

România literară®

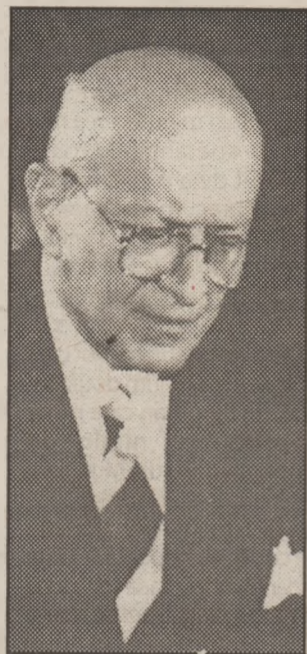
Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

29 septembrie - 5 octombrie 2004
(Anul XXXVII)

38

e v e n i m e n t

Interviurile
"României
literare"

*Musafiri în
casa Paleologu*

paginile

16-
18

■ literatură

Dinu
Flămând
despre
condiția
scriitorului

pagina

3

■ literatură

Al doilea volum
al jurnalului
**Ninei
Cassian**
în comentariul
lui
Tudorel Urian

pagina

6

Literatură și viață

UN ESEU

DE

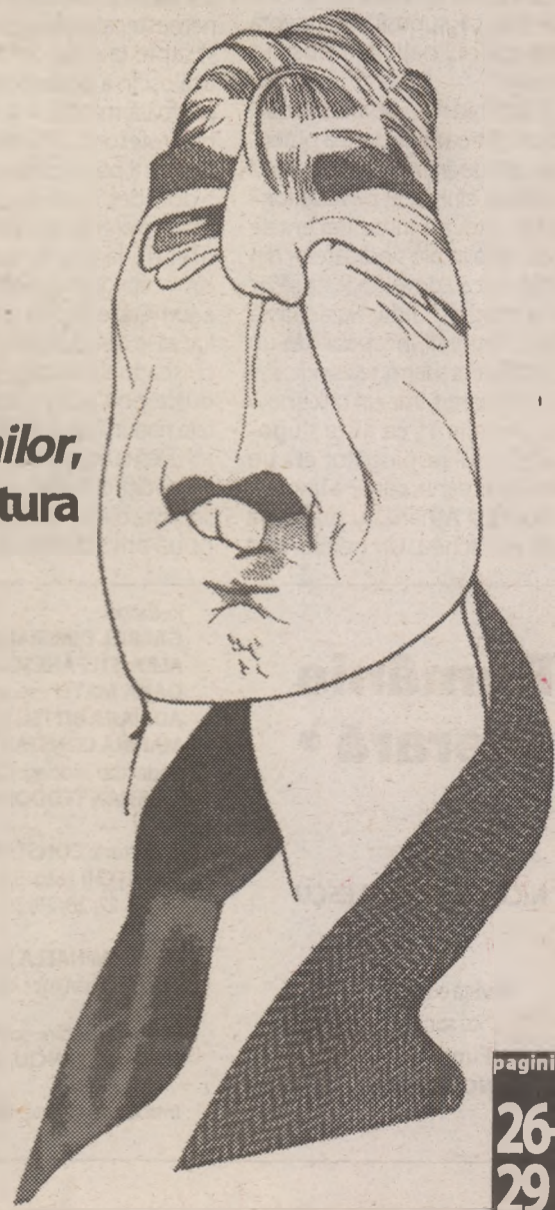
MARIO

VARGAS

LLOSA

(Din *Adevărul minciunilor*,
în curs de apariție la Editura
Humanitas)

Traducere
de
Luminița VOINA RĂUȚ

paginile

26-
29

**contraport
de Mircea Mihaiescu**

Când unul dintre liderii „istorici”, Victor Ciorbea, a ajuns prim-ministru, s-a văzut în ce consta competența sa: în deruta somnoroasă a unui individ obișnuit să contreze conducerile fabricilor, care acum se vedea silit să gândească legi și proiecte pentru funcționarea societății. Omeneste, e de înțeles: fascinați de ceea ce văzuseră în cadrul negocierilor, ajunseseră să-și dorească viața de lux a guvernanților: secretare apetisante, birouri păzite de bodyguarzi, covoare moi, mobilă stil, mașini de lux și, evident, eterna slugămie a celor din jur. De aceea am și dat exemplul călugărilor!

Dezertarea liderilor sindicali a devenit la noi regula, nu excepția. Iar dacă n-au trecut în barca guvernamentală, ori se pregătesc s-o facă, ori sunt atât de slabi că nu-i dorește nici măcar Vadim! După Ciorbea, Mitrea sau Todoran, zilele trecute și-au recunoscut slăbiciunea Brătianu și Costin. Într-adevăr, dac-ar avea o brumă de competență, ce nevoie-ar avea de cârja politicianului? (Ilustrul nume al Brătienilor a mai fost compromis o dată, la începutul anilor '90: atunci, un descendent al familiei s-a ales, în urma prestației hiperjenante, cu porecla „Cartof”! După cum merg lucrurile, nici Matei nu poate aspira la mai mult!) În plus, pactul lor cu Vadim e vorbă goală: ce garanții au că „supușii” lor vor vota cu Măscăriciul național? Absolut nici una!

În fapt, nici nu e nevoie ca liderii sindicali să treacă de partea puterii. Ei sunt atât de anemici încât aparatul de produs cinism al pesedeilor îi toacă în câteva minute. Recentele negocieri-bliț ale sindicatelor din învățământ au dezvoltat, ca să zic așa, la modul... didactic această situație. Timorați, incapabili de-un discurs coerent și ferm, șefii sindicaliști s-au comportat, într-un talk-show de la „Antena 1”, ca niște slugoi. De-a dreptul respingător era un domn Isvoreanu, care i-a lingusit pe Duvăz și Athanasiu mai ceva decât un lacheu. Un neinforma-

Trădarea pe bază de cotizație

Într-o lume cu principii, liderii sindicali ar trebui să depună, asemenea călugărilor medievali, un jurământ de cinste, castitate și sărăcie. Ei ar trebui să promită solemn nu doar că nu vor face compromisuri cu puterea, dar nici nu vor intra vreodată în politică. N-ar fi cine știe ce greutate: când alegi, în tinerețe, o meserie, să spunem medic, nu se prea întâmplă să te răzgândești și, pe la patruzeci de ani, să vrei să devii inginer! Or, în societatea românească de astăzi, sindicatele au fost furnizoare constante de cadre pentru cele mai variate partide. Cât de calificați sunt acești oameni, obligați prin job-description să presteze o activitate de stânga, pentru una de reformare a unei economii haotice, e la mintea cocoșului.

ar fi avut impresia că, de la femeie de serviciu la profesor, oamenii din învățământului românesc urmau să beneficieze de salarii de cinci-șase mil de euro pe lună. Când-colo, tot ce-au oferit năstăsiții este o mărire anemică de șaisprezece la sută (șaisprezece la sută la salarii de o sută, o sută și ceva de parai!) și vagi promisiuni că vor îmbunătăți condițiile din școli.

Cu excepția Federației Sindicatelor Libere din învățământ, conduse de Aurel Comea, celelalte organizații ce apară, în teorie, drepturile dascălilor par conduse de niște inși căzuți din lună. Ori sunt atât de naivi încât să fi înghițit pe nemestecate gălușca cu douăzeci și șapte la sută, ori de-a dreptul ticăloși. În a doua ipoteză, i-au tras pe sfoară, mână în mână cu miniștrii, pe profesori. Că năstăsiții nu dau doi bani pe onoarea profesurii o dovedește uriașa grosolanie de-a face o ofertă valabilă doar câteva ore: de la șapte seara la zece dimineața! Culmea e că reprezentanții a jumătate dintre sindicaliști, în loc să le dea domnilor guvernanți cu scaunele în cap, le-au sărutat dulce poala și s-au prezentat în fața națiunii ca ditamai învingătorii.

Deși au ieșit la iveală nenumărate ilegalități, ei au tăcut mîlc. Cea mai șocantă dintre ele este că în ultimii nouă ani salariile de bază sunt

calculate în mod fraudulos. Conform legii din 1997, prin care s-a aprobat Statutul personalului didactic, sporul de stres și cel de fidelitate trebuiau incluse în salariul de bază. În fapt, acesta se calculează pornind de la o sumă diminuată. Cu cei vreo doisprezece euro cu care pesedii au mărit acum leafa, un tânăr profesor poate să-și plătească tramvaiul sau să cumpere două, maximum trei, cărți. O imagine frecventă în orice metrou occidental — oameni citind absorbiți câte o carte — este exclusă în România. La noi, ori citești, ori călătorești! (Ori emigrezi în occident, și le ai pe amândouă!)

Ineficiența cronică a mișcării sindicale din România te duce cu gândul la o conspirație. Aceiași și aceiași baroni ne împuie capetele în plicticoase emisiuni televizate, vorbind despre greutățile tranziției, de parcă noi am fi vinovați pentru

incompetența partidelor de la guvernare. Nici unul nu și-a dat demisia, recunoscându-și falimentul — decât atunci când s-au cuibărit la sânul partidului pentru care, de fapt, jucaseră în culise. Ei sunt, în oglindă, imaginea miniștrilor și-a parlamentarilor posesori de jeepuri nichelate. S-a tot vorbit de salariile profesorilor, dar n-am auzit o vorbă despre salariile liderilor sindicali. Tare mi-e teamă că în ziua când vor fi obligați să și le declare vom avea mari surprize.

Surprize vor fi, de asemenea, în legătură cu afacerile derulate de unii dintre ei. Vom constata că prieteșugul de la televizor cu Puterea e continuarea la lumina zilei a afacerilor derulate împreună mai pe de-ascunselea. Nu știm exact cum și cine dispune de imensul patrimoniu al sindicatelor. Cine sunt privilegiații care beneficiază de bilete în stațiuni și pe ce criterii

se acordă acestea. Nu știm cum sunt angajați oamenii din subordinea lor. Și, mai ales, nu știm cum sunt selecționate firmele care furnizează servicii.

La câte escrocherii au fost date la iveală în România ultimilor cincisprezece ani, nici nu-mi doresc să aflu ce se întâmplă cu cotizația mea. Mă iluzionez că atâta vreme cât mai există un sindicat care nu cedează șantajului guvernamental în primele cinci minute, încă mai e geană de speranță. Cu toate că a devenit deja o certitudine că domeniul precum sănătatea și învățământul vor rămâne în eternitate bătaia de joc a politicianilor români. Problema e că această „eternitate” e din ce în ce mai scurtă. Măcinarea prin boală și decerebrarea vor crea în răstimpul a maximum două-trei generații un tip uman care nu se va deosebi cu nimic de contemporanul său din Mongolia sau de semenul său din Galapagos (știți, insula cu monștrii!) O populație pe care copiii sau nepoții lui Ponta și ai Dacianei vor putea să-i conducă exact în parcul pregătit azi de buncii lor.

Ne lăudăm cu performanțele naționale din învățământ („olimpici” și „mondiali” români câștigă, an de an, premii la marile concursuri internaționale). S-a creat, astfel, impresia c-ar fi vorba de-o mișcare de masă. Nici vorbă. Acei copii foarte bine pregătiți (mă feresc de cuvântul supra-dotați sau genii, pentru că nu e cazul!) au beneficiat, de regulă, de ajutorul, de îndrumarea, de sacrificiul familiei, și mai puțin de-al profesorilor lipsiți de chef, prost îmbrăcați, demoralizați și ignoranți a ceea ce „se poartă” în domeniul lor de specializare. Așa că domnii politicieni ar trebui să-și ia labele jos de pe ei și să nu-i mai folosească drept alibi pentru politica de exterminare a însăși ideii de român. Iar liderii sindicali înscrși în partide ar trebui să fie membri în singurul sindicat pe care-l merită: al dezonoarei și al dezertării de la datorie. ■

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundatiei
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct
ALEX ȘTEFĂNESCU - redactor-șef
OANA MATEI - secretar general de redacție
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: **IOANA PĂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: **CONSTANȚA BUZEA** (pag. 2, 8, 16, 17, 18, 21, 30, 32), **SIMONA GALAȚCHI** (pag. 5, 6, 7, 13, 14, 22, 23, 24), **ECATERINA IONESCU** (pag. 1, 4, 20, 26, 27, 28, 29, 31), **NINA PRUTEANU** (pag. 3, 9, 10, 11, 12, 15, 19, 25).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**
Tema numărului: *Jocuri și generații*

Tehnoredactare computerizată:
IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-G.S.G, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-G.S.G, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV11989444450 (USD) și RO87BRDE445SV11920914450 (EUR).
CORNELIU IONESCU (director administrativ), **MIRONA LAUDĂ** (economist principal), **GHEORGHE VLĂDAN** (difuzare, tel. 212.79.86).
Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista *România literară* este editată de Fundația *România literară* cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

De la interdicția de a fi trist la obligația de a fi singur

Simplu și totuși nu, fiindcă tocmai în patriile comunismului real, iar în România cu atât mai abitir, marii clasici ai optimismului nu erau niciodată citiți „texto”. Cu scrierile lor și-au bătut și își bat în continuare capul numai sorbonarzi, studenții din Coimbra, de la Nanterre, de la Roma sau chiar de dincolo de Atlantic. Se vede treaba că Dumnezeu, chiar dacă uneori greșise, în această privință a făcut, totuși, o distribuție justă a greutăților. Cei obligați să trăiască comunismul erau scutiți să mai și creadă în el sau să-l studieze realmente.

Dar în sfârșit, Marx părea bun în toate sosurile, iar când există o bucătărie dominantă, oamenii devin propagandiști ei benevoli chiar fără să își dea seama. Îmi amintesc de asemenea, cu câtă condescendență se vorbea și despre poezia „tristă”, „monotonă”, chiar „morbida” a unui alt mare poet român – Bacovia, a cărui sensibilitate ultragiată auzea pînă și materia „plîngînd”. Știind noi acum că dispersia permanentă a galaxiilor va sfîrși prin a deveni o supă informă, din care va continua să se hrănească doar energia vidului, am putea să ne uităm cu mai mult respect la plînsul cosmic bacovian.

Unde vreau să ajung? Orice ideologie dominantă se simte în nesiguranță cînd vreme nu poate controla intimitatea individului. Iar tristețea umană pare un fel de rugină capabilă să atace robustețea unui sistem. Și în *Biblie* tristețea era suspectă. Iov nu trăia chiar o situație de viață normală în trista lui mizerie. Ceea ce i se întîmpla era considerat doar o stare pasageră, o punere la încercare, o pedeapsă. Cu toată imensa compasiune pe care o afișează, nici creștinismul nu concepe că omul trist e frecventabil. Omul trist este o aberație și pentru doctorul Freud, cel care cu degete lungi de cuvinte căuta prin măruntaiele sufletului să extragă tumora melancoliei. Ce faci tu acolo singur în camera ta? – iată ce vrea să știe, zi și noapte, ochiul orwellian. Și de asemenea, ochiul inchiiziției, ochiul științei, ochiul pedagogic al societății. Nu trebuie să fii singur, nu trebuie să fii trist, nu trebuie să te dai cu capul de pereți. Fii interactiv, fii dinamic, fii sociabil, fii pozitiv... Suferința și singurătatea sînt stări parazitare care trezesc de îndată și reflexul de mod imperativ al opiniei publice.

Iar societatea postmodernă și-a descoperit și ea repede reflexul de interdicție. De la interdicția de a fi trist s-a trecut la interdicția de a fi singur. La ce bun să fii singur, cînd în lumea de astăzi se comunică atât de ușor? A curs și atîta cemeală filosofică ca să ni se explice că individul uman nu începe să existe decît atunci cînd se deschide spre celălalt. Poate că este adevărat,

U circa douăzeci de ani în urmă în patria mea era interzis să fii trist. Urlașul sistem de propagandă denunța metodic tristețea, melancolia, pesimismul în general. A fi trist era mai mult decît de prost gust, în momentul în care elanul tineresc al noii republici populare muta munții din loc; devenise chiar o greșeală politică. O astfel de carență putea fi denunțată chiar și retroactiv. De pildă, se lăsa să se înțeleagă că marele poet romantic Eminescu ar fi avut și mai multe merite în ochii posterității comuniste (el care luase deja în brațe cauza proletară!) dacă nu s-ar fi lăsat influențat de pesimismul lui Schopenhauer. Decl. trebuia să gîndești „pozitiv”, cum spun astăzi managerii randamentului economic. Iar pe atunci și se oferea o rețetă simplă: să frecventezi bibliografia lăsată de troica optimismului internațional: Marx, Engels, Lenin – un DTT ce distrugea vermina sentimentelor slabe.

poate că marii schivnici erau doar niște supremi orgolioși, iar de deschis se deschideau numai spre ei, trecînd prin dedublare sau prin divinitate. Dar cum se face atunci că tristețea și solitudinea sînt o realitate atât de bogată din care artele extrag, de secole, o paradoxală plenitudine? Cum de poate Schubert în acea „Călătorie de iarnă” (*Winterreise*) să suprapună peste versurile unui poet amator, Wilhelm Müller, elegia implacabilă a unui sfîrșit mai bogată decît începutul lumii?

Orice pedagogice estetică știe că trebuie să renunțe la analize savante atunci cînd dă peste filonul autenticității. Nimeni nu poate explica prin ce miracol reușesc marii deprimăți și disperții neconsolați să elogieze tocmai unicitatea și frumusețea clipei trăite. Singurătatea și solitudinea sînt stări complexe ale codului nostru genetic. Mulți dintre noi nu le percepem bine travaliul, așa cum nu ne prea auzim nici inima. Amîndouă sînt însă depreciate în sistemul „jeune”-ismului actual, care îi cere chirurgiei estetice vechiul pact faustic. Trebuie să recunoaștem că trăim într-o epocă cel puțin bizară. Tot ceea ce secolele precedente au valorizat ca introspecțiune a individului pe verticala personalității sale, de obicei în solitudine și meditație, se vede depreciat de epoca postmodernă. În momentul în care marile structuri sociale au început să-și piardă autoritatea iar individul „eliberat” s-a instalat în centrul lumii, declarînd mai cu seamă că s-a sfîrșit cu șantajul tragic și apocaliptic pe care-l exercitau sistemele precedente, ideologia hedonismului a luat imediat în mînă tot pîrghiile de influență. Vechile mecanisme de control s-au adaptat la noua minciună a totalei permisivități. Optimismul, valorizarea corpului, circumscrierea tragicului doar în categoria unui prezent anecdotic, oricum trecător, au devenit premisele unei noi presiuni sistemice. În societatea mondială în care totul

se consumă rapid, singurătatea seamănă cu o lipsă de dibăcie din partea unor indivizi care, pur și simplu, nu pricep modul de folosință al vieții. Li s-a dat prospectul dar nu l-au înțeles. Și cum există un singur mod de folosință – cu optimism, cu succes social, cu participare, cu gîndire pozitivă

etc. – înseamnă că faimoasa diversitate, unicitatea fiecărui individ rămîn de fapt vorbe goale. Paradoxul unei societăți care îi disprețuiește pe cei trecuți la categoria învinșilor nici nu este atât de paradoxal. Ea înlocuiește doar o fostă presiune socială cu una nouă, fiindcă vieții umane i

se impune o normă ce abuzează de misterul acestei vieți. O astfel de societate fals tolerantă te obligă, de fapt, să începi să-ți cauți singurătatea.

În noul sistem al «hipermodemității», cum îl denumește Gilles Lipovetsky, ochiul orwellian care te spiona odinioară este, de acum înainte, simbolicul ochi al milioanei de camere de luat vederi, ce te spionează cu... indiferență. Totul a devenit «hiper», de la consum, la terorism, de la migrațiile turistice în masă, la viteza cu care se deplasează febra avicolă sau uraganele. Indiferența este și ea supradimensionată; de nu-i de mirare că eforturile celor ce vor să iasă din comun necesită și ele o hiper energie de individualizare. Iar singurătatea se dobîndește cu același efort enorm, deși lasă impresia că e singura ofertă încă gratuită!

(continuare în pag.19)

Dinu FLĂMÂND

Scrisoare deschisă

Domnule Prim-Ministru,

Cunoașteți, presupunem, motivele pentru care am solicitat Ministerului Culturii, Guvernului, Dumneavoastră personal, ca Grupul pentru Dialog Social să primească statutul de organizație de utilitate publică și prelungirea contractului de închiriere sau atribuirea pe perioadă limitată a imobilului în care își are sediul. Deoarece am constatat că lunile trec, fără a primi nici un răspuns - nici măcar negativ -, ne adresăm Dumneavoastră și pe această cale. Dorim astfel ca atât Primul-Ministru, cât și opinia publică să cunoască situația locativă actuală în care se găsește GDS și care nu poate fi considerată decît extrem de preocupantă pentru supraviețuirea primei asociații neguvernamentale înființate în România după decembrie '89.

După cum am menționat în memoriile adresate Guvernului și Ministerului Culturii (din 7.04.2003, 16.11.2003, 26.03.2004, 25.05.2004), contractul de închiriere pentru imobilul din Calea Victoriei nr. 120 a expirat de peste un an și jumătate, iar proprietarul, Ministerul Culturii și Cultelor (prin Muzeul Satului), nu l-a reînnoit. Mai mult, am fost informați că în curînd spațiul, patrimoniu național, va fi închiriat prin licitație publică, cu alte cuvinte, acelaia care va plăti mai mult. Ar fi fost probabil mai simplu să fim evacuați efectiv, deoarece mijloacele materiale extrem de modeste ale GDS nu i-ar permite să concureze la o asemenea licitație, pentru un imobil situat în centrul Bucureștiului. Oricît ar părea unora de surprinzător, există în România și oameni, și asociații care nu și-au preschimbato capitalul de notorietate în capital financiar. Am fi putut proceda astfel și transforma, de pildă, sediul GDS într-un cazinoo sau într-o casă de modă. Am preferat însă să-l utilizăm pentru activități civice și culturale, iar cele economice să fie de asemenea conforme cu statutul și principiile noastre.

Din asemenea activități GDS a reușit să supraviețuiască financiar și să desfășoare programe și proiecte în sprijinul societății civile: editarea revistei 22, consultații juridice gratuite pentru cetățeni, activități comune cu alte organizații neguvernamentale, dezbateri publice pe teme civice. Faptul că nu avem în acest moment un contract de închiriere valabil ne împiedică să stabilim relații normale cu subcontractorii noștri, să participăm la unele programe finanțate pentru ONG-uri, să asigurăm anumite investiții necesare imobilului. Am consultat lista asociațiilor care au primit prin hotărîre de Guvern statutul de utilitate publică în ultimii 2 ani. Faptul că GDS încă nu l-a obținut, deși chiar oficialii Ministerului Culturii ne-au îndrumat să îl solicităm, poate duce la concluzia că Guvernul își folosește atribuțiile în mod discriminatoriu. Statutul legal de organizație de utilitate publică și reglementarea situației locative pe care le solicităm nu ne-ar rezolva toate problemele, dar credem că ar facilita rezolvarea celor mai grave dintre ele.

Stimate domnule Prim-Ministru,

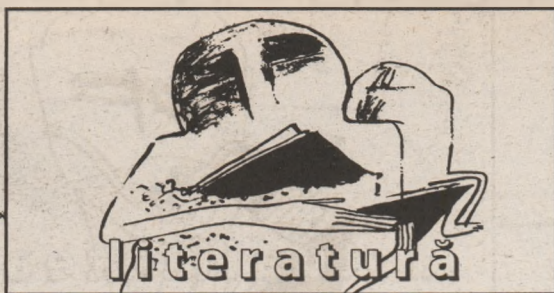
Știm foarte bine că adevărata importanță a oamenilor și a instituțiilor nu se conferă prin hotărîre de guvern. Dorim numai ca deopotrivă GDS și revista 22 să nu aibă activitatea blocată.

Lipsa unei decizii la nivelul Guvernului poate duce la blocarea activității unei organizații neguvernamentale în condițiile în care Guvernul a promis susținerea acestui sector al societății.

Noi credem însă că acceptarea solicitării GDS, care este mai mult un critic decît un lăudator al Guvernului, ar demonstra în mod onorabil lipsa unui partizanat al Dumneavoastră și al Guvernului doar față de organizațiile care vă sunt fidele. Desigur însă că Dumneavoastră, domnule Prim-Ministru, sînteți cel mai în măsură să o decideți. De aceea sperăm că veți avea timpul și bunăvoința să examinați în sfîrșit cererea noastră.

Vă mulțumim,
Radu Filipescu

Președintele Consiliului de Administrație al GDS

Laurian Ante, *Cain și Abel*, roman, Piatra Neamț, Ed. Cîțgaruș, 2004 (prezentare pe ultima copertă de Cristian Livescu). 110 pag.

Protagonistul romanului este un scriitor, Dumitru, care încearcă să afle cine anume l-a trădat cu ani în urmă, când, încercând să trimită un manuscris în Occident, a fost arestat și condamnat la închisoare. Alert, plin de culoare, romanul suferă totuși de o naivitate care, în mod curios, n-a fost remarcată de criticul Cristian Livescu, semnatarul prezentării de pe ultima copertă.

Nicolae Breban, *Fr. Nietzsche. Maxime comentate*, prefață de Ion Ianoși, București, Ed. Fundației Culturale „Ideea Europeană”, 2004. 168 pag.

Este prima dată când îl vedem pe Nicolae Breban urmându-l supus, ca o roabă cu vâlul pe față, pe un alt autor. Fiecare afirmație a lui Fr. Nietzsche, reprodusă în română, este comentată de el pe larg, cu devotament și respect.

Scriitorul român îl apără pe filosoful german de acuzațiile care i s-au adus de-a lungul timpului. O face cu competență, cu simțul nuanțelor, cu un calm intelectual care dovedește clasicizarea gândirii lui. Intempestivul polemist de altădată s-a transformat într-un om de bibliotecă, atent și prevenitor.

Trebuie spus însă că în textele sale politicoase se simte în continuare gheara leului. Comentând, de exemplu, aforismul lui Fr. Nietzsche „Viel von sich reden kann auch ein Mittel sein sich zu verbergen” („A vorbi mult despre sine este și un bun mijloc de a se ascunde”), Nicolae Breban îi găsește ilustrări neașteptate, dintre cele mai expresive, în istoria recentă:

„În vechea școală diplomatică europeană, uzanță și metoda era, în mare, de a vorbi puțin! Cu noii politicieni demagogi, Lenin, Hitler, Mussolini s-a ajuns la o diplomație pe dos, deci la o eficiență ascundere a gândului real și a poziției proprii, a intereselor proprii, vorbind mult, vorbind uneori prea mult! [...]

Scânteia bătea toate recordurile în această privință: a spune nimic prin foarte multe fraze și «analize», și această rezultată a «nemicului» nu era, cum s-ar putea crede, o

cărți noi răsfoite de Alex. Ștefănescu

neputință, o carență a vocabularului celor ce încercă să ne convingă de justetea cauzei lor, ci era chiar scopul tuturor articolelor și discursurilor.”

Completată cu studiul introductiv al lui Ion Ianoși, care îl situează pe Fr. Nietzsche în istoria gândirii și îl evaluează opera, cartea merită citită atent (după ce a fost răsfoită cu nerăbdare).

Gabriel Chifu, *Visul copilului care pășeste pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită*, roman/ un fel de basm, Iași, Ed. Polirom, 2004 (prezentare pe ultima copertă de Dan Cristea). 232 pag.

Întâmplări din timpul regimului comunist, povestite din perspectiva unui copil de unsprezece ani.

Este greu de înțeles ce anume din poezia Mariei Rădoi Mihăiță l-a plăcut lui D.R. Popescu, făcându-l să scrie în prefață: „Eul poetic pare că se află într-o continuă redefinire și renovare interioară.”

Probabil de la renovarea interioară, în spațiul cărții a rămas un fel de moloz poetic, lipsit de valoare literară:

„Spiridușul meu posedat/ e mai mic decât un cotlet de vițel/ mai insistenț ca matorul lui Iehova/ și își ia profesia în serios/ de când s-a mutat la mine în casă// S-a cuibărit în prelața stomacului/ încălzit la caloriferul intestinelor/ iar când dorm, sângele lui/ își oprește respirația/ ochii ca două bile reflectorizante/ își aprind blitul pe întuneric.”

un Cezar Petrescu de provincie, Radu Ciobanu are grijă de imaginea lui. Își dezvăluie lașitățile zilnice, dar le justifică discret. Își notează, de asemenea, numărul de pagini scrise în fiecare zi, convins că va fi nevoie cândva de orice informație în legătură cu munca lui de romancier.

„9 [aprilie 1985]. Scris șase pagini, dar bune, început al cincilea caiet.

10 [aprilie 1985]. Scris șaisprezece pagini.

11 [aprilie 1985]. Scris zece pagini, încheiat penultimul capitol.”

Ceva mai mult interes prezintă momentele în care acest narcisism (inofensiv) al autorului lasă locul unor evocări ale stilului de viață din timpul lui Ceaușescu:

„17 [aprilie 1985]. Zile plumburii, reci, cu ploaie neconținută,

protipendada unui oraș de pe malul Dunării (Călărași), de la începutul secolului douăzeci: avocatul Jorj lordache, omul de afaceri Mihai Columban, femeia iubită de el, Margherita Ciconi (văduva fostului său asociat, Giuseppe Ciconi), poetul State Prodănescu ș.a. În planul doi evoluează și personaje reale (Jean Bart, Hasdeu, Anghel Saligny, Marghiloman ș.a.), care au menirea să creeze impresia că romanul este o *reconstituire*. Autorul, inginer constructor, este un adept al romanului tradițional. El crede în personajele cu valoare reprezentativă, în acțiunea desfășurată pe mai multe planuri, în finalurile solemne, cu calculată rezonanță în conștiința cititorului. Scrie bine, se distinge chiar printr-un stil elegant, dar nu reușește să transfereze realitatea în comparație cu marii scriitori, care spun mai mult decât spun, Ion V. Strătescu spune exact ce spune.

Figuri terifiante, dar și caraghioase

Autorul nu respectă cu strictețe convenția adoptată – unele formulări sau idei aparținând evident unui matur.

Personajul-narator istorisește, înainte de toate, ce s-a întâmplat (sau ce s-ar fi putut întâmpla – nu se face o distincție între real și virtual) cu frații săi, Victor și Vlad. Primul, intrând într-o organizație de elevi și studenți care se împotrivesc regimului comunist, este împușcat, în 1956, într-o pădure. Cel de-al doilea colaborează naiv cu Securitatea și ajunge un scriitor celebru, dar după 1989 se află că a fost informator.

Poet chiar și când scrie proză, Gabriel Chifu face ca toate mișcările personajelor să pară vălurite, ca văzute prin apă. Povestea de dragoste a lui Victor are o asemenea grație unduitoare. Din când în când însă își fac apariția – și distrug reveria – figurile de monștri marini ale unor activiști ca Gărmoci și Fanache. Figuri terifiante, dar și caraghioase, combinație de însușiri de mare efect, din categoria grotescului, care întotdeauna îi reușește lui Gabriel Chifu.

Maneta Rădoi Mihăiță, *Poeme în direct*, prefață de Dumitru Rădu Popescu, București, Ed. Orion, 2004 (versuri). 80. pag.

Cristina Chiprian, *Reguli pentru a supraviețui în orice împrejurare*, Iași, Ed. Cronica, 2004 (versuri postfată de Marius Chelaru). 82 pag.

Versuri școlarești, de o frumusețe simplistă și previzibilă:

„Dacă am fi fost culori apa ne-ar fi amestecat în pasteluri/ dacă am fi fost păsări vântul ne-ar fi apropiat/ dacă am fi fost flori raza ne-ar fi crescut împreună/ dacă am fi fost pietre pământul ne-ar fi legănat” etc.

Totuși există o *muzică emoției* în aceste compuneri, care ne îndreptățește să sperăm că autoarea ne va face cândva o surpriză frumoasă.

Radu Ciobanu, *Țărnuțu târziu (jurnal 1985–1990)*, Deva, Ed. Emia, 2004. 250 pag.

Jurnal scris cu sinceritate și modestie. Sinceritatea nu este dusă însă până la capăt, iar modestia reprezintă un mod de a spune: iată, sunt un mare scriitor, dar nu fac paradă de asta.

Romancier talentat și productiv,

mocănească. Azi, de la 8 la 9,30, la o coadă bestială în piață, cu lupte și vociferări, pentru un kilogram jumătate de caș. Am fost un om norocos, penultimul care a mai apucat. Ajuns acasă înfrigurat, ud la picioare, cu noroi, mi-am făcut un ceai.”

Fantezist și excentric, uneori

Nicolae Sârbu, *N-am operă*, Reșița, Ed. Signum, 2004. 104 pag.

de un umor irezistibil, alături strident sau pur și simplu plictisitor, Nicolae Sârbu reușește, totuși, până la urmă, să ne atragă atenția:

„Da, onorată instanță, n-am/ operă [...] Cum o fecioară n-are/ cidu cosmic și campionul/ la fugă n-are picioare/ pentru că tronul se iubea/ la nebunie cu patefonul/ și eu visam să fac o fanfară/ din toate femeile dezacordate.” (N-am operă) etc.

Ion V. Strătescu, *Ziua desprinderii*, roman, București, Casa Editorială Odeon, 2004. 328 pag.

Sunt aduse în prim-plan personaje imaginate din

Dan Stoia, *Altarul din umbră*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2004. 154 pag.

Încercări – eșuate – de a scrie poezie. Autorul, student la Medicină, la Cluj, lipsit de experiența comunicării, își descrie revelațiile, extatic și incoerent, ignorând reacția cititorului care nu poate fi decât una de stupefacție:

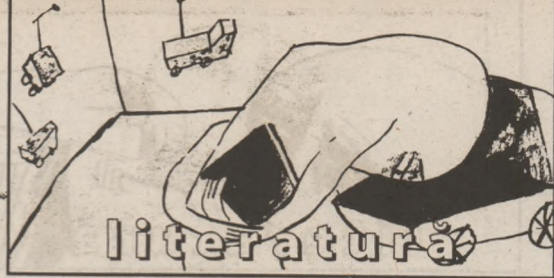
„Azvârlit în cercuri crunte/ printre ierni experimentale/ cere dreptul la ecou/ doar prin raze lumină/ ca să-și simtă viața/ cavou.” (Experiment nr. 1).

Dimitrie Grama, *Dă-mi mâna ta, străine!*, 100 de poezii de iubire și altele, prefață de Ioan Grigorescu, Piatra Neamț, Ed. Cîțgaruș, 2004. 242 pag.

Textele lui Dimitrie Grama, nu sunt poezii, ci poetizări. Autorul care a debutat la 53 de ani, își toamnă prea mult sirop în călimară (sau în cartușul de la imprimantă) Sunt, totuși, și unele versuri care au prospețime:

„Pe românește un vers ar recitat/ și Jane cu deget de cristă în nisipul ud l-a îngropat.” (Long Island, N.Y. 1969) etc.

lecturi la zi
de Marius Chivu

Cum citim poezia basarabeană

Dacă suntem sinceri până la capăt, trebuie să recunoaștem că nu prea știm poezia „fraților noștri de peste Prut”. Deși o parte dintre poezii tineri (contrafortiștii, în special) au publicat versuri și în periodice sau la edituri românești ori au fost prezenți cu eseuri și articole de opinie în presa culturală românească, o recuperare masivă sau măcar semnificativă a poeziei basarabene contemporane nu s-a produs. În prima jumătate a anilor '90, Sorin Alexandrescu a publicat celebra sa antologie *Une antologie de la poésies moldave*, iar anul trecut chiar Editura Cartier a editat o selecție în engleză, *Singular Destinies. Contemporary Poets of Bessarabia*, dar alte tentative de popularizare a poeziei basarabene, după câte știu, lipsesc. Cărți de poezie editate în Moldova ajung în România doar la târgurile de carte sau trimise numai la redacțiile revistelor culturale. Prin urmare, constat – nu pentru prima oară – că nu putem avea o imagine prea clară a ceea ce se scrie astăzi peste Prut, iar dacă, prin cine știe ce hazard, primesc câte un volum de poezie de la Chișinău, realizez dificultatea de a-l analiza într-un sistem de referință cât mai just. Poezia lui Galaicu-Păun sau

Nicolae Popa – *Careul cu raci*, Editura Cartier, Chișinău, 2003, 90 p.

Vasile Gârneț, de pildă, scriitori școliți cu burse prin mai toată Europa, oricum având o priză permanentă cu Occidentul și, mai ales, cu România, unul ca editor și traducător, celălalt ca jurnalist, poate fi judecată fără greutate (și) în afara contextului cultural basarabean, într-un gest de receptare firesc, perfect sincron. Se întâmplă însă deseori să-ți cadă în mână volume de poezie premiate la

Chișinău și care la București să pară neinteresante, dacă nu chiar slabe. O ree clară, în astfel de cazuri, la un anumit nivel, receptarea este viciată printr-un cod de referință inadecvat. Cu alte cuvinte, este vorba pur și simplu de un decalaj artistic, altfel nu foarte greu de priceput. Versurile unor Vieru sau Lari sunt idioate, chiar dacă poți înțelege mecanismul de generare, funcționalitatea și tipul de receptare naționalist-festivist-patriotic al acestui lirism neopașoptist, într-o societate care încă trece prin constrângeri istorico-politice ce generează o criză identitară la nivel național. Acestea fiind cazurile extreme, e de presupus că, supusă unei grile „românești” de receptare critică, o (bună) parte din poezia basarabeană contemporană este, în grade diferite și poate pe nedrept, dezavantajată. Comentatorilor de poezie nu le rămâne atunci decât fie să se arate mai indulgenți, fie să analizeze extrem de nuanțat. Cum citim poezia contemporană basarabeană rămâne însă o problemă, deocamdată, nerezolvată.

Nicolae Popa, licențiat în jurnalism și redactor-șef al revistei *Basarabia*, a primit pentru al treilea volum de poezie, *Lunaticul nopții scitice* (Cartier, 1995), pe lângă Premiul

Uniunii Scriitorilor din Moldova și pe cel al USSR. Iar *Păsări mergând pe jos. Povestiri de nepovestit* (Arc, 2001), alt volum premiat acolo, de data aceasta de proză scurtă, a avut și la noi o bună primire critică.

În *Ultima epifanie*, unde analiza poezia basarabeană a anilor '80 din perspectiva livrărescului, eseista Lucia Țurcanu nu-i raporta direct, dincolo de elemente sincrone, pe optzeciștii basarabeni la congenerii lor din România. Având la bază antologia lui Sorin Alexandrescu, Lucia Țurcanu selecta în acel eseu opt poeți (Eugen Cioclea, Grigore Chiper, Nicolae Popa, Irina Nechit, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Emilian Galaicu-Păun și Nicolae Leahu) pomind, după propria mărturisire, de la modernismul tardiv spre ezitanți și postmodernism. Preluând această terminologie, Nicolae Popa este un onorabil modernist tardiv. Scrie o poezie intens metaforică, cu numeroase simboluri, cam „bătrâncioasă” în expresie pe alocuri, în fine, un neoexpresionism înrudit pe undeva cu cel blagian. În acest volum, Nicolae Popa abandonează aproape cu totul livrărescul și foarte rar abordează un textualism oricum discret. Excepție face poemul *Pix*. De câteva ori, versurile se apropie de formula soresciană a scenariului simbolic, Din clipă în clipă, fiind o pastişă perfectă a cunoscutului poem al lui Marin Sorescu din volumul *Poeme* (1969): „Mai facem câte-o partidă de somn / Mai mutăm câte-un vis / de pe-un teren negru pe un alt teren negru // Ne ia apoi visul și ne mută el pe noi / de pe-un teren luminos pe-un alt teren luminos // La prima mișcare

greșită / apare coșmarul / și partida se încheie aici.”

„Careul cu raci” este metafora spațiului interior captiv („păretare fără de pereți”), al cărui ritm de o lentoare maladivă nu poate învinge inerția unei damnări, a unei stări cvasisufocante prin impuritate. Imaginea nașterii, a spargerii gheții sau a imaculatei zăpezi sunt recurente. Într-un singur poem (*La Estul Estului*) găsim o posibilă explicație a acestei chinuitoare existențe în mers de rac, și anume în istorie. Altfel, cauza zbaterii rămâne, cum îi stă bine, învăluită într-un expresiv obscur. Dar, ca și la Margareta Curtescu, de pildă, versurile lui Nicolae Popa sunt inegale valoric, uneori chiar și în cadrul aceluiași poem. Între *Vai, zaful! Vai, semnele!* și *Gropile*, focul și apa, două poeme consecutive, diferența de valoare este mai mult decât sesizabilă.

Chiar și ușor inegal și fără a impresiona prea tare, dacă găsiți prin librării volumul lui Nicolae Popa – dacă nu, oricum Târgul de carte Gaudeamus se apropie –, cele câteva foarte bune poeme merită efortul lecturii. Iată un bonus pe final: „Nu, încă nu te simți părăsit / Te simți doar singur / În curând te va părăsi și singurătatea // Și vei rămâne ca un păhăruț gol / căruia încet-încet i s-au măcinat marginile / și s-a făcut una cu scândura mesei // Va trece pe aici vântul și nu va găsi / amezitoarea gură / a păhăruțului ca să-l facă să sune / - fie și-a gol! numai să sune! - / și nu vor ști prietenii că acolo pe masă / mai este un păhăruț printre păhăruțele lor.” (Pe scândura mesei) ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Puteți asculta

Vremea capodoperelor
în fiecare săptămână de luni până
sâmbătă, ora 12.10

Planeta radio
luni, marți, joi, vineri și sâmbătă ora 17.00

Promo cultural
de luni până sâmbătă, ora 16.55

	MHz	kHz
Arad	106,8	
București	104,1	603
Bacău	103,1	
Baia Mare	100,1	
Brașov	105	
Constanța		1314
Craiova	89,5	
Deva	105	
Focșani	102,8	
Iași	103,1	
Oradea	96,1	
P. Neamț	103,1	
Ploiești	104,1	603
Rm. Vâlcea	102,5	
Satu Mare	96,1	
Sibiu	66,44	1404
Suceava	101,6	
Tg. Jiu	89,5	
Tulcea	105,4	1530
Zalău	105	

Sînt anii „reeducării” în care pușcăriile din România sunt ticsite de scriitori și de tot ce a însemnat elita intelectuală și politică interbelică. Începe micul dezgheț de după Raportul Hrusciiov, are loc revoluția din Ungaria și, imediat după înăbușirea acesteia, noua strîngere a șurubului la nivelul întregului lagăr comunist. Trupele sovietice sînt retrase din România, este anunțată oficial încheierea cooperativizării, apar primele semne ale liberalizării, la începutul anilor '60. Moare Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar noul secretar general al PCR, Nicolae Ceaușescu își trăiește clipa de glorie în august 1968 cînd se opune invadării Cehoslovaciei de către armatele țarilor semnatare ale Tratatului de la Varșovia. Charles de Gaulle și Richard Nixon vin să vadă cu ochii lor minunea politică de la București, iar Paul Goma devine membru PCR. Urmează vizitele „istorice” în Coreea de Nord și China, tezele din iulie și impunerea unui progresiv cult al personalității, pînă la dimensiunile sale absurde de la mijlocul deceniului nouă. Mutațiile succesive din viața politică au rezonanță și în viața literară unde, după realismul socialist al anilor '50 urmează revoluția estetică a generației '60 și efortul generațiilor următoare de a nu coborî ștacheta impusă de aceasta în pofida politicii tot mai restrictive impuse de autorități în domeniul culturii. Clasicii literaturii române interbelice care și-au continuat activitatea și în primele decenii ale comunismului (Sadoveanu, Camil Petrescu, Arghezi, Bacovia, George Călinescu, Tudor Vianu etc.) dispar, iar mulți dintre scriitorii valoroși ai timpului emigrează și sînt trecuți imediat la index. Chiar și unora dintre cei rămași în țară li se interzice dreptul la semnătură.

Mai nimic din toate acestea nu se regăsește în însemnările Ninei Cassian. „Jurnalul” său este de fapt o succesiune de notații date – unele de-a dreptul eliptice – care indică temperatura vieții amoroase a autoarei și dau seama de preocupările ei poetice și componistice. De altfel, scurtimea textului (31 de ani de viață sînt condensată în doar 286 de pagini de text, dintre care o bună parte o reprezintă comentariile făcute de autoare la însemnările originare în perioada 2003-2004) sugerează fie că autoarea nu a ținut niciodată ceea ce se numește curent un jurnal, fie că prezentul volum este rodul unei foarte exigente selecții (deși calitatea însemnărilor nu lasă să se întrevadă o asemenea ipoteză). Am să dau un singur exemplu: anul 1980 este expedit de autoare în mai puțin de o filă și jumătate de text. Practic, însemnările din acest an vizează doar două zile: 22 ianuarie și 6 septembrie. La

ultima diarista notează sec: „A murit Marin (Preda – n.n.) – după cîteva surprinzător de calde întrevederi” (p. 242). Cam puțin pentru un om pe care Nina Cassian îl consideră azi, la ora bilanțului

a observa ticăloșia sistemului, dar preferă să meargă cu valul dintr-o lașitate pe care astăzi o recunoaște cu o seninătate jovială. Ședința de excludere din partid a lui Al. Jar (fost membru al Rezistenței

poeme și compoziții, iernile la Sinaia și verile la 2 Mai, iubirea devastatoare pentru soțul ei Al. I. Ștefănescu, presărată cu sportive amoruri extraconjugale cu scriitori mai mult sau mai puțin notorii.

Eugen Barbu: „La Sinaia, l-am cunoscut pe Eugen Barbu, autorul *Gropii*. Nu e prea interesant ca individ, cam crispat, inabil în societate, cam deplasat, cu unele grosolănii, totuși aparent «băiat bun», ceea ce accentuează uneori latura deplorabilă, de inegală grație sufletească” (p. 43). Despre Nicolae Breban scrie în 1962: „Ce mă nemulțumește la Nicolae Breban) e brutalitatea lui (care nu e semn de forță), caracterul peremptoriu al afirmațiilor pe care le face, megalomania furibundă” (p. 100). Despre același Breban, trei ani mai tîrziu: „Am un prieten pe care încep să-l detest Breban. Cu tot formidabilul lui talent, în raporturile personale e mînat de subiectivism furibund, pînă la fanatism (cea mai odioasă boală a spiritului). Dumnezeu ce plăcere îi face să se audă dîzerînd! Nu îngîmfarea, nici măcar megalomania nu mă supără atît cît faptul că are numai certitudini și nici un dubiu!” (p. 122). Fănuș Neagu într-o însemnare din 1980: „La Sinaia – a fost o catastrofă numită Fănuș Neagu. Huligan, antisemit – m-a terorizat o noapte întregă pînă m-a dat afară din odaie”. (p. 242). La polul opus, Mircea Ivănescu, în anul 1966: „E pentru mine o mare încîntare să-l am aproape pe Mircea, un adevărat «intelectual», nu un artist ca Miro sau ca Breban, ci un intelectual dintre aceia pe care-i căutam în perioada războiului, de care am fugit apoi ani de zile și pe care-i regăsesc acum, cu o înțelegere și o adevărată superioară din partea mea” (p. 138). Amatori de picanterii din lumea literară vor fi satisfăcuți să afe bîrfe picante, mai mult sau mai puțin verificate, care circulau în epocă, legate de relația lui Marin Preda cu Aurora Cornu, un denunț împotriva autoarei semnat de Al. Oprea, Al. Andrișoiu și... Nichita Stănescu, un altul al lui Dan Deșliu împotriva lui Marcel Breșlașu ori al lui A.E. Baconsky împotriva membrilor Cercului Literar de la Sibiu (vezi pp. 159-160), o bîrfă a lui Dorin Tudoran strecurată lui Doinaș și chiar infidelitățile reciproce ale „cuplului mitic” Doinaș-Irinel Liciu (vezi p. 238).

Ce rămîne dintr-o viață după vârsta de 60 de ani (vîrstă la care se încheie însemnările acestui jurnal)? În cazul Ninei Cassian, un număr de cărți și compoziții muzicale în bună parte uitate. Chipurile unor oameni de mult intrați în neființă care au dat cîndva fiori inimii și trupului. Amintirea freneziei unor zile în care tinerețea era trăită cu incandescentă, viața părea o veșnică sărbătoare a iubirii și a creației și totul părea posibil. Peste toate, o privire înțeleaptă, dar, inevitabil, tristă, asupra anilor care au trecut. ■

lecturi la zi de Tudorel Urian

Viața cu sufletul la gură

Primul volum din Memoria ca zestre conține însemnări din jurnalele ținute de Nina Cassian între 1948 și 1953, adnotate la mijlocul anilor '70 și reinterpretate după stabilirea autoarei în Statele Unite, în anul 1985. Celor cinci ani de „însemnări la zi” din primul volum le corespunde în volumul al doilea o perioadă de 31 de ani. Și ce anii 1954-1985.

(vezi p. 282), una dintre cele două iubiri importante din viața ei, fapt cu atît mai surprinzător cu cît moartea scriitorului nu a fost una așteptată, iar circumstanțele ei sînt departe de a fi limpezi.

Scriam în legătură cu primul volum din *Memoria ca zestre* că este valoros în măsura în care aduce testimoniul (mai rar) al cuiva care a crezut sincer și a susținut cu ardoare regimul comunist (în perioada de început, care a coincis cu maxima teroare) și care a beneficiat din plin de toate privilegiile pe care acesta le acorda scriitorilor aliniați. În bună măsură aceste notații din interiorul puterii comuniste reprezintă principala cotă de interes și pentru actualul volum. Cel puțin în primii ani, autoarea este aceeași comunistă fanatică, dispusă în orice moment să-și impună ideile cu indiferență ce argumente, inclusiv cu cele ale feminității, de departe cele mai eficiente: „... Adrian mi-a plăcut ceva mai mult, a fost mult mai potolit, spunînd același gen de fraze («sînt orbit de tine, înnebunit»), dar pe un ton mult mai convingător, mai firesc – drept care am început să-l cred. Vrea «să-l mîntui» și eu n-am nimic contra, cu condiția ca el să mă ajute, devenind dacă nu comunist măcar renunțînd la a fi un dușman al ideilor mele” (p. 48). Scriitoarea este suficient de inteligentă pentru

Nina Cassian, *Memoria ca zestre. Cartea a II-a, 1954-1985; 2003-2004*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, 290 pag.

franceze, a cărui soție, Olga Bancic fusese decapitată de naști) este relatată cu o simplitate dezamantă: „Nu aveam nici o îndoială că era un comunist cinstit, m-am gîndit să mă abțin de la vot, dar, din lașitate, n-am făcut-o și astfel Jar a fost exclus din partid în unanimitate” (p. 50).

După 1954, viața Ninei Cassian se derulează pe aceleași coordonate din volumul precedent: munca la

E drept, spre nemulțumirea ei, confortul de la Pelișor trebuie înlocuit cu unul inferior, cel al vilei de la Cumpătu, dar dezagrementul este compensat pentru scriitorii dragi regimului de posibilitatea efectuării unor excursii în străinătate (în 1958, în vreme ce N. Steinhardt și Alexandru Paleologu se pregăteau să intre la închisoare, Nina Cassian face prima excursie în Occident). Între amoruri, călătorii și munca de creație, anii se risipesc în zbor. Apar primele semne de bătrînețe (excelent descrise la paginile 102-103), crizele conjugale tot mai lungi și mai dure, dezamăgirile politice, iar amanții ocazionali se împuținează vizibil.

Însemnările din caietele Ninei Cassian nu aduc cine știe ce revelații în ce privește istoria acelor ani. Ele devin interesante doar în măsura în care le corelăm și comparăm cu alte mărturii ale epocii (Ion Ioanid & comp.) pentru a realiza tabloul complet din anii de început ai regimului comunist. Mult mai interesante decît însemnările politice sînt însă notațiile care privesc lumea scriitoricească. Nina Cassian a cunoscut multă lume, iar unele dintre portretele realizate de ea surprind perfect personalitatea unor scriitori consacrați de azi, aflați la vremea respectivă la începutul carierei. În 1956, autoarea se întîlnește pentru prima dată cu

plecînd de la cărți de Mihai Zamfir

Spaimă și cutremurare

Kierkegaard n-a dispărut, el trăiește în cele mai neașteptate locuri.

Cultura română pare săracă în mărturii scriptice de convertire religioasă. În timp ce, de la Pascal la T.S. Eliot și Charles Du Bos, cultura occidentală abundă în consemnări ale revelației, la noi, această esențială zonă a existenței pare mai degrabă destinată Neantului. Și nu este vorba de interdicțiile politice perioadei comuniste, cînd însăși religia devenise subiect tabu, ci de cei două sute de ani de libertate reală care au precedat instaurarea modelului sovietic în România și cînd n-am înregistrat nici un document spectaculos al iluminării, nici o confesiune "pe drumul Damascului"! S-ar zice că tradiționala indiferență a intelectualilor români în materie religioasă devine acut perceptibilă mai ales prin această absență.

Puținele scrieri românești abordînd delicatul subiect se cer prin urmare examinate cu atenție, dată fiind raritatea lor. *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt a ajuns deja celebru. Dar cea mai impresionantă mărturisire pe care eu am citit-o pînă acum poartă numele de *Spovedanie neterminată* și aparține unei autoare necunoscute, Gena Geamănu. Apariția cărții la o editură specializată, cu public restrîns (Editura Bizantină din București, 2000), ca și tirajul confidențial, au înconjurat cu o jenantă discreție această operă excepțională. Ea are forma unui jurnal intim ținut cu mari intermitențe între anii 1968 și 1989.

Din paginile Jurnalului nu aflăm prea multe date despre misterioasa autoare-personaj: născută în luna mai 1944 în familia unor țărani săraci, a studiat filozofia, a avut diferite slujbe subalterne din care a fost cu regularitate dată afară; la vîrsta de 40 de ani, într-unul din cele mai grele momente ale existenței, are revelația credinței; de acum încolo, textul Jurnalului se transformă în notarea etapelor unei pregătiri spirituale pentru pasul decisiv al îmbrățișării monahismului. Paradoxal în această *Spovedanie*... mi se pare faptul că surprinderea cu luciditate nemiloasă a zbuciumului interior, timp de peste două decenii, se petrece în contextul celei mai sinistre perioade din istoria contemporană a României, perioada ceașismului tot mai agresiv, pînă

la atingerea pragului demenței. Am regretat mereu puțînătea documentelor literare de valoare care să fi descris exact, fără fard și compromisuri, faimoasa "epocă de aur"; *Spovedanie neterminată*, cu toate că notează un traseu spiritual prin excelență personal, unic și irepetabil, cuprinde însă numeroase aluzii și observații concrete ce permit reconstituirea unui infern zilnic.

Nimic neobișnuit în primele pagini ale Jurnalului. O tînără femeie, obsedată de ideea inutilității vieții și tentată permanent de gândul sinuciderii, îndură o existență dificilă; salvări ocazionale găsește doar în iubirea cîtorva bărbați, palide prezențe fugitive în existența ei. Încă din prima tinerețe, Gena Geamănu percepe vacuitatea plăcerii carnale, în spatele căreia identifică întotdeauna păcatul: precarele "salvări" sînt pentru ea mai degrabă prăbușiri. Cînd sinuciderea părea unica soluție, chemată parcă de propria ei disperare, se schițează o geană de lumină: eroina începe să facă exerciții yoga, pîndește orice semn de încurajare intelectuală găsit în cărțile semnate de Noica, Luceanu, Pleșu, Petru Creția, Ana Blandiana ori Mihai Ursachi; recunoaștem aici cu ușurință portretul unui anumit intelectual dinainte de Revoluție. Are apoi loc întâlnirea memorabilă cu scrierile Simonei Weil și ale lui Julien Green. Gena Geamănu observă mirată că poate ajunge în cele din urmă la credință pe urmele Simonei Weil. Lupta cu incertitudinea rămîne însă permanentă și dramatică.

"Dar Tu nu-mi dai voie. Tu nu-mi răspunzi. Și dacă strig «nu mai pot», Tu mă trimiți în lume să văd durerea, durerea adevărată, motivată, și mă cutremur. Doamne, de durerea Ta! Fiindcă dacă există, nu se poate să nu Te doară, mai ales să Te doară, durerea noastră bezmetică. O simt și mă cutremur. Tu nu ai unde fugi, ca mine, de ei, de durerea lor, de durerea noastră. Poate că de-aia nu vrei să mă iei de pe pămînt, pentru că eu nu văd numai durerea mea și a celor din jurul meu, ci și durerea Ta. Ai și Tu nevoie de mine? Și Tu, Doamne? Atunci de ce m-ai făcut atît de slabă, atît de bîcnică, atît de neputincioasă? Cred că doar Tu ai nevoie de mine, odată ce eu nu mai am nevoie de mine, deloc, deloc și totuși exist. Tu mă păstrează aici pentru că îți

trebuie să la ceva" (p. 99).

Aceasta este tonalitatea întregii scrieri. Redactarea e neglijentă, uneori enervantă. Va urma întâlnirea directă cu Alice Botez, pe care o va susține în ultimii ei ani de viață, atunci cînd, bătrînă și bolnavă, prozatoarea era alungată din casa ei de pe strada Uranus, căzută sub buldozere. Adevărată probă inițiativă Alice Botez moare în octombrie 1985; cîteva săptămîni mai tîrziu, eroina găsește drumul credinței, călăuzită de un duhovnic în care credem a-l recunoaște pe Părintele Galeru. Printre dificultăți enorme, înfruntînd cu stoicism mizeria generalizată în jur, învingînd tentațiile cămii, Gena se detașează treptat de cele lumești pentru a intra la mănăstire. Ultimele fraze, obscure, ale confesiunii, datate decembrie 1989, semnalează o simetrie tulburătoare – eroina reușește să renască spiritual atunci cînd România însăși începea să renască.

Ca în orice mărturie dramatică, partea pasionantă rămîne cea a luptei, a incertitudinii și a durerii. Din fericire pentru suflul pur literar al textului, chinul și frămîntarea se mențin pînă aproape de ultima pagină. Frapează, în *Spovedanie neterminată*, similitudinea dinamicii convertirii Genei Geamănu cu cea a marilor convertiri înregistrate de istoria culturii europene. Lupta cu demonii intîmi, mult mai periculoși decît adversitățile contingente, se desfășoară de secole după aceeași schemă. Nu există deosebiri esențiale între dialectica înfruntării cu sine dusă de româncă anonimă și cea dusă de Sfînta Tereza din Ávila. Din punctul de vedere al coerenței interne, parcursul Genei Geamănu atinge un grad de universalitate la care nici o altă carte românească scrisă în aceeași perioadă nu va putea vreodată aspira.

Istoria din *Spovedanie neterminată* se petrece de fapt în oricare țară și în oricare epocă. În ciuda mizeriei de sorginte comunistă din care ea s-a născut, asupra *Spovedaniei neterminate* plutește un aer de eternitate ce și pune sigiliul pe aproape fiecare pagină și o plasează în universul narațiunilor exemplare. ■

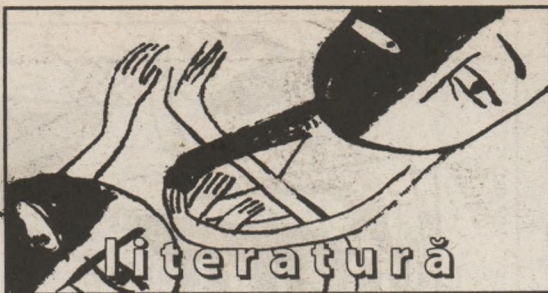

cerșetorul de cafea de Emil Brumaru

Dumnezeu se uită la noi cu binoclul

Și iată ce vede, dragă Loul! Am îndoit o coajă de portocală, am pus-o pe godin. A trecut trenul. Mi-am amintit de vagoanele cu chereștea din copilărie, chereștea aceea galbenă, plină de frunze verde, lipite. Mi-am amintit de rampele umplute cu sfîcică albă, dulce. Eram în clasa a doua primară, la țară, în amurg. Servitoarea mulgea vaca. Sta împudic, cu picioarele desfăcute și eu, de partea cealaltă a vacii, priveam fascinat sexul ei uriaș (așa mi s-a părut), c-un păr roșu, cîrlionțat, tăiat de jeturile de lapte mult într-o căldare de lemn... Dar cazanele cu magiun, puse pe pirostria, fumegînd! Îmi plăceau cum bolboroseau, cum făceau clăbuci. Lîngă ele o așteptam pe fata dascălului, Veta, să-mi aducă o carte de povești. Era mai mare ca mine. Avea sînii! O iubeam. De fapt, o iubeam și pe Cecilia, fata directorului școlii, care venea doar în vacanță acasă. Era la liceu, nu se uita la mine, cînd treceam prin fața casei ei deveneam cel mai fericit om din lume. Dacă mă gîndesc bine, o iubeam și pe Ada, o fetiță de seama mea, venită de la București. Ne jucam în nasturi, avea vocea nazonată și ceva neobișnuit în mers. Făcea mereu pași de dans! Însă adevăratele legături "sexuale" le aveam cu Profira, servitoarea. Ea mă lăsa s-o "aud". Un adevărat ritual! Cînd se făcea noapte coboram împreună scările (stam într-o haltă, la etaj) pe întinerie. Ne țineam de mînă. Ajunși jos, ea ieșea afară, închidea ușa și se pișa în praful de lîngă zid. Pentru mine era ca o rugăciune! Ceva sfînt și necunoscut! Cu urechea lipită de ușă, ascultam, ascultam la nesfîrșit. Apoi ea deschidea, mă lua iar de mînă, ne urcam, nu vorbeam nimic. Pe urmă m-a lăsat tot mai rar s-o "aud". La un moment dat nu a mai vrut. Trecusem în clasa a treia și-i miroseam rochiile pe ascuns, îmbătat de izul de femeie.

Dumnezeu se uită la noi cu binoclul. Și iată ce vede, dragă Loul! În clasa-ntîi eram la Ciceu, un orașel cu mulți unguri. A venit o dată și circul! Stam într-un pavilion C.F.R. În față era o cîmpie cu orz sau secară, apoi munții, foarte departe. Mereu se pierdeau curcile, le căutam ceasuri întregi prin orz. Mai erau și niște lăzi mari, fără capac, pentru gunoaie. Fascinante lăzile împreună cu Ani, o fetiță brunetă, tunsă scurt, cu chiloței albi, căutam resturi de mîncare și le savuram. (Nu eram flămînzii, pur și simplu ne plăcea să mîncăm din gunoaie!) Atunci s-a întîmplat ceva ciudat și scribos. Într-o zi am făcut un vierme enorm, roșu, mișcîndu-se. L-am omorît îngrozit cu bățul! Nu știam că în oameni sînt viermi. Viermele acela mă obsedează și acum. Locuiam de data asta la parter. Aveam o sufragerie sumbră, cu un dulap imens. Dormeam în pat cu o soră a mamei, de vreo 20-25 ani. Țin minte, ca prin vis, - oare cum am văzut? - că și ea avea părul pubian roșcat. Această femeie, pentru care, eu fiind la 20 de ani, ea la vreo 40, am avut o dragoste bizară, gata să alunece în "păcat", oare dînsa m-a trezit instinctul sexual? Cert este că într-o bună zi am luat-o pe Doinița, o fetiță de 5-6 ani, m-am închis cu ea într-un coteț cu lemne, am dezbrăcat-o... era vară... și i-am explicat cum se cheamă asta, cum se cheamă cealaltă, foarte doct. De unde știam? Fetița, înspăimîntată, a ieșit, așa goală cum era, și s-a dus să mă spună mamei ei. Scandal, bătaie, rușine!!! Probabil că nu m-am lăsat intimidat deoarece (dar acum îmi aduc aminte numai urmările!) a mai fost o bătaie... pentru că un îngeraș i-a zis lui maică-mea că eu am făcut prostii cu Ani în bec! Nu știu ce prostii am făcut, știu doar că Ani avea o enciclopedie germană și că eu i-am tăiat pe ascuns pagina cu ciupercile colorate, le am și acum într-un album. Ani a bănuț că eu i-am furat ciupercile și a început să mînce singură din gunoaie. A fost una din tristețile copilăriei mele. Înainte venea să mă strige, "Băiatule!", și mergeam amîndoi să devorăm reșturi. Acum stam părăsit și mă trăgeam într-un scrinciob, citeam *Călătoriile lui Gulliver*, o cârtică de cîteva pagini de carton, cu poze intens colorate, frumoase... ■

Rânduitor de jertfe

Rânduitor de jertfe sunt o, Mamă!
acum când te-nsoțești spre cer cu zeii
(urmând în gând oglinzile Femeii
isc între pietre două oriflamă)

Duh sfânt tocmește pietrele de ceară
tăcerea gerul taie fața suptă
din loc în loc cenușa întreruptă
răzlețul corb o coase și coboară

pe corzile-mi vocale și tresare
becsnic verb – săgeată-nsângerată.
Adâncul mării scoate munți de sare
și ochiul orb ia chipul sării. Tată,

uraniul bombardează cu nuclee
atomul înstelarea să-și dividă:
altoiul și sămânța astartee
și sila grea de vierme și omidă.

La capătul podului întinde mâna
mireasa nopții despuindu-și lună
furnică a pustiei și stăpâna
pe ape și asinii mei și tună

prin sănii/turlă sfânta întristare
lângă mormântul de păstor și frate
(nu-i Sulamita implorând a toate
o linie de cer însoțitoare?)

Îi pun în palmă vorbe de țărăni:
- aproape zeii sunt de noi privește
cum coace pânea vieții o bătrână
la șaptezeci de verste peste creștet.

În cuibul ei ca pe pământ se poartă
dezgroapă rădăcini aprinde focul
îndeamnă vita-n jug visând norocul
cu pânea din secara morții moartă

(stihia mea). O, Mamă, vin cu boabe
într-un ulcior golit de-nțelepciune
după credință sunt amare roabe
căderea tânguind-o în genune

prin vârful de sulii alte-s albine
lucrând în noi obârșia și ceara
până atârână dijma cât povara:
mormântul meu înmormântat în tine.

Jos înecată-n umbra ei femeia
înlăcrimată cere îndurare
simțind înalte tunetul scânteia
scânteia/fiu în greaua lui strănsoare

bătănd suav cu gingașe picioare
/măsura într-o vecinică baladă/
ca o ninsoare pe pământ să cadă
vestirea Domnului la mic și mare

că fiul cu femeia lui o dată
ne va urma pe căile lactee
și fiu din fiu în dreapta c-o femeie
mulțește astre. Bindecuvântată

a șaptea poartă tremură la vamă
fiți luminați ca spicul în rodire
mireasa mea închină-te o, Mamă,
coboară lanț și pod din nemurire.

Râul din lacrimă

MORMânt îmi ești într-un neplâns pământ
/cuvântul sacru dintru început/
ochiul secund în Ochiul tău răsfrânt

eclipsă-i cosinus și azimut.

La lumânarea sfinților sărac
pe-o coastă sus mormântul din cuvânt
prin răstignirea văzului îl trag
altarului surpat *cel care sunt*.

La Maica ta ce sân ai tulburat
bizațul lanț de stele străbătând?
în care intri prunc și ieși bărbat
ca tremurate rugi/icoane-n gând.

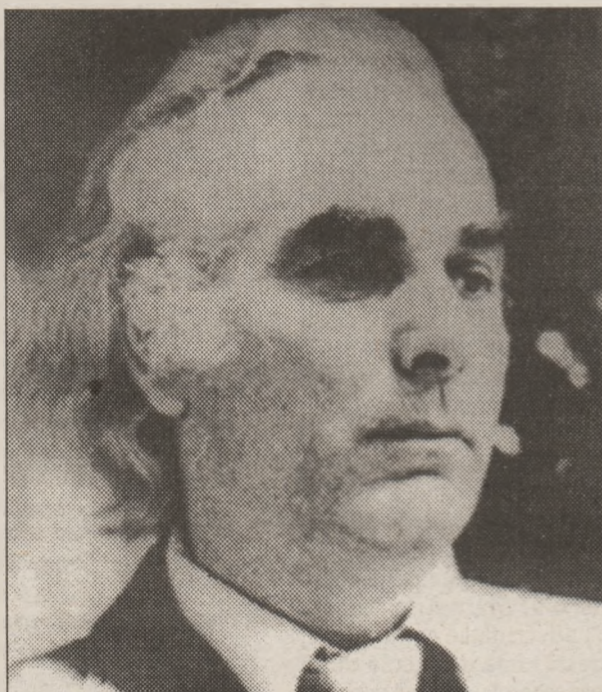
E iesle craniul cu plăvanii-n somn
/rupturi de nori abside paraclis/
în mâni cu pânea pari truditul domn
mutând biserica din spic în vis.

m-atârâ de umbra lui c-un cimitir
al morții epicentru să măsoar
încăpător mormânt de zburător
tăria-ngândurată în ofir.

Din neputință cerul l-a iubit
fine-i scriul greier genial
înlăcrimează-l și pământul ia-l
să-ngropi în el poemul tău orbit.

O, tată, mândru tată

Nu n-am fugit. Săgețile din carne
adastă cimitirul înflorit
cât terapia ta în vene-mi cântă
albastrul sânge meta/amorit.

Horia Zilieru

Dihanie e viața (îmi repeți
cum peștele înnoată pe uscat
și cazna grea sub hămesiți nămeți
ciresul altoit mi l-a uscat)

Sunt caraule zi și noapte (trib
cu ochi de lup la sângeros îndemn)
tu (fiu rătăcitor) *silitul* (scrib
vorbind cu graul când dă pârğa semăn)

O lacrimă pe râu n-ai auzit?
a nu uita/ a pedepsi *nu vezi*
lăutul pur? ca roua-n spină ascezi
până cădem la polul desfrunzit.

Sub cap îmi pune substantivul fân
mă trage de urechile de-asin
asin! distihul cu desagii plini
auzul muzical? verginul sân

al lunii sângerând la asfințit.
Cenușăreasa literelor jos
e buha *adjectivul/ tras cuțit*
ne taie văzul – fluierul de os

staminele/ timpan diftongul nalt.
Vocala tună fuglerul arând
consoana peste malul celălalt
și punct hotar la capătul de rând

clopotnița bisericii din sat
închide pur exodul morților
iar el coboară dealul în folclor
mormântul căutându-l. Apostat

Ogarii ceții urlă. Podul pragul
devin un prund de râu și la un semn
recifele din suflet scot ghețarii
scenariul ludic: scrânciobul de lemn

În care așteptam prezicătorii
cu bărbile ca un apus păgân
să-mpace „căpățâna” cu golgotha
în tenciuiala sfântă din fântâni

prin gura mea lovită de bastoane.
Prea multe răstigniri pe cer. *Auzi?*
mi-au nins în păr devreme silicații
sub mersul viermelui în morții duzi

și vrabia îmi ciugulește fața
rupturile de vânt către *sichem*
aprinsle gâtejuri sună orzul
când jocul mă respinge. Nu mă chemi?

la sunetul vertebrelor lovite
jav țav lețav jav cav lehav zeher
să le-nsoțesc cu mila dobândită
la căutarea mierii în ether.

Lacrimă, 3

Ceață plumb tăcere terțiară
cerul ochiului mi l-au închis
și imaginea verginei *mis*
ecbatana ocna calcă iară.

Pleoapele/ tavernă și tenebră/

țin distanța morții pe radar
putrezit își plânge solidar
palid iris pietrele în febră.

Plăgile se-nchipuie meninge
pagini vechi – mironosițe-n somn
filtrând mirul Fiului de Domn
râvna smirnei arse candeli stinge.

Cubul schivnic își divide prisme
câmp de energie însumând
iezerii secați la timp secund
încrestate crinele seisme.

Muzica nevăzului rămâne
din greșeala rozei la zenit
mersul înlăuntru prigonit
pe versanți de rămurate rune.

Cataractelor nuntaș și mire
cu icoane limpezit colinzi
scara îngerilor suferinzi
orbi tăind în sare cimitire.

Leagăn și mormânt

De ce? apari doar noaptea mormântul
meu cătând

La naștere nu fost-am? ethericul pământ
și laptele sugându-l din sânul aural
dulceam în aur plumbul cu sângele letal

Pământul meu din tine creștea pe dedesubt
nălțându-mi dealu-n oase din trupul tot
mai sup
mai străveziu ca psalmul temut văzând prin
o clipă Răstignitul preablandul Mire Mie

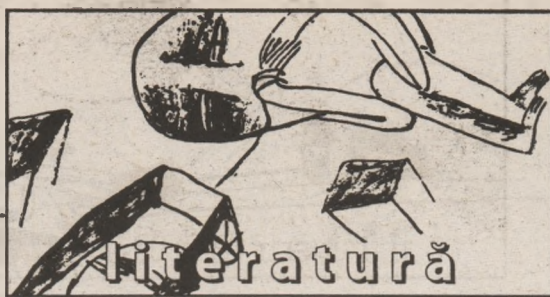
Pe unde rosteai ruga e gol de turle-acum
înțorși în sine magii le pipăie prin fum
îndreaptă trista cruce spre sănii grei pe rân
până le simți sudoarea de smirnă rourân
pe fața mea în febră. Cu plânsul meu
îmi sprijin ochi și tâmplă în ghimpe/spine
cu mâinile tăcerii mă ții de subțiori
și mâinile sunt aripi cu pași pierduți mă
zbc

deasupra pătimirii. Tăciuni vrăjiți ne țin
înveșnicind durerea polenul plânge-n cri

Plângând te strigă Mame prin cântăreții
în țara ca o harfă – și leagăn și mormânt
ne leagănă pământul cerești tipografii
pământul izgonindu-l din mine prin cuvă
să ar în el cu plugul un basm sădit demu
să-vie pom și leșuri graul încolțit să-ascu

Între pământ și leagăn sunt ochii noștri g
încet mormântul/leagăn se leagănă cu n
rotund pe spire astre – pământul/ nepământ
și leagănul ca raclă reintră în mormânt.

Un pavalah dă mâna cu *ânt* să dea *pâm*
și leagănul ridică la goarne îngeresți
înjefuit argintul albinei din povești
captivă născând faguri în tremur stins răsfr
la scăpărări fugare în stupul cât un sch
de unde trei izvoade – trei trepte își desc
Stăpân al lumii Tatăl cu Fiul lângă El
și Sfântul Duh – aura/ împărechiat inel
iluminând troița: o Mamă și un Prunc
un prunc sugând de-apururi înaltul dir
ade
pământul legănându-și pre/dasicul mormânt

semn de carte
de Gheorghe Grigurcu

Despre Nae Ionescu și Cioran (I)

Funcționează o prejudecată conform căreia o stare democratică a culturii, reflex al democrației ce coordonează organismul social, n-ar putea avea decât un caracter raționalist, laic, excluzând ori măcar delimitând, suspectând, ostracizând componentele religioase, spiritualiste, incubordonabile strictei rațiuni, ale științei umane. Nu e decât un exclusivism păgubitor, ale cărui rădăcini se află pe de o parte în mentalitatea asumată de factură materialist-utilitară, a iluminismului, iar pe de alta în cea, fie și subliminală, a materialismului dialectic și istoric care a constituit vreme îndelungată uniforma obligatorie a minții și a discursului nostru. Dacă în fostele țări comuniste marxism-leninismul e măcar formal depreciaț, nu același lucru se poate afirma despre unele, deloc neglijabile, medii occidentale, unde i se acordă încă bizare onoruri. Astfel un Daniel Dubuisson consideră oportun a vesteji „idealismul”, susținând că filosofii acestuia, de la Platon la Heidegger, s-ar fi pus totdeauna în slujba regimurilor tiranice, faptul că la baza celui mai tiranic regim al secolului contemporan care a fost comunismul s-a aflat doctrina ostentativ materialistă a lui Marx, Engels, Lenin, părînd a nu-l deranja duși de puțin. După cum pe Alexandra Laignel-Lavastine, (căreia, de altminteri, i-au replicat cu temeinicie cercetătorul american Mac Linscott Ricketts și Jean-Claude Maurin) n-o stinghereste aplicarea în exclusivitate a unei grile politice „antifasciste” în comentarea unor personalități precum Eliade, Cioran, Ionescu, preluată *talē quale* din metodologia propagandei comuniste, ca și cum aceștia n-ar fi fost cu precădere creatori de valori culturale, ci simpli pionieri pe tabla unei istorii pe care totalitarismul roșu și-a impus regulile de joc. Sub egida unui „umanism” tendențios pînă la desfigurare și a unei pretinse revizuirii „democratice” continuă în fond diabolizarea „idealiștilor”, „misticilor”, „reacționarilor” luați ca valma, execrați ca „dușmani” ireductibili. Sînt excese ale unei rațiuni deviate, esuate în excrescențele abuzului său ordonator care sînt ideologiile. În acest sens avea dreptate Michel Foucault să vorbească despre

rolul funest al rațiunii ce-și depășește măsura, fanatizîndu-se, uzurpîndu-și propriul statut. În realitate, între polul rațional și cel spiritualist nu există un clivaj irezolvabil, ci o întrefesere de fire conturînd o unitate superioară ce se cuvine a se regăsi în perspectiva unei culturi responsabile. Dacă unii filosofi ori oameni de știință au refuzat transcendența iar unii teologi au excomunicat orice tentativă de-a raționaliza credința, se înregistrează destui gînditori și slujitori ai științei cu deschidere spre religios și destui slujitori ai bisericii ce acceptă cu bun-simț luminile rațiunii, precum bunăoară, încă din timpuri mai îndepărtate, Grigorie din Nazianz, care mărturisea: „Cercetez din punct de vedere filosofic lumea sau lumile, materia, sufletul, ființele raționale mai bune sau mai rele, învierea, judecata, patimile lui Cristos. Izbutind să le lămuresc nu va fi fără folos, iar greșind nu e nici o primejdie”. Autenticul duh democratic e cuprinzător și tolerant, îngăduind conexiunile rațiunii criticiste cu ineludabilele valențe religioase, metafizice, mitice ale sufletului omenesc ce nu se poate recunoaște decât în polifonia înzestrării sale organice. Orice părtinire a unuia din cele două înclinații de căpetenie ale acestuia, implicînd nesocotirea, blamarea, interdicția celorlalte, nu poate avea decât efecte alienante, nu poate decât a-i dezzechilibra structura și a-i perturba grav funcționalitatea.

Cu asemenea reflecții am parcurs o carte interesantă, incitantă pentru intelect aș zice tocmai prin bunul său simț care dobîndește uneori o inflexiune polemică: *Hirtia de tumesol* a lui Ion Dur. Ocupîndu-se de Nae Ionescu și de Cioran, autorul său calcă pe un teren minat dacă nu de negații explozive (deși nici

acestea nu lipsesc), măcar de suspiciuni, dubii, confuzii. Sînt unele condeie care-l tratează pe faimosul dascăl de filosofie, mentorul unor personalități precum Mircea Eliade, Cioran, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Pandrea, Vasile Băncilă, Mihail Sebastian, Octav Onicescu, Mihai Șora, drept un soi de impostor sau răufăcător pe tărîm spiritual, drept un simplu plagiator, de pildă George Voicu sau Marta Petreu, care, pomînd de la un comentariu al lui Zevedei Barbu (apărut în revista *Saeculum*, nr. 4/1943), „a reluat și detaliat «dosarul» Evelyn Underhill, extinzîndu-l însă și asupra lui Lucian Blaga care, tot într-un curs de filosofie religie, ar fi avut ceea ce el însuși numea undeva «amnezia ghilimelelor» față de aceeași Mistică a autoarei engleze. Punînd pe două coloane textele lui Nae Ionescu și ale Evelyn Underhill, uneori fără prea multă relevanță, M. Petreu alcătuiește, cam exigent cred, imaginea umilă și demnă doar de a fi compătimită a conferențiarului universitar prins în postura unui «hoț de cuvinte» și a unui «tocilar», un ins condamnat să memoreze fidel o cantitate mare de informație pentru a o reproduce apoi, teatral, în fața studenților”. Să se fi înșelat atît de tare M. Eliade atunci cînd scria că prin filosofia lui Nae Ionescu noi am devenit „contemporanii Europei”? Sau Noica atunci cînd afirma că același „avea lucruri mai bune de scris decât aproape toți gînditorii din sud-estul european”? Sau cînd susținea că Nae Ionescu depășea elementara „înțelepciune”, *id est* „înfundătura filosofică” a modului românesc curent de-a face filosofie, aflîndu-se alături de Blaga pe unicul drum pe care gîndirea autohtonă putea accede la o filosofie de tip apusean? Ion Dur se străduiește a ne oferi o imagine obiectivă a gînditorului „socratic”, a profesorului care, în optica d-sale, a jucat, „în spațiul cultural interbelic, un rol maioreșcian”: „Exegeza profundă a transformat însă «zgomotul» produs în jurul operei și personalității lui Nae Ionescu într-o energie care să intensifice judecata cît mai echilibrată, tot așa cum celebrul Demostene își șlefua dicția pe fundalul tumultului pricinuit de valurile mării. Căci textele și reflecția lui Nae Ionescu contează enorm de mult – în pofida anatemei lor la care a fost supus – în efortul de a răspunde la întrebarea: cum a fost

și cum este posibilă filosofia și filosofarea în această parte a Europei”. Dincolo de contestatari, e menționată pleiada de cercetători cu o favorabilă orientare, mergînd de la iluștrii discipoli menționați la Ion Petru Culianu, care vedea figura lui Nae Ionescu ca a unui „reformator” prin explicitările filosofului „cu privire la un (ego) și la condiția de persoană”, grație cărora au fost retrasate „limatele esențiale” ale metafizicii, ca și prin interpretarea esenței „sufletului românesc” din unghi ontologic iar nu istoric, la Ștefan Afloroaei care, menționînd „dimensiunea pragmatică”, cu un „caracter terapeutic”, a metafizicii naeionesciene, o raportează la Gadamer, Boehm, Lévinas, și pînă la Ștefan Voinescu (care l-a editat cu acribie pe celebrul dascăl) și la Dan Ciachir (s-ar fi cuvenit amintită și Dora Mezdrea, autoare a unei impresionante reconstituirii biografice, ajunse pînă acum la al treilea tom, în paginile căreia ferveoarea devoțiunii nu impietează asupra scrupulozității posturii de cercetător). Dar Nae Ionescu nu poate fi înțeles corect decât prin integrarea sa în contextul epocal, adică în perioada de după prima conflagrație mondială care a modelat într-un chip specific psihologia continentului. Occidentul care era depozitarul valorilor celor mai reprezentative ale creației europene se găsea „cu nervii la pămînt”, într-un „colaps fizic și psihic”, după expresia lui Thomas Mann. Pe un atare *background* a apărut, în 1918, volumul *Declinul Occidentului* al lui Oswald Spengler, care își propunea a soluționa raportul dintre cultură și civilizație, raport antinomic în concepția autorului, cu dramatice consecințe asupra

evoluției societății. O proliferare a unei rațiuni utilitare, mărginite, a dus la exagerarea importanței acordate industriei și mașinismului, precum și tipului uman corespondent, cel al „omului șofer”. Tehnica întrupa astfel o erezie a raționalismului lipsit de orizont, sugrumător al spiritului, configurînd, după cum spunea Nicolae Berdiaev, o „împărăție a Cezarului, unde avea loc o „utilizare extraordinară a minciunii”. Salvarea nu putea veni decât din „împărăția Spiritului”, capabilă a-i revela omului frustrat „lumina Adevărului integral”. Se preconiza substituirea factorului tehnic, ajuns la o grotescă supradimensionare, prin factorul religios, prin ceea ce Hermann Keyserling numea „cultura ecumenică”. La rîndul său, sincronizat cu o asemenea frămîntare spirituală a Europei, Nae Ionescu îmbrățișa acest *Zeitgeist*, manifestîndu-se drept unul din promotorii săi cei mai relevanți în spațiul românesc. Plutea în văzduh o nevoie de ilustrație, de misticism, de regenerare prin suflet, o nevoie imperioasă, exploatată în mod cinic pînă și sub forma bolșevismului care avea „semnificația simbolică” detunată a unei promisiuni evanghelice, cea a unui paradis terestru făgăduit mulțimilor. Autorul *Metafizicii* se situa la antipodul socialismului degenerat în totalitarism nu doar prin religiozitate, prin „grija tainică a mîntuirii” ce-i străbate întreaga acțiune, ci și prin ideea reabilitării individului, a personalității ocultate de o aritmetică a colectivismului mistificator. El constata cu mîhnire o „scădere a religiozității”, o reducere a contactului cu absolutul produsă de înțelegerea eronată a factorului religios în baza unor raporturi sociale alterate. ■

Editura AULA

Mircea Ivănescu Poeme alese (1966 – 1989)

„Metapoeticul și intertextualitatea sînt esențiale pentru această lirică meticuloasă și opacă, străbătută de rare scilipiri metaforice, dar cu atît mai stranii în splendoarea lor alexandrină” (Nicolae Manolescu)
272 p., 13x20 cm, 79.000 lei

Emil Brumaru Poeme alese (1959 – 1998)

„Angel pofticios și iubăreț, rămas din cele sfinte doar cu aura inocenței, dar altfel dedat cu totul la păcate lumești – femei, tabacioc, guleai – Emil Brumaru este un «poet de duminică» get-beget, de nu cumva bun chiar pentru întregul week-end.” (Al. Cistelean)

192 p., 13x20 cm, 79.000 lei

Florin Iaru Poeme alese (1975 – 1990)

„Poezia lui e un imperiu al cuvintelor. E o poezie vorbăreată, care nu mai tace din gură. (...) Totul pare a voi la el să se spună în cuvinte, și pînă la capăt.” (Nicolae Manolescu)

208 p., 13x20 cm, 69.000 lei

Alexandru Mușina Poeme alese (1975 – 2000)

„Poetul face uz (nu și abuz) de incontestabilul său drept: acela, adamic, al numirii lucrurilor și ființelor, acela al stabilirii asociațiilor insolite între imagini.” (Nicolae Steinhardt)

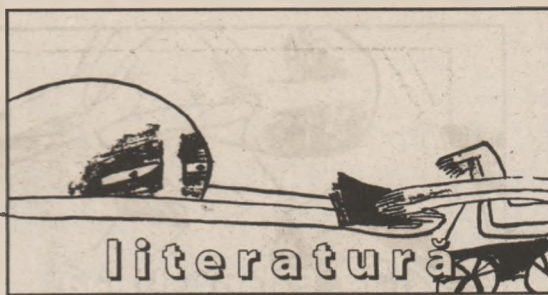
208 p., 13x20 cm, 69.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

Ion Pop – *Elegii în ofensivă*,
Ed. Vinea, 2003, 86 pag., preț
neprecizat.

Comentarii critice

Ruptura de utopia modernistă

Printr-o ironie a istoriei literare, drumul „mulcom” al receptării liricii lui Blaga pare să se fi proiectat asupra operei înseși. Poezia blagiană nu a zdruncinat orizontul de așteptare interbelic, dar a convins progresiv, iar contestările au fost pe cât de puține, pe atât de puțin inteligente (cazul Beniuc). Astfel încât, cu excepția cunoscutei sincopă din deceniul 6, ascensiunea poeziei sale a parcurs un traiect relativ rectiliniu, aproape monoton. O cauză a fenomenului vine din faptul că, pentru o bună bucată de timp, lirica lui Blaga a fost citită prin lentilele filosofiei sale. E drept, eroarea a fost remediată cu fermitate grație disocierilor făcute de George Gană, Ștefan Aug. Doinaș și Ion Pop; însă majoritatea exegeților s-au mulțumit să redenumescă elementele „matricii stilistice” cu termeni oferiți de fenomenologia imaginarului, rămânând astfel în același cerc vicios. Consecința acestei stări de lucruri este cât se poate de bizară: unul din poeții care a contribuit decisiv la „diferențierea” (în sens lovinescian) a liricii noastre interbelice este, în mod paradoxal, captivul unui canon mitofic și arhaizant, care se refuză istoricității. Văzută ca expresie a unui lirism asept, poezia lui Blaga inspiră astăzi respect, dar nu entuziasmează, dovadă chiar reticența optzeciștilor în a-l asuma pe poet drept precursor. Firește, e puțin probabil (și nici nu e de dorit) ca Blaga să devină peste noapte un Dimov sau un Foarță; însă nu e mai puțin adevărat că, pentru orice scriitor, stagnarea și inerția constituie preambulul uitării.

În aceste condiții, rezultatul întâlnirii dintre poezia lui Blaga și critica lui V. Fanache pare destul de previzibil. Puțin prezent în critica de întâmpinare, universitarul clujean a dat în schimb câteva meticuloase studii monografice. Unele fundamentale. Apărute la un interval de aproximativ zece ani, *Caragiale* (1984), *Bacovia. Ruptura de utopia romantică* (1994) și, de curând, *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga* indică oscilarea autorului între analiza de text, poetica elementaristă a lui Bachelard și deschiderile filosofice (Heidegger, Cioran, Foucault). Critica lui V. Fanache impresionează mai puțin prin noutatea ideilor, cât prin capacitatea de a asambla datele existente într-un tot organic, care echivalează adesea cu o imagine cvasi-definitivă. De regulă, această imagine e prezentată în

capitolul introductiv, pentru a fi apoi dezvoltată și aprofundată prin laborioase analize.

La fel se petrec lucrurile și în cartea de față. Din cele zece capitole ale volumului (unele reluând studii din *Eseu despre vârstele poeziei*), majoritatea cuprind lecturi în linia fenomenologiei bachelardiene. Interpretările sunt sobre și temeinice, dar nu strălucite. Rând pe rând,

V. Fanache, *Chipuri tăcute ale veșniciei în lirica lui Blaga*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, 196 p.

sunt parcurse „chipurile” focului, aerului, pământului, apei, luminii și întunericului, ca și o serie de teme bliagene consacrate: somnul, timpul, creația, orfismul. Noutatea punctului de vedere e concentrată însă în primele două capitole. În *Avatarurile tăcerii*, V. Fanache pornește de la neîncrederea poetului în cuvânt și vede în Blaga un exponent al „poeticii/esteticii tăcerii”, încercând să-l încadreze într-o serie lirică europeană (din păcate, destul de imprecisă): „din artă a cuvântului poezia devine o artă a necuvântului, este produsul unei zone de umbră, infraverbale, oricum cuvântul derivă dintr-o obligație obiectivă și, totodată, paradoxală”. Confuzia din fraza precedentă este ușor sesizabilă: din repudierea cuvântului ca temă, criticul deduce absența cuvântului ca instrument liric. Negarea statutului de vehicul poetic al cuvântului (substituit, în opinia lui V. Fanache, de tăcere) este însă exagerată. Firește, nu e exclus ca tăcerea să funcționeze ca procedeu liric. Dar între – să zicem – *Un coup de dés.* a lui Mallarmé și poemele lui Blaga există o distanță considerabilă, imposibil de trecut cu vederea. Să nu confundăm elipsa și lapidaritatea cu tăcerea: vorbind strict formal, poemele bliagene sunt printre cele mai „cuminți” din

întregul nostru modernism interbelic, continuând să joace pe cartea metaforei și a simbolului. La Blaga, tăcerea este doar o temă, fără a fi și o tehnică, astfel încât ralierea poetului din Lancrem la o presupusă „poetică a tăcerii” mi se pare greu de susținut.

Demne de reținut, în schimb, sunt considerațiile criticului despre funcția cuvântului în poetica blagiană și raportul dintre poezie și realitate. Spre deosebire de majoritatea exegeților, care, deși au semnalat precaritatea logosului în viziunea lui Blaga, au continuat să vadă în acest spațiu imaginar proiecția unui univers compensatoriu, V. Fanache deschide o cale de interpretare cu perspective extrem de bogate, ce poate fisura imaginea monolitică a autorului *Marii treceți*. Criticul demarează lectura pomind de la cunoscutele considerații bliagene asupra misterului, dar refuză să vadă în „chipurile” veșniciei „simple simulări ale absolutului”, „ficțiuni” sau surrogate ale transcendenței: „Blaga își asumă o ciudată postură de creator, discursul său liric având ca obiect (...) chipurile tăcute ale veșniciei, relevându-le ca pe niște realități în sine, fără nici o intenție de a le explica (s.n.)”. Dimpotrivă, aceste „chipuri” ar constitui – conform universitarului clujean – substanța însăși a liricii lui Blaga, dincolo de care nu se poate străbate datorită caracterului impenetrabil al miracolului: „Poezia blagiană se organizează în spațiul misterului sensibil”. Pentru a marca postura insolită a lui Blaga în perimetrul poeziei moderne, V. Fanache propune, în capitolul secund al cărții (*Dialogul „revelațiilor fără cuvinte”*) termenul de „transcendență mixtă”. Spre deosebire de „transcendența goală”, de natură pur lingvistică, a poezilor modernști, Blaga imaginează un „absolut de natură mixtă”, alcătuit parte din momente inaccesibile, parte din fapte «sensibile», faptul deschizând „o perspectivă ambivalentă”: „Într-o atmosferă mitică (de legendă) transcendentul și contingentul se încarcă reciproc de virtuțile sacului”. În acest context, „chipurile” lucrurilor reprezintă niște „veșnicii revelatoare, imanente”, imposibil de cuprins în cadrul strâmt al limbajului.

Urmările unei asemenea lecturi sunt extrem de productive. Mai întâi, ea revelează o nouă față a scriitorului, aceea de poet al realului (sau, mai exact, al „realiilor”), preocupat de captarea (nu de

am primit la redacție

Cărți

● Iulia Sala, *Casa cu pereți de vânt*, proză, postfață de D. R. Popescu, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2003, 80 p.

● Wladimir Pesántez, *Despredimiento de rutina. Desprindere de rutină*, poeme, în spaniolă și română, traducerea din limba spaniolă de Iulia Sala în colaborare cu autorul, prezentare pe ultima copertă de Constanța Buzea, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, 96 p.

Reviste

● *Antiteze*, revistă de literatură și arte, nr. 19-20 (aprilie-septembrie 2004). Apare la Piatra Neamț. Directori editori: Adrian Alui Gheorghe, Lucian Strochi. Redactor șef: Cristian Livescu. În prima secțiune a numărului revista îl comemorează pe Ștefan cel Mare și Sfânt. Mai semnează articole, cronici, eseuri: Magda Ursache, Petru Ursache, Ion Rotaru, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Cristian Livescu, Ioan Grigorescu, Emil Nicolae ș.a.

● *Realitatea culturală*, nr. 19-20 (aprilie-septembrie 2004). Apare la Buzău. Director: Raul Gâlmeanu. Un interviu cu poetul Liviu Ioan Stoiciu publică Marin Ifrim. Un schimb de scrisori inedite dintre Marin Mincu și Ion Caraion este găzduit de rubrica „Corespondențe”. Mai colaborează Anatolie Paniș, Florentin Popescu (cu secvențe memorialistice), Gheorghe Andrei (cu amintiri despre M. R. Paraschivescu) ș.a.

transfigurarea) existenței prin cuvânt. „Ce ni se pare caracteristic la Blaga – afirmă V. Fanache – e că el produce aceste imagini [„chipurile”, n.n.] cu o mereu prezentă conștiință a limitei, evitând tendința de a se iluziona”. Poezia lui Blaga marchează astfel – pentru a parafraza o sintagmă dragă criticului – „ruptura de utopia modernistă”, de iluzia limbajului oracular, capabil să instituie lumi imaginare. Într-o asemenea lectură, lirica blagiană se apropie surprinzător de ceea ce Gh. Crăciun numea „poezie tranzitivă”. Numai că – și aici survine drama creatorului

– încercând a-și reapropria universul, poetul continuă să-l descrie într-un limbaj reflexiv, acela al metaforismului vizionar. Am putea vorbi astfel la Blaga de o tensiune între retorică și ontologie, provenind din inadecvarea celei dintâi la cea de-a doua. O tensiune care „umanizează” lirica blagiană, puș constituie sursa unor noi provocări critice. Grație monografiei lui V. Fanache, descoperim o altă față a poetului, poate mai puțin eroică, dar cu siguranță mai incitantă.

Andrei TERIAN

EDITURA POLIROM

■ Augustin Buzura
Teroarea iluziei

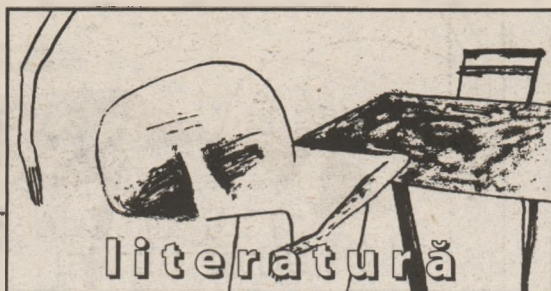
■ Sonia Lanan
Bietele corpuri

■ Ha Jin
În așteptare

■ Arturo Pérez-Reverte
Maestrul de scrimă

www.polirom.ro

Ducem lipsă de programe competente, coerente, eficiente și stabile de editare a clasicii noastre. Lacuna era mai gravă imediat după 1990 decât astăzi. Unii dintre editorii cu inițiativă au acuzat lipsa de rentabilitate. Alții s-au aruncat pe piață cu o vădită incompetență, dând ediții anonime, rău îngrijite ori de-a dreptul neglijente, fără un minim aparat critic, sau tipărend cărți urâte, respingătoare ca aspect grafic. Se poate face, totuși, ceva semnificativ în acest domeniu? Editura Gramar este un bun exemplu pentru un program inteligent de editare a clasicii. Cu o experiență apreciabilă în domeniul editorial înainte de 1989, directorul Ion Marinescu a fondat o bine gândită instituție de promovare a cărții, în condiții grafice obișnuite (modeste, dar plăcute) și la prețuri accesibile (ceea ce e foarte important în contextul unei piețe de carte prea scumpă). Două dintre colecțiile Editurii Gramar răspund onest și atrăgător exigențelor didactice: colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc*, consacrată, după cum se vede, speciei majore a romanului, și *Pagini alese. Literatură română*, cuprinzând antologii de texte fundamentale din opera scriitorilor din programa didactică, de la Miron Costin la Marin Preda și Leonid Dimov, însoțite de aparatul științific necesar (studiu critic, tabel cronologic, selecție de referințe critice, bibliografie esențială și glosar, unde e cazul).

Colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc* se află la sărbătoarea a zece ani de apariție și merită să-i consacram o prezentare, dacă nu o analiză critică. Inițiatorul și coordonatorul colecției este chiar directorul editurii, Ion Marinescu. Coperta și grafica, inspirate și agreabile, ale colecției aparțin lui Done Stan, un experimentat grafician de carte. Colecția debuta în noiembrie 1993 cu *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, ajungea în 1998 la numărul 75 cu *Bunavestire* de Nicolae Breban și se încheia în 2000 cu două sinteze critice anunțate de acel adaos +1 pus după 100: *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc* de Nicolae Manolescu și *Romanul romanului românesc* (în două volume) de Mircea Tomuș. Putem vorbi de o mică istorie a colecției, ce-și creează și consolidează o tradiție. Aparițiile nu sunt numerotate. Au fost reluate în 2000, în ordine cronologică, iar acum, în 2004, la jubileul de 10 ani, am văzut reapărut *Baltagul*, într-o nouă ediție în cadrul colecției. Romanele sunt însoțite de un aparat critic destul de cuprinzător (ar putea fi chiar ceva mai consistent), incluzând o prefață, reperi biografice într-un *curriculum vitae* al autorului, o bibliografie critică, aparat alcătuit de critici și istorici literari cunoscuți.

cronica edițiilor
de Ion Simuț

Un confesiv paradoxal

Se cuvine o stăruință asupra colaboratorilor. Campionii cu cele mai multe solicitări pentru prefețe și îngrijiri de ediții sunt Teodor Vârgolici (18 ediții), Aureliu Goci (16) și Valeriu Râpeanu (14 prezențe), cărora li se adaugă Constantin Mohanu (5 colaborări), Nicolae Bârna și Elisabeta Lăsconi (câte 3), ceilalți colaboratori având numai câte o prezență de însoțitori ai edițiilor. Ar fi folosit colecției colaborarea mai consecventă a unor universitari de prestigiu, căci Al. Piru (de patru ori), Eugen Simion (de trei ori), Nicolae Manolescu (o dată), Dan Horia Mazilu (o dată), Mircea Tomuș (de două ori), Cornel Ungureanu (o dată), Eugen Negrici (o dată) apar sporadic. E adevărat că, în final, prin cele două sinteze, critica universitară își ia revanșa meritată.

Aria de cuprindere a selecției este foarte mare, într-un ambitus istoric de la originile romanului românesc, adică de la *Istoria ieroglică* a lui D. Cantemir, scrisă în 1705 dar tipărită întâia oară în 1883, până în prezentul postdecembrișt, cel mai nou roman inclus fiind din 1997, *Apocalips amănat* de Dan Stanca. Sunt deci o sută de titluri din trei secole de literatură, care nu sunt, din păcate, și trei secole de roman, căci specia nu intră la noi în practica de creație și în conștiința publică decât după 1850.

Ce se poate spune, în câteva observații generale, despre selecția pe epoci și despre ierarhia autorilor, în funcție de numărul de titluri selectate? Până la primul război sunt reținute 11 titluri: romanul inaugural al lui D. Cantemir, *Manoil* și *Elena* (ambele într-un volum) de D. Bolintineanu, *Ciocoii...* lui N. Filimon, *Geniu pustiu* de M. Eminescu, *Ursita* de B. P. Hasdeu, *Amintiri din copilărie* de I. Creangă, *Mara* de I. Slavici, *Romanul Comăneștenilor* (cu toate cele cinci romane ale ciclului epic reunite

Baltagul lui Mihail Sadoveanu a inaugurat în urmă cu zece ani colecția *100+1 capodopere ale romanului românesc* de la Editura Gramar și a fost reeditat de curând, cu o prefață de Profira Sadoveanu, 2004, 142+XIII p.

într-un volum) de Duiliu Zamfirescu, *Thalassa* de Al. Macedonski și *Arhanghelii* de I. Agârbiceanu. Putem vorbi aici de inventarea (sau supralicitarea) unei tradiții a romanului, căci patru din aceste titluri sunt foarte discutabile ca aparținând cu adevărat speciei.

Marea majoritate a titlurilor din cele o sută aparține, cum era de așteptat, epocii interbelice, pe care o prelungește în această etapizare orientativă până în 1946, incluzând deci și anii războiului, până la instalarea oficială a regimului comunist în România. Colecția reține din această epocă (1920-1946) 55 de titluri. Sunt cinci romane de Liviu Rebreanu (*Ion*, *Pădurea spânzuraților*, *Adam și Eva*, *Ciuleandra*, *Răscoala*), cinci de Mihail Sadoveanu (*Venea o moară pe Siret*, *Zodia Cancerului...*, *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Frații Jderi*), patru de Cezar Petrescu (*Întunecare*, *Calea Victoriei*, *Duminica orbului*, *Carlton*), ceea ce mi se pare cam mult pentru

perspectiva de azi, patru de Hortensia Papadat-Bengescu (*Fecioarele despletite*, *Concert din muzică de Bach*, *Drumul ascuns*, *Rădăcini*), trei de Gib I. Mihăescu (*Rusoaica*, *Zilele și nopțile unui student întârziat*, *Donna Alba*, dintre care al doilea putea lipsi), câte două de Panait Istrati (*Chira Chiralina*, *Ciulinji Bărăganului*), Camil Petrescu (*Ultima noapte...*, *Patul lui Procust*), G. Călinescu (*Cartea nunții*, *Enigma Otiliei*, la care se vor adăuga celelalte două romane postbelice), Ionel Teodoreanu (*La Medeleni*, *Tudor Ceaur Alcaz*, ultimul, reținut printr-un gest neconvingător de istorie literară polemică), Anton Holban (*O moarte care nu dovedește nimic*, *Ioana*), M. Blecher (*Inimi cicatrizate*, *Întâmplări în irealitatea imediată*). Din canonul (aproape) unanim acceptabil mai fac parte și scriitori incluși cu un singur roman: *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, *Adela* de G. Ibrăileanu. Perfect justificată mi se pare includerea lui Tudor Arghezi cu *Cimitirul Buna Vestire*. Nedreptățit mi se pare Mircea Eliade, reprezentat de un singur roman, *Maitreyi*.

Foarte discutabile sunt promovările cu câte două titluri pentru romancierii de al doilea plan: E. Lovinescu (*Mite*, *Bălăuca*), G. M. Zamfirescu (*Maidanul cu dragoste*, *Sfânta mare nerușinare*) și Teodor Scorțescu (*Concina prădată*, *Popi*). Dar selecția a mizat pe revalorizarea unor autori modeste, fie pentru fostul lor succes, fie pentru surpriza unei redescoperiri, ca și în alte cazuri, la limita acceptabilului: *Roșu, galben și albastru* de I. Minulescu (cu totul nesemnificativ), *Dragomirna* de Victor Eftimiu, *Alegere de stareță* de Damian Stănoiu, *Papucii lui Mahmud* de Gala Galaction, *Europolis* de Jean Bart, *Calea Văcărești* de I. Peltz, *Moartea fratelui meu* de G. M. Vlădescu. Unele puteau lipsi fără nici o pagubă. Din anii celui

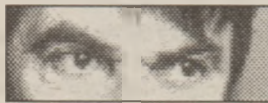
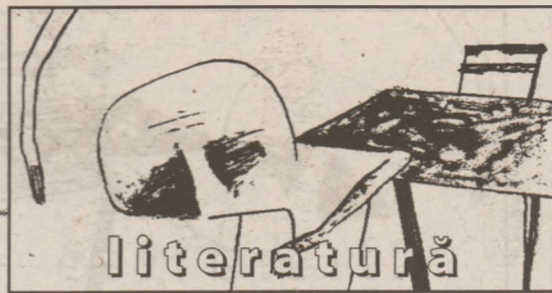
de-al doilea război rămân în colecția lui Ion Marinescu: *Un port la Răsărit* de Radu Tudoran, *Între zi și noapte* de H. Y. Stahl, *Sfârșit de veac în București* de I. M. Sadoveanu, *Prințul de Tudor Teodorescu-Braniște și Bogdan infidelul* de Victor Papilian. Aș fi reținut și *Revoluția* de Dinu Nicodin. Se confirmă istoricul an 1933, cel mai fast pentru istoria romanului românesc, reprezentat aici de nouă romane. După cum deceniul 1925-1935 este cea mai strălucită epocă a romanului.

Din perioada comunistă (1948-1989) colecția selectează 30 de titluri, începând cu *Bijuterii de familie* de Petru Dumitriu. Cu câte trei romane din această epocă intră în prima sută din toate timpurile: Eugen Barbu, *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*, și *Zaharia Stancu*, *Jocul cu moartea*, *Ce mult te-am iubit*, *Șatra*; cu câte două: G. Călinescu, *Bietul Ioanide*, *Scrinul negru*; Marin Preda, *Moromeții*, *Viața ca o pradă* (putea fi altul în loc de ultimul); Nicolae Breban, *Animale bolnave*, *Bunavestire*; Augustin Buzura, *Fetele tăcerii*, *Drumul cenușii*, și Petru Popescu, Prins, *Dulce ca mierea e glonțul patriei*. Cu câte un roman figurează: V. Voiculescu, Radu Tudoran, Ioana Postelnicu, Virgil Gheorghiu, Fănuș Neagu, Al. Ivăsiuc, D. R. Popescu, George Bălăiță, Sorin Titel, Ștefan Agopian, Gabriela Adameșteanu, Mircea Nedelciu și Marin Mincu. Lipsind în prea mare măsură exilul, coordonatorul colecției a decis să introducă *Ora 25* de C. V. Gheorghiu (apărut de curând) și *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia. *De ce nu și Noaptea de Sânziene*, căci Mircea Eliade mi se pare marele nedreptățit al colecției?

Din perioada post-decembriștă participă: Al. Ecovoiu cu *Saludos*, D. R. Popescu cu *Paolo și Francesca* și al treisprezecelea apostol (alegere total neinspirată), D. Tepeșneag cu *Hotel Europa* și Dan Stanca cu *Apocalips amănat*. Unde e Mircea Cărtărescu? E „sechestrat” la „Humanitas”? Acum recolta romanelor se vede mai bogată. S-ar putea face loc în colecție prin reducerea romanelor minore din perioada interbelică. E bine dacă se vor opera unele modificări de repertoriu, remedieri imperioase, căci ar fi destule propuneri de revizuire în selecția de o sută.

Ar fi multe de spus, îndeosebi despre aceste din urmă două secvențe temporale, dar nu mi-am propus decât să ofer o imagine a colecției *100+1 capodopere ale romanului românesc*, care stă în picioare împotriva oricăror discuții posibile. Are curiozitățile ei, dar aceasta îi sporește farmecul. La zece ani de la demararea lui, proiectul colecției de o sută din cele mai bune romane românești a devenit o realizare culturală care face blazonul unei editurii. ■

prepeleac de Constantin Toiu

Orașul unui aristocrat

În primul meu volum de memorii, îmi aduceam aminte că, voiajând o dată cu trenul de la Sinaia la București, în gara Ploiești-Vest, puseseam mâna pe o revistă cu un lung eseu al lui Alexandru George, și până la București-Nord nu-mi dădusem seama când îl citisem, pasionat, habar neavând nici când trecusem de Chitila, pe care eu nu pot s-o sufăr...

O dată, îi povestisem criticului întâmplarea și el a zâmbit, neîncrezător, închipuindu-și că exageram. Dar nu puneam de la mine nimic, din contră, ascunzând faptul că, în sinea mea, uneori îl socoteam un geniu, dificil, după unii, însă mie părându-mi-se un scriitor sincer, dârz, franc în confuzia glumeață, română.

Un cărturar cu totul ales. Egal, previzibil, măsurat în tot ce scrie, într-un fel, dacă vreiți, deasupra existenței cotidiene, atemporal în sensul că nici zdruncinăturile istoriei, nici sosurile picante sau grețose ale întâmplărilor de tot soiul, nimic din mizeriile ideologice nu reușiseră a-l atinge, nici trufiile literare, curente, academice, ori nu, printre oamenii de cultură obișnuiți; nici acel miticism voios, slugarnic, de bodegă, tipic dâmbovițean; ...ci o gravitate măsurată, naturală, o știință de carte temeinică, o cunoaștere trainică, un simț al proporțiilor, firescului, un bun-simț, pe scurt, o responsabilitate calmă, distantă, nemțească, putem zice cum, în mica ori marea Românie, nu le întâlneai decât sub Carol întâi, în preajma primului război mondial, dacă nu între cele două, sub Ferdinand.

O reevaluare atentă, în această privință, ținând seamă de atâtea condeie învârtite, tăvălite în frișca evenimentială, acrită, mi-o prilejui recent lectura, în *Adevărul literar* și artistic, a articolului *Orașul pe care l-am vrea* (III) din 7 septembrie curent iscălit de Alexandru George. Un scriitor autentic este totdeauna cronicar, rapsodul câte unei așezări umane, de la ierbele mongole până la zgârie-norii new-yorkezi. Autorul se situează în mijlocul unei Balcanii, despre care s-a scris atâtea, de rău, mai cu seamă, cu dispreț chiar, fanarul fiind centrul geometric al unei lumi stricate, detestabile, în special în capitala ei străveche zisă și orașul lui Bucur... Totuși, cu inteligența, cu iubirea de locul natal, criticul descoperă în... *orașul pe care l-am vrea*,... la urma urmei în propria noastră ființă, ca geografie ontică,

partea nobilă, ideală, atmosfera, nu neapărat idilică, inventată, pentru care face să recurgem la preumblări prin spațiul astfel înțeles, cu inima, cu mintea, rațional, nu în conflict cu el... Este unghiul unei priviri aristocrate... Vina orașului ajunge astfel vina, propria noastră lipsă ori vedere viciată de propriile noastre cusururi sociale... Nu era, oare, de vină parvenirea semidoctă, dacă, de exemplu, în trecut, pentru românii căpătuți, Calea Victoriei tipătoare devenise locul privilegiat al arătărilor în lume, cu întreg arsenalul de prost gust dobândit, precum și cu *manerele* pe care Caragiale avea să le etemizeze?...

O punere la punct a ideii de București, oraș privit de astă dată din punctul de vedere al unui aristocrat – întrucât Alexandru George este unul, – cu doxă, nu care pupă săbiile de domnitori și sfinte moaște. Prejudicata – printre altele, a Căii Victoriei ca vad al lumii bune, al cuconetului ce se încălță la Nelu – cade. Promenada selectă, de epocă, autorul o plasează în altă parte a Bucureștiului... *pe care l-am vrea*.

Eu – scrie cu precizie criticul – am putut observa cel puțin o duzină de cucoane din familia mea sau din cercurile noastre de relații și nu am auzit-o pe nici una că s-a dus să se plimbe pe Calea Victoriei. Aceasta rămăsese o zonă divers atractivă pentru caracterul ei eterodit asemeni cu populația care o frecventa. E de ajuns să o compari cu o autentică zonă de promenadă: pe bd. Lascăr Catargi (de la Piața Romană la cea a Victoriei) nu exista un magazin, nici o instituție remarcabilă, nici un hotel sau restaurant și aceeași era situația Șoselei Kiseleff (dacă excludem Bufetul de la Șosea). Același lucru se vede până astăzi pe Șoseaua Aviatorilor, zonă unde e de remarcat și absența foarte semnificativă a bisericilor. Percutanță a observației, farmec... ■

În fața mulțimii anglicismelor din ultimul deceniu, alte surse de împrumuturi aproape că trec neobservate. Deși internaționalizarea lexicului nu se reduce la engleză, cel puțin în sfera culturii, a consumului și a divertismentului.

Dintre italianismele relativ recente preluate de alte limbi și devenite termeni internaționali, multe aparțin domeniului culinar: *pizza*, *spaghetti*, *ravioli*, *broccoli* etc. În română, unii dintre acești termeni sînt intrați mai de mult, fiind deja cuprinși în dicționare, în forme încă neadaptate (*pizza*) sau chiar adaptate (*macaroane*, *spaghete*); alții au intrat în circulație abia în ultimii ani (*ravioli*, *broccoli*). În fine, există și cuvinte italienești utilizate ca atare, în cantități impresionante, în meniurile restaurantelor, de obicei fără a ieși din aceste contexte specifice (*lasagne*, *ricotta*, *mozzarella*, *tortellini* etc.): în cazul lor, pot să pară un semn de adaptare involuntară doar erorile de ortografie (în special cele care privesc consoanele duble).

păcatele limbii de Rodica Zafiu

Italianisme culinare

Termenul *pizza* are în română un statut special: absent din prima ediție a DEX-ului (1975), introdus de suplimentul la DEX (1988) și preluat de a doua ediție (1996), cuvîntul are o frecvență în uz indiscutabilă, chiar în contexte tipic „internaționalizate” (enumerări de tipul: „hamburger, *pizza*, fast-food”). Incomplet adaptat din punct de vedere morfologic și grafic, cuvîntul e folosit curent cu ortografia de origine, cu finala în -a neadaptată analogic; ca și în cazul lui *cola*, care nu devine *colă*, forma *pizza* - „o *pizza* de calitate” (*Evenimentul zilei* = EZ 2486, 2000, 12) - e preferată unei asimilări, deloc imposibile în oralitatea familiară, *pizză*. Nefiind însă vorba de o finală accentuată (ca în *halva*, *sarma*), a finală poate fi interpretat ca articol hotărît, cuvîntul fiind folosit ca și când ar fi deja articulat: „*lau pizza*, plătesc și gata” (EZ 29.08.2004); „*pizza* nu iese la fel de bună” (roportal.ro). Percepția caracterului de termen străin face ca adesea *pizza* să fie folosit invariabil, cu forma de singular valabilă și pentru plural: „*la 2 pizza* comandate primiți gratuit o bere (index2000.ro); „*preparînd (...)* aproape 1000 de *pizza* care s-au vîndut ca pîinea caldă” (EZ 2486, 2000, 12), ca un fel de nume de materie: „*peste 300 de feluri de pizza*” (EZ 2486, 2000, 12). Invariabilitatea e însă doar aparentă: desinența specifică de plural apare, inevitabil, dacă e nevoie de o formă articulată: *pizzele* („*Toate pizzele* sunt proaspăt pregătite”, *pizzahut.ro*). La fel de inevitabilă e forma de genitiv-dativ: „*Istoria producerii pizzei* începe în antichitate” (*magicland.ro*). Oricum, cuvîntul *pizza* are deja o familie lexicală în română. Derivatele - *pizzerie*, *pizzar* - păstrează în genere ortografia termenului de bază: „*am încercat să deschid o pizzerie*” (EZ 2486, 2000, 12); „*tânăr 24 ani, caut loc de muncă în următoarele domenii, bucătar, pizzar sau barman*” (*muresinfo.ro*); apar însă și în transcriere românicizată: „*pițeriile doidora de turiști*” (*Cultura 22*, 2004, 3), „*Românul Mario, «pițarub» de la «Casa Albă»*” (EZ 2486, 2000, 12). De fapt, dacă *pizzerie* ar putea fi considerat în mod la fel de justificat formație internă și împrumut (pentru că sufixul românesc corespunde

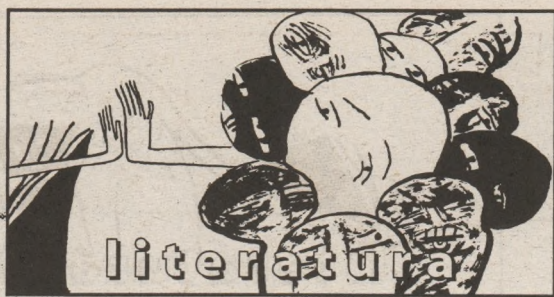
perfect celui italianesc, iar forma *pizzerie* este foarte apropiată de cea italienească, *pizzeria*), în cazul lui *pizzar* nu există dubii: este cu siguranță o formație românească cu sufixul de agent -ar; în italiană, termenul care îl desemnează pe preparatorul produsului e *pizzaiolo*. Am descoperit și un alt derivat românesc, mult mai rar, cu același sens de nume de agent: *pizzerist* - „*acum este «pizzerist» la un local de specific*” (*România liberă* = RL 2562, 1998, 7).

Mai puțin atrage atenția cazul cuvîntului *pasta*, cel puțin la fel de interesant din punct de vedere lingvistic, pentru că un termen deja existent în română primește – sub influența produselor culinare italienești – un sens și o utilizare nouă. Cuvîntul italianesc *pasta* poate fi doar parafrazat prin formule tehnice-comerciale – *paste făinoase; produse din paste făinoase; fel de mîncare bazat pe paste făinoase* – care desigur nu au cum intra în circulația curentă. Folosit fără determinanți,

mai ales la singular, cuvîntul *pastă* evoca în română alte realități (pixul, periuța de dinți, terciuirea); chiar în context culinar, era mai familiară *pasta de tomate*. În prezent se tinde totuși să se folosească singularul *pastă/a* și mai ales pluralul *paste*, fără specificări, cu sensul culinar italianesc: „*altă rețete de paste / spaghetti*”; „*pe produsele Barilla scrie exact tipul de pastă*” (*desprecopii.com/forum*; fiind vorba de un text din Internet, nu se poate ști dacă finala era a sau ă), „*v-am explicat la carbonara, spaghetti sau paste scurte, ce vreți*”; „*sosul cu care veti condimenta pasta*” (*culinar.ro*).

În fine, o problemă interesantă pun pluralele italienești, preluate ca atare – *spaghetti* (chiar dacă DEX înregistrează forma adaptată, *spaghete*, circulă mult și cea originară), *broccoli*, *ravioli* etc: acestea sînt folosite în genere ca denumiri invariabile, dar și ca plurale, atît nearticulate cît și articulate – pronunțarea lor fiind perfect asemănătoare cu cea a unui substantiv românesc masculin, articulat hotărît; echivalarea finalei cu un articol produce totuși în scris o oarecare inadecvare: articolul nu e material prezent (într-un singur *i*). În plus, se percepe chiar o oarecare nepotrivire semantică, în mod normal aceste cuvinte tinzînd să fie interpretate ca neutre, nu ca masculine. Echivalența între forma percepută ca nearticulată și cea percepută ca articulată se observă în texte: „*În Italia, fotbalistii steliști se dau în vînt după «ravioli»*”; „*«ravioli», unul dintre numeroasele feluri de paste pe care italienii ni le servesc regulat la fiecare masă*” (EZ 1101, 1996, 7); „*F.B. vinde de ani întregi broccoli în Piața Obor*” (EZ 2805, 2001, 10); *Broccoli și spanacul*, de exemplu, conțin mai mult beta caroten (gfs.ro).

Asemănarea fonetică și morfologică – faptul că forme nearticulate italienești au exact pronunția formelor articulate românești (*pasta*, *ravioli*) – creează în cazul italianismelor un sentiment de familiaritate și de ușurință la preluare, dar și mici probleme de adaptare, producînd asimetrii în sistemul gramatical. ■

Despre critica edițiilor

„Aideți să vorbim degeabă
Că tot n-avem altă treabă.”
Anton Pann

Intenția de a deschide o nouă rubrică, intenție pe care sper că o sugerează titlul acestor rânduri, mă obligă - pentru că așa pretinde eticheta exigențelor cu ștaif al tiparului filologic - să o justific prin câteva deslușiri preliminare.

Mai întâi, de ce critica edițiilor și nu cronicile edițiilor, cum au fost supraindicate până acum și vor mai fi supraindicate astfel unele articole despre cărțile reeditate de un scriitor român clasicizat? Pentru a evita *ab initio* orice impresie de identitate, de suprapunere între fostele, actualele și viitoare cronicile ale edițiilor, fie că se intitulează așa ori altminteri, cu critica edițiilor. Acelea au fost, sunt și vor continua să fie interesante, desigur, uneori prin informațiile conținute, iar alteori și prin eleganța volutelor eseiste culturale în jurul unor cărți „vechi” înnoite prin retipărire.

Critica edițiilor, rubrica nouă pe care îmi propun să o susțin, va conține observații de altă natură, așa îndrăzni chiar să spun de cu totul altă natură decât cele citite în cronicile edițiilor. Vor fi observații făcute tot asupra unor reeditări de cărți românești mai vechi sau mai noi, tot ale unor scriitori clasicizați, dar mai riguroase, chiar pedante (li se vor părea unora). Vor fi comentarii textologice, adică, respectând înțelesul termenului hibrid latino-elen, lansat de lingviștii ruși în secolul trecut, niște comentarii care vor conține aprecieri critice cumpătate, în toate sensurile acestui adjectiv, despre felul în care „Îngrijitorii” edițiilor și-au îndeplinit ori nu și-au îndeplinit obligația studierii complexe a operei republicate, cu scopul de a stabili versiunea corectă, autentică a textului sau versiunile - în cazul

antologiilor unui scriitor român din trecut - și, în cazul edițiilor de opere complete, și a variantelor acelui text ori acelor texte și pentru elaborarea adnotărilor de istorie literară privind receptarea critică a textului sau a textelor critice, de la apariția lor și până în actualitate, precum și eventualele tangențe, prin teme, motive, procedee stilistice cu alte opere din patrimoniul literaturii române și, eventual, din literatura universală.

Totodată îmi propun ca în comentariile critice despre edițiile tipărite recent să fie evaluate toate edițiile postume ale aceluiași sau aceluiași opere. Cu alte cuvinte, ne vom strădui să cuprindem (folosesc nu pluralul majestății, ci pe cel al speranței, nădăjduind că vor colabora, la împlinirea acestei rubrici, și alți textologi), într-o privire critică relativ unitară, de vreme ce exigențele sunt aproximativ unitare,

evoluția lor. Bineînțeles că nu este vorba numai și nici în primul rând de istoria lor bibliografică, ci de sinteze ale unui travaliu mult mai dificil. Un travaliu ce implică, fără îndoială, o riguroasă buchiseală lingvistică paralelă, comparată a textelor, chiar dacă numai prin sondaje. Rostul principal sau, prin bine-zis, rosturile ale acestui travaliu sunt să evidențieze în ce măsură au fost respectate de-a lungul timpului exigențele criticii textelor și tehniciile edițiilor (ca să folosesc termenii lui Demostene Russo), exigențe de care nu poate să facă abstracție nici un adevărat editor al operelor unui scriitor din trecut, nici măcar atunci când „Îngrijește” ediții de tip așa-numit „popular”; să demonstreze convingător care ediții merită să fie luate în seamă de istoricii și criticii literari, cel puțin atunci când citează din textele clasicizate, precum și de autorii manualelor didactice: și nu în ultimul rând, să stigmatizeze, fără nici o cruțare, cu vârf al acuzii pe al creionului sau al peniței, puseudoedițiile care reflectă incompetența unui „Îngrijitor” sau incompetențele unor „Îngrijitori”, împreună cu incultura și cu incapacitățile unui director de editură. Nu urmăresc, scriind aceste

rânduri, „moartea păcătoșilor”, ci doar „dreptatea lor... spre alte surse de „afaceri” și de publicitate, poate mai adecvate capacităților proprii de a se „descurca”, precum și renunțarea unora din ei la orgoliile ridicole de „factori culturali”. Ridicole și dăunătoare culturii române.

Alte subiecte ce mi se par a fi de actualitate și pe care am propun să le iau în seamă în această rubrică și să provoc prin observațiile mele discuții în contradictoriu, deci până la urmă lămuritoare, deci utile, ar mai fi să fie - dacă-mi va mai ajunge timpul să le abordez până atunci când... plagiatul în editarea textelor românești din trecut, dificultățile cărora trebuie să le facă față cărțarii, adică editorii profesioniști, textologii români, înțelesurile cu efecte pozitive și negative ale noțiunii de copyright de către succesorii autorilor, dar nu numai de către ei, și încă vreo câteva care se tot discută de vreo câteva zeci de ani, pentru că nouă, românilor, ne cam plac taifasurile în sine, pe teme grave, eventual chiar și academice. Este ceea ce a înțeles foarte bine „balcanicul” Anton Pann.

G. PIENESCU

Revista revistelor

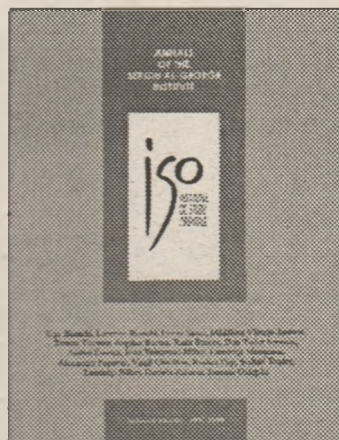
Umbra soarelui-răsare

Un călător european se rătăcește în Cairo și unul din oamenii locului se oferă să-i fie ghid, îl plimbă pe-acolo pe unde trebuie neapărat să treacă, apoi îl lasă, la fel de nedumerit cum îl și găsisse. După un timp, „oaspetele” se întoarce acasă și, din când în când, se mai arată cu, din când în când, înedita întâmplare, întrebându-se cum de călăuză nu i-a cerut nimic în schimb. În vremea asta, altundeva, egipteanul tot spune cum l-a învățat el pe un *agnabi*, pe un străin, ceea ce se cade știut despre viața în Orient, căștigându-și așa, fără ca musafirlor de-o zi s-o bănuiască, plata cuvenită: ceva de povestit. Astfel începe contribuția Irinei Vainovski-Mihal la volumele VI-VIII din 1997-1999 ale *Analelor Institutului Sergiu Al-George*. După ce va fi încercat să arate că poveștile Estului sînt mai mult, și altceva, decât *captatio lectoris* din *O mie și una de nopți*, autoarea încheie prin a-i crede pe oameni posesori și, deopotrivă, posesatăi de narajune, ce-și trec unul altuia de roluri. De fapt, fiecare studiu publicat în culegerea îngrijită de Radu Bercea

și Luminița Munteanu, în colaborare cu Șerban Toader, este prilej de curiozitate cărturărească, ocazie, în fond, de-a strînge și de-a împărștia povești despre o lume doar ca mentalitate depărtată de Europa, nu ca istorie și, uneori, nici chiar ca geografie. Balcanii, cu ale lor *affaires de famille*, spațiul acela al întâlnirilor paradoxale, pe care Maria Todorova, în cărțile lui dedicate, preferă să-l „imagineze”, în loc să-l descrie, își etalează, în sunet de dairea, practicile rituale, ținînd de amestecul religiilor, și magia, nestinsă de timp, care trage spre deochi și spre hartă. Despre acestea toate, obiceiuri vechi și purtate în tot sud-estul Europei și, altfel la musulmani decât la creștini, scrie, pe cît de erudit, pe-atît de agreabil, Alexandre Popovic. Ca să spună, o dată în plus, că nu prelegerile *ex cathedra* îi lipsesc acestui domeniu, conchide cu constatarea că nici o hartă spirituală nu se poate desena fără să cunoști geografia fizică a locurilor, oamenii și credințele lor *in situ*. Nu altceva propune Radu Bercea, în studiul său cu titlul *Pratirupa: Prolegomenes à une théorie indienne du symbole*,

cînd între două atitudini care s-ar putea numi „neștiința pioasă” și „luciditatea atee” (l-am citat pe Michael Heim), o alege fără greș pe prima. Să nu știi nu înseamnă, aici, să nu cunoști, să nu cercetezi, ci doar să-ți păstrezi credința în niște întrebări cărora găsirea unui răspuns le-ar ucide farmecul pe totdeauna, în sau vrei să înaintezi cu hermeneutica decât atît cît simți că îți este îngăduit. *Pratirupa* este, de fapt, o formă reflectată, ce luminează difuz, fără să poată fi vreodată înțeleasă pe deplin, funcționînd ca *auxesis* (*amplificatio*) a unui „sîmbure” la care, altfel, nu avem acces.

Într-un alt spațiu cultural, nu se poate trece cu vederea, în discuții asemănătoare, despre *ousia* și „oglinzirile” ei, teoria celor „două lumi” a lui Platon. Ca orice idee, valoroasă la un moment dat, ar fi rămas, poate, doar una din referințele obligatorii, care nu mai spun, după un timp, mare lucru, datoră dacă nu s-ar fi găsit cei ce, îndatorăți cum s-a „părintelui” ei, s-o cerceteze *de novo*. Printre ei, Plotin, în care Bonaventura

Annals of the Sergiu Al-George Institute (Analele Institutului de Studii Orientale), Edited by Radu Bercea and Luminița Munteanu. With the collaboration of Șerban Toader, Volumes VI-VIII, 1997-1999, Bucharest

l-a văzut pe „noul Platon”. „Replica” lui Plotin este ceva mai mult decât o formă de *iurare in verba magistri*, anume o încercare de-al reciti „inocent” pe Platon, îndepărtînd urmele pe care, printr-un soi de supraimpresiune, discipolii apropiați și exegeții de mai tîrziu le-au lăsat pe scrierile lui. Dar, pentru că istoria obișnuiește să se repete, filozoful zis „neoplatonician” n-a fost, la rîndul-i, ferit de excesele comparatiste ale urmașilor, de interpretarea ca deformare. Privită în lumina atîtor influențe, mai evidente sau mai forțate, opera lui Plotin este și pară o frescă veche peste care

s-a dat cu var. Studiul lui Andrei Cornea restituie, cu finețe, imaginea unei epoci în care ideile, plutind în aerul timpului, seamănă inevitabil, dar cînd încă nu se pune, între Est și Vest, problema unei „preemptiuni”. În vreme ce elimină stratul aluvial de „corespondențe” neizbutite, explicabile prin scări speciale ce nu-i ocolesc nici pe cei mai buni specialiști, Cornea enunță o teză la care consimt mai toate eseurile cuprinse în volum: la umbra Orientului, Vestul își conturează propria identitate, nu copiind (cum crede Bréhier despre Plotin), nu polemizînd, ci pur și simplu ca o alternativă. Este vorba, la scara a două culturi, în sensul cel mai cuprinzător cu putință, tot de niște relații de putere, în care elenismul, respectiv asianismul ocupă poziții de forță, care se atrag, dar cînd se vor fi apropiat prea mult e momentul să se dezbine. Apărător al elenismului, care absoarbe, se vede, și idei din *Upanișade*, Plotin a avut parte, într-un fel, de „funeraliile lui Alexandru”: decizi să-l încadreze fie în modelul estic, fie în seria epigonilor lui Platon, funcției i-au risipit moștenirea. La fel s-a întîmplat, de astă dată în istoria de front, cu imperiul de la vest la est al lui Alexandru Macedon.

Simona VASILACHE

(continuare în pag. 19)

Revista revistelor

Un bazar de mașini și foarte multe cărți

La capătul lecturii celui mai recent număr al revistei *Lettre internationale* (ediția română) nu poți decât să îți dorești ca toamna 2004 să fie la fel de bogată și în alte zone ale vieții (culturale și nu numai) de pe la noi. De altfel, revista și-a obișnuit publicul cu anumite standarde, cu un anumit stil (pe care îl pot recunoaște cu ușurință atât colecționarul împătimit, cât și cititorul care doar a răsfoit câteva exemplare), așa încât numărul 51 – la care ne vom referi în continuare – nu constituie neapărat o excepție.

Prima secțiune – *Dincolo de eveniment* – debutează cu un eseu al lui Karl Schlögel, intitulat *Europa revine*, eseu în care autorul reușește să abordeze o tematică veche de când lumea dintr-un unghi cu totul inedit: aspirația către (re)construirea unității Europei este pusă în legătură (pare greu de crezut!) cu cel mai mare bazar

de autovehicule, situat nu departe de centrul geografic al continentului nostru, la Mariampole, în Lituania. Așadar, ceea ce te cucerește de la bun început în demonstrația lui Schlögel este dezinvoltura cu care sunt împinse la o parte o serie de stereotipii. Autorul ocolește în primul rând tentația clasificării manicheiste, în alb și negru, a atributelor bătrânului continent nu în imaginea idealizată (de leagăn al umanismului, cămin al democrației, sediu al toleranței), nici în aceea "demonizată" (de spațiu al atâtor cruzimi care au culminat cu cele două războaie mondiale, cu Holocaustul și Gulagul) trebuie căutată ecuația acestei "Europe in the making" care își are centrul nu la Bruxelles, ci la Mariampole. Dimpotrivă, ecuația ei poate fi găsită în acel spațiu concret traversat de zeci, de sute de ori de la un capăt la altul de șoferii de cursă lungă (adevărați

"specialiști" în producerea apropierei), de negustorii de mașini, de contrabandiști chiar, de clienții Eurolines-ului, într-un cuvânt de toți cei care își asumă rutina inerentă înfruntării cotidianului. Puțini esești de după 1989 s-au dovedit mai preocupați de ceea ce "se petrece pe tăcute, aproape pe neobservate și deloc spectaculos" (în zonele de frontieră, acelea concrete care nu întotdeauna coincid cu etericele frontiere ale spiritului, în vastele bazaruri care funcționează ca puncte de coagulare ale noii lumi, în trenurile fără de care "nu ar fi existat o cultură europeană, *un fin du siècle*". Fiindcă, această lume în transformare aduce cu sine și o nouă literatură despre Europa (o literatură pe care cu siguranță Curtius ar fi ignorat-o și care nu pare să aibă, într-adevăr, prin ce să alimenteze vanitatea venerabilului continent), dar care nici nu mai poate fi ignorată. Pentru simplul argument că se dovedește cât se poate de utilă. Este vorba de literatura ghidurilor turistice și de conversație, a broșurilor de tot felul, care cuprind informații minimale, dar utile și care, deși nu sunt comentate în eseuri și nici nu fac obiectul dezbaterilor pe la conferințe sau congrese, demonstrează, prin simpla lor existență, că "Europa reală este o țară mult mai vastă decât Europa din manuale." Dacă deschide o astfel de broșură la capitolul *Bucharest by Night*, de exemplu, călătorul dezorientat sau turistul amator de *entertainment*, poate fi uimit de numărul impresionant al localurilor cu nume care de care mai sonore: *Opium Studio*, *Cotton Club*, *Blue Moon*, *Casino Bucharest*, *Palace Casino*, *Café Einstein* sau *La vie en rose*. Ai fi tentat să crezi – după cum notează cu discretă ironie autorul – că orașul postcomunist năzuiește să redevină un Paris al Răsăritului...

Tot despre aspirația reconstruirii unității Europei (și implicit despre problemele politice, economice și identitare care se ivesc mai ales în cazul țărilor mici din centrul

și răsăritul continentului) este vorba și în eseu următor, *Primii europeni din Tbilisi*. Cazul analizat este de astă dată (după cum se poate ghici chiar din titlu) cel al Georgiei, iar accentul cade pe fragilitatea echilibrului politic din întreaga Transcaucazie, unde identitățile, religiile și etniile au fost dintotdeauna amestecate. Autorul, ziaristul britanic Neal Ascherson, se dovedește un bun cunoscător al realităților din zonă și, în același timp, un fin analist al evenimentelor politice (de la frecvențele "puciuri" și confruntări între rebeli, până la "revoluția trandafirilor" din noiembrie 2003 și ascensiunea președintelui Saakșvili, de la precaritatea situației economice – e greu să parcurgi pasajul în care se specifică, de exemplu, că un profesor universitar gruzin primește salariul de 15 dolari pe lună, fără să te copleșească o iremediabilă tristețe! – până la confruntările dintre gruzini și abhazi). În aceeași ordine de idei, reținem și interviul (prezent la rubrica intitulată *Comentarii și scrisori*) în care se reconstituie "itinerariul unei kamikaze cecene" (pp.102-104). Acordat de Zarema Mujahoeva ziarului *Izvestia* (și preluat de *Lettre* (...) via *Courier international*), interviul se citește realmente pe nerăsuflăte.

Tot la capitolul politică internațională, un alt text demn de semnalat, tocmai pentru că invită, în felul său, la reflecția lucidă asupra anumitor întâmplări din calendarul recent este cel al Slavenkai Drakuli despre *Transformarea Bilianei Plavsi*. Mai radicală decât bărbății în privința atrocităților, în anii '90, fosta președintă a republicii Srbska se dovedește acum mai radicală decât ei și în câință. Meritul eseistei constă în relativizarea perspectivei asupra unui personaj pe care am fi tentați să îl privim sub un singur aspect.

În privința eseurilor cu caracter predominant estetic (ca și în cazul "bibliotecii" pe care ne-o propune acest număr din *Lettre*), oferta este mai mult decât generoasă. Aș ține să semnalez în primul rând consistentul studiu al lui Matei Călinescu despre Eugen Ionescu, în care autorul propune – dacă nu o perspectivă cu totul nouă asupra unuia dintre cei mai controversați scriitori români din exil – în tot cazul una cu mult mai nuanțată. Plasarea operei lui Ionescu – acela de dinainte de *La cantatrice chauve* – sub semnul negației și al simulării pare să constituie în acest eseu un punct de plecare în elucidarea unor imprecizii de natură biografică. Cu o bibliografie actualizată, confruntând felurite documente (și evitând în același timp, cu abilitate, capcana determinismului de *saint-beuviană*

amintire), Matei Călinescu nu ezită să creioneze portretul autorului *Rinocerilor* ca spirit fundamental liber, având oroare de orice fel de totalitarism: de fascism, ca și de comunism.

La capitolul beletristică sunt, de asemenea, o mulțime de titluri care ar trebui amintite. Multe pagini se citesc pe nerăsuflăte. Este cazul fragmentului *Regele se-ndină și ucide*, extras din volumul cu același titlu al Hertei Mülfer, volum ce va apărea în curând la Editura Polirom, în traducerea lui Alexandru Al. Șahighian. O incursiune – la Lewis Carroll – în lumea jocului de șah (declanșată de constatarea, aparent nelămurită, că în germană cuvântul *könig*, adică rege, sună catifelat). O lume în care prind treptat contur figura bunicului a mamei, umbrele tâmplarilor și frizerilor întâlniți (nu tocmai întâmplător) în copilărie. Căci nimic nu este, de fapt, întâmplător în universul cvasi-magic al Hertei Mülfer. Decât, poate, intruziunea brutală a terorii totalitare.

Cu delicii se citesc și textele unor Kazuo Ishiguro, André Makine sau Daniel Mason. Paginile extrase din autobiografia lui Marcel Reich-Ranicki și cele din *Eseul despre luciditate* al lui Saramago (un roman parabolic, dens și de o subversivă luciditate) readuc în prim plan coșmarul istoriei. Dintre prozatorii români Gabriela Adameșteanu publică în acest număr din *Lettre* (...) un fragment din romanul *Provizorat*, intitulat *L'air du temps*. Cititorul familiarizat cu opera scriitoarei va remarca revenirea personajului prezent și în *Drumul egal al fiecărei zile* și va recunoaște, desigur, stilul de pe acum inconfundabil, al Gabrielei Adameșteanu.

În ansamblu, acest număr de toamnă al revistei *Lettre internationale* nu poate decât să le (re)dea (și celor mai pesimiști dintre cititori), speranța că toamna editorială românească va fi una generoasă. (Chiar dacă, personal, mă feresc de ridicolul zicalei cu bobocii!)

Catrinel POPA

Fototeca „României literare”

Fotografie de Ion Cucu

La geamul trenului, Marin Sorescu, Mircea Călbăntescu, D.R. Popescu
Sub geam, un scriitor de vagoane.

calendar

2.10.1847 - s-a născut *Francisc Hossu-Longin* (m. 1935)
2.10.1881 - s-a născut *Nicolae a-Lupului* (m. 1963)
2.10.1900 - s-a născut *Tiberiu Vuia* (m. 1975)
2.10.1911 - s-a născut *Miron Radu Paraschivescu* (m. 1971)
2.10.1935 - s-a născut *Paul Goma*
2.10.1944 - a murit *B. Fundoianu* (n. 1898)
2.10.1971 - a murit *Al. Colorian* (n. 1896)

3.10.1801 - a murit *Matei Milu* (n. 1725)
3.10.1829 - s-a născut *George Crețeanu* (m. 1887)
3.10.1839 - s-a născut *Teodor Burada* (m. 1923)
3.10.1922 - s-a născut *Vornic Basarabeanu*
3.10.1928 - s-a născut *Abbdala Kalanga*
3.10.1943 - s-a născut *Matei Gavril-Albastru*
3.10.1952 - s-a născut *Gabriela Hurezean*
3.10.1954 - s-a născut *Ioan Groșan*
3.10.1975 - a murit *Leopold Văța* (n. 1913)
3.10.1980 - a murit *Gh. Ionescu-Gion* (n. 1922)
4.10.1863 - s-a născut *Aurel C. Popovici* (m. 1917)
4.10.1904 - a murit *Ionită Scipione-Bădescu* (n. 1847)
4.10.1910 - s-a născut *Mihail Ilovici* (m. 1982)

4.10.1921 - s-a născut *Valeriu Munteanu*
4.10.1933 - s-a născut *George Astalos*
4.10.1933 - s-a născut *Florea Firan*
4.10.1944 - s-a născut *Ion Vartic*
4.10.1996 - a murit *Aurel Leon* (n. 1911)

5.10.1830 - a murit *Dinicu Golescu* (n. 1777)
5.10.1881 - s-a născut *Barbu Lăzăreanu* (m. 1957)
5.10.1884 - s-a născut *D.V. Barmoschi* (m. 1954)
5.10.1902 - s-a născut *Zaharia Stancu* (m. 1974)
5.10.1917 - s-a născut *Ernest Verzea*
5.10.1928 - s-a născut *Ion Rahoveanu* (m. 1994)
5.10.1929 - s-a născut *Ion Dodu-Bălan*
5.10.1937 - s-a născut *Ioanid Romanescu* (m. 1996)
5.10.1945 - s-a născut *Al. Călinescu*
5.10.1950 - s-a născut *Doina Uricariu*
5.10.1971 - a murit *Vanla Gherghinescu* (n. 1900)
5.10.1993 - a murit *Dumitru Stăniloae* (n. 1903)

6.10.1872 - s-a născut *Alexandru Cazaban* (m. 1966)
6.10.1876 - s-a născut *Barbu Marian* (m. 1942)

6.10.1881 - s-a născut *Vasile Bogrea* (m. 1926)
6.10.1895 - s-a născut *Ion Pas* (m. 1974)
6.10.1902 - s-a născut *Petre Țuțea* (m. 1991)
6.10.1907 - s-a născut *Teodor Scarlat* (m. 1977)
6.10.1912 - s-a născut *Dimitrie Danciu*
6.10.1912 - s-a născut *Constantin Velichi*
6.10.1920 - s-a născut *Ion Coteanu* (m. 1995)
6.10.1930 - s-a născut *Paul Ioachim*
6.10.1942 - s-a născut *Magyar Lajos*
6.10.1942 - a murit *Dumitru Olariu* (n. 1910)
6.10.1943 - s-a născut *Constantin Coroiu*

7.10.1910 - s-a născut *Eusebiu Camilar* (m. 1965)
7.10.1923 - s-a născut *Al. Jebeleanu* (m. 1996)
7.10.1935 - s-a născut *Livius Ciocârlie*
7.10.1946 - a murit *Emanoil Bucuța* (n. 1887)
7.10.1958 - s-a născut *Simona Grazia Dima*
7.10.1988 - a murit *Ștefan Lupașcu* (n. 1900)
7.10.1994 - a murit *Alex Protopopescu* (n. 1942)
7.10.1995 - a murit *Bazil Gruiă* (n. 1909)

Undeva în vechiul București, pe lângă biserica Armenescă, într-un cartier plin de farmec, sunăm la ușa casei domnului Paleologu. Ne deschide doamna Pia Paleologu, mică și amabilă, ne vorbește în timp ce urcăm scările. Glasul e plăcut și r-urile rulate îi adaugă mai mult farmec. În salon ne așteaptă în fotoliu dl. Paleologu, care se ridică să ne întâmpine. Ne-am așezat comod și am acceptat tratația gazdei noastre. Am scos cărțile și l-am rugat pe dl. Paleologu să mi le semneze. S-a arătat foarte interesat de două dintre ele, în ediții pe care nu le știa, și a comentat, amuzat, că într-una, tradusă din franceză, traducătoarea folosește pentru *habit* echivalentul românesc de costum de seară, semn că nu știe ce e fracul. Ne amuzăm și noi, deși asta spune multe despre noi toți, spune că nu mai avem eleganță vestimentară, și nici eleganță interioară, de cele mai multe ori.

Îmi scot carnetul cu întrebările pe care le-am pregătit, și reportofonul. După cîva timp am închis carnetul. Pe reportofon s-a înregistrat convorbirea liberă, care a fost ca o discuție normală într-un salon cu musafiri pe care gazda îi întreține cu amabilitate.

Laura Guțanu: Aș vrea pentru început să vorbiți puțin despre familia dvs....

Alexandru Paleologu: De ce ?

LG.: Pentru că eu cred că este foarte important ca lumea să știe cum se forma un om cu personalitatea dvs., ce au investit părinții dvs., ce au investit bunicii dvs....

AI. P.: Eu nu știu cum e aia un om cu personalitatea mea. O fi avînd poate, poate asta să vadă alții... Dar despre familia, adică climatul de familie, nu genealogia. Bine, că la mine e un lucru special. Avem pretenții uriașe genealogice și nici o dovadă. (rîde). Asta este o situație teribilă..., nu foarte bună, dar nici puțin. Există chestia asta. Sunt pretenții faraminoase și extraordinare, care nu sunt de nici o probabilitate, dar de formă da. Și așa se fac anumite impresii și imagini. Însă familia mea, o familie românească medie, de oameni subțiri, sigur, cultivați, educați, fără mult lux, adică cu destul lux și cu puține mijloace (rîde)... Care se puteau susține pe vremea aceea.

Tatăl meu a fost avocat și mi-a lăsat amintirea unei profesii superbe fiindcă el era remarcabil de talentat și știa o carte nebună și vorbea cu un talent colosal. Și am fost de mai multe ori la Curtea de Casație, la Tribunal să-l aud pledînd, pe el și pe cîțiva colegi ai lui, printre care faimosul Istrate Micescu, care era fascinant și extraordinar, și alți prieteni ai lui...

LG.: Prin tatăl dvs., prin mama dvs., ați cunoscut personalități remarcabile ale culturii române.

AI. P.: Mda. Unii.

LG.: Zarifopol...

AI. P.: Pe Zarifopol din păcate nu l-am cunoscut. Stătea la doi pași de mine, de aia... Noi ne-am mutat, tatăl meu și cu noi, în casa asta tîrziu, în '33, după vânzarea casei noastre vechi. Era o splendoare, care avea o grădină și o arhitectură de casă de pe la începutul secolului trecut, cred că era construită pe timpul lui Vodă Știrbei sau cam pe atunci, o casă superbă, care nu se putea preta decât la o singură familie. Erau case mari, spațioase, și în care nu încăpea multă lume să locuiască. Erau făcute pentru puțini. Și din fericire, adică din nefericire, tata a mai avut încă un băiat, mai mic ca mine cu opt ani, care acum e în Franța. Zic din fericire că e acolo, nu că am scăpat de concurența problemei și de el, ci că e totuși... E mai agreabil pentru el. Eu suport și îmi place climatul balcanic. Îmi place grozav și mă declar balcanic fără rușine și chiar...Toți

ăștia care disprețuiesc și zic, ah, balcanici! Balcanici au fost Socrate, Platon și Aristotel! E suficient asta !

LG.: La fel și Caragiale...

AI. P.: Și Caragiale, fără îndoială. Mai ales! Doi oameni au fost aia în țară extraordinar de balcanici: unul era un prinț autentic și altul era un prinț închipuit Ion Ghica și Mateiu Caragiale. Extraordinară cultură și inteligență spirituală au făcutăștia doi, care erau balcanici puri, adică franțuziți, eleganți și distinși. Caragiale a fost unul dintre cei mai frumoși bărbați din România, dintre cei mai eleganți și mai distinși. Și dintre cei mai cultivați. Ceea ce nu știa lumea atunci... Mă amuză cînd îmi aduc aminte cum presa... În presa literară și culturală din secolul trecut era disprețuit Caragiale și cei care-l admirau ca..., că sunt grosolani, că le plac poveștile cu mahalale, cu nopți furtunoase, cu mai știu eu ce, cu... Ei considerau mare autor dramatic, la nivel de Shakespeare, pe Victorien Sardou, de exemplu, din fericire complet uitat astăzi. Și alții de calibrul ăsta. Nu-și dădeau seama oamenii că erau contemporani cu unul dintre cele mai mari genii ale omenirii, care era Caragiale.

LG.: În Franța aveți posibilitatea să rămîneți, să trăiți în continuare...

AI. P.: În Franța am trăit numai cîțiva ani. Există încă în Franța o majoritate de oameni inteligenți, care nu se manifestă decât particular. Și există un fel de agresiune infamă și resentimentară contra elitelor și contra valorilor fine umane, pe care o întrețin intelectualii francezi de stînga vehement. Pe care îi urăsc din răspuțeri ! Mai mult decât comuniștii din România, sunt simple lichele, simpli criminali. Detest intelectualul francez de stînga care e și rafinat e subtil, e paradoxal.

LG.: Care credeți că e sincer de stînga?

AI. P.: Eu nu știu ce e aceea om de stînga! Știu că un om de stînga este un om care are ciudă pe alții. ăsta e omul de stînga : are ciudă și invidiază pe alții. Și pe cine invidiază francezii nu știu. Pe cine găsesc de invidiat în lume. Fiindcă sunt și anumite chestii care arată că în Franța este un popor în care o parte din el este corupt mental. Mentalmente, nu altfel. Nu ca corupții noștri. Corupt mental înseamnă: nu este în stare să gîndească limpede și liber. Dar majoritatea nu este asta. Intelectualii francezi de stînga...Chestia cu intelectualii e grav. Îmi și displace să fiu numărat în categoria asta numită intelectualii. Sunt fuduli oamenii că sunt intelectuali. Și asta arată un fel de lipsă de simpatie pentru oamenii cumsecade. Asta este. Intelectualul se simte prost printre oamenii cumsecade și bine crescuți. El trebuie să șocheze prin ceva. Prin așa-zise paradoxuri, și nici paradoxuri nu sunt. Sunt în Franța cîțiva dinăștia, destul de celebri, dar nu sunt dominanți. Eu am cunoscut destul de bine stînga franceză, atît cea din provincie, fiindcă... Parisul nu e compus din francezi în majoritate. E compus din paraziți, dar nu din francezi. Fel de fel de lifte, de toate soiurile, din toate părțile lumii. Dar oameni inteligenți și cumsecade francezi am întîlnit. Nu puțini. Dar nu se manifestă majoritatea, nici prin publicații, nici prin conferințe, nici prin discursuri, ci prin convorbiri omeneste și amabile. Există. Dar nu au nici un fel de influență, nici un fel de autoritate, nici un fel de... Și nu sunt preferați. Dar la noi e grav. La noi e grav pentru că s-a produs o mutație în alcătuirea societății. Nu mai există mîrlanul român care îmi era atît de simpatic. Nu mai există. Este intelectualul euro-român care îmi este profund antipatic. De altfel personal trebuie să vă mărturisesc că chestia asta cu Uniunea Europeană ar fi trebuit să-mi convină foarte mult și să-mi placă foarte mult, că este, aparent, o încercare de echilibrare față de influența Yankee-americană. Yankeeii sunt învingătorii din Războiul de Secesiune. Adică mîrlanii și derbedeii. În Războiul de Secesiune, sudiștii erau proprietarii

interviurile „Ro

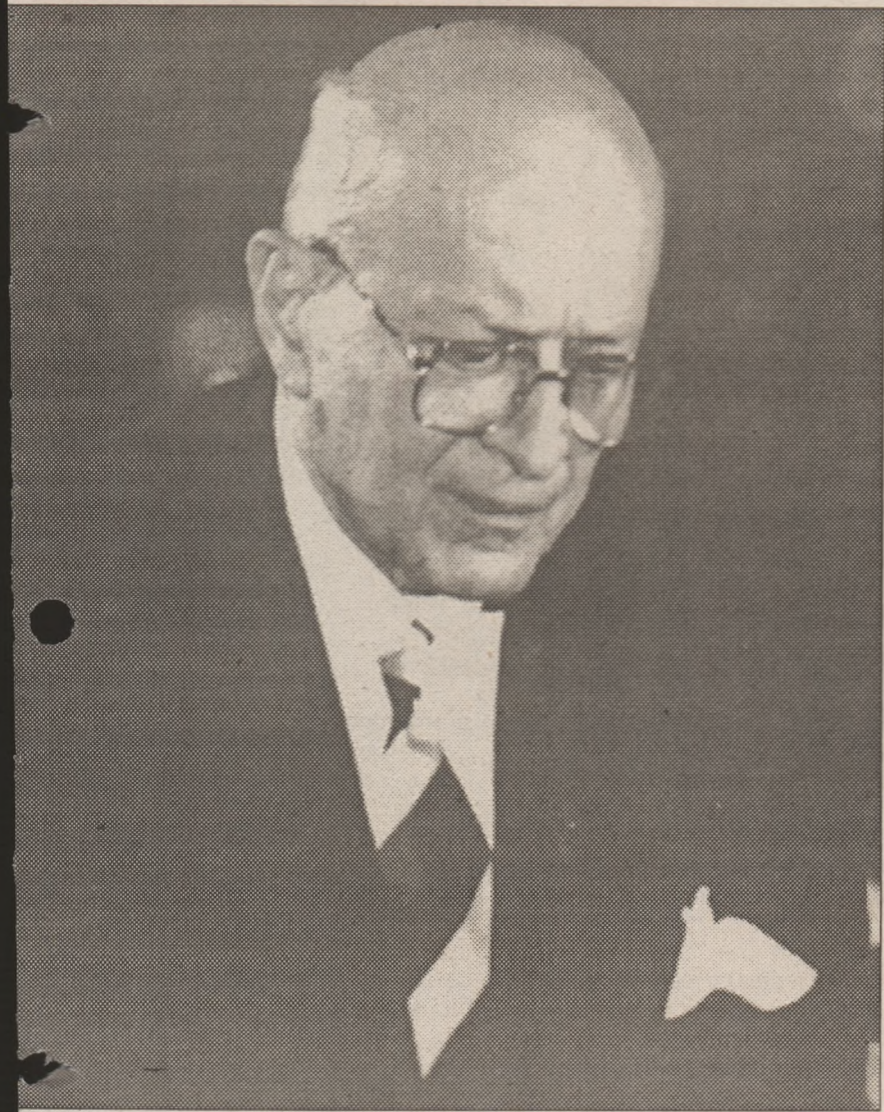
Musafiri În casa Paleologu

de sclavi, familii cu afecțiune între ei, cu stăpînii și cu... Nu este familie americană, dinăștia, din sudiști, care să nu fi avut amintirea tandră a unei guvernante, a unui fecior, a unui servitor negru. Au făcut literatură de asta, niște bestii care... O fi fost, nu zic ba. Trebuie să și fi fost. Pentru că nu există perfecțiune nicăieri și răutatea are tendința să se impună peste tot. Dar această chestie a unei țări care se crede ultraputemică, cum sunt Statele Unite, de cînd domină yankeii, adică oamenii fără căpățîi de acolo, tipul Clinton. Tipul Clinton e perfect aici. Om bogat, frumos, înalt, cu aplomb, ajuns și președinte. Dar o nulitate morală și o nulitate pe plan intelectual. O nulitate atît cît trăiește. Astăzi se petrece ceva abominabil. Evident este o problemă de menținere a lumii într-o acceptabilă și posibilă, atît cît este posibilă, dar este, toleranță mutuală și nestîmire a patimilor distrugătoare care le au toate națiile. Nebunul de George W. Bush a stîrnit balaurul. Și acuma sunt lucruri care se întîmplă, augmentat, din ce în ce mai mari. Grave de tot. Nu știu unde va duce chestia asta.

Adaug aia o chestie sentimentală, personală, ca să mă înțelegeți ce vreau să spun, vis-à-vis de ce sunt foarte alarmat. Eu am avut abia la 54 de ani știrea că voi avea un copil. Care s-a și născut. Și acuma are 31 de ani, sau 32. Care e un copil foarte deștept și foarte simpatic. Îl găsesc mult mai important pentru mine, dar muuuult mai important decât faptul că am scris niște cărți pe care unii mi le-au lăudat. Nici nu mă interesează prea mult, de altfel foarte mulți confrății mei, și cuvîntul confrate îl spun cu o oarecare lipsă de tandreță...Nu mă interesează să fiu confrate cu toți publiciștii. Și ideea de confrate e de înțeles între avocați, dar nu între scriitori, adică între oameni care îți publică părerile, bune sau rele. Ei bine, mă gîndeam că voi muri fără posteritate și deci am trăit degeaba. Pe urmă cînd s-a născut fiul meu, și foarte puțin după aia, al lui...Că e am doi băieți, din care unul e tatăl celui alt. Asta e. A crescut. Amîndoi. Unul are 32 de ani și altul are 12. Ei bine mă gîndeam că pot să mor liniștit, că după mine rămîne această descendență. Mor foarte neliniștit ! Mi se pare că acești copii vor trăi într-o lume infernală și inimaginabil de monstruoasă cum n-a mai fost în trecut în istorie. Și mă tem că așa o să fie. Cînd văd ce se petrece acuma, ce-au făcut americanii...Eu știu asta...În prima zi cînd a auzit că pleacă cu un fel de urale la Iași. Camera Reprezentanților unde s-a decis războiul contra terorismului, am avut o senzație similară cu cele cînd era ședințele Adunării Naționale pe timpul lui Ceaușescu. Era aclamații lui Bush ca pentru Ceaușescu...Pomeau războiul contra terorismului. Adică contra unui concept. Știi că pomești la război contra cuiva. Știi cum arată, știi unde este, știi cine este și lupți cu el. Cu anumită onestitate a adversității. Adică războiul este crud și oribil, dar are niște legi de onoare. Acuma nu mai are. Nimic. Cînd am văzut la televizor un super portavion plecînd la război împotriva terorismului, mi s-a părut ceva fantastic de idiot și de periculos. Unde e terorismul ca să-l ataci ? În cine o să tragi ? Cu cine te lupți ? Cu TERORISMUL ? Și ce sunt teroriștii... Să nu uităm că în toate perioadele cînd într-o zonă a lumii a fost ocupație străină, o împilare și o opresiune a fost un refuz al populației de a accepta conducerea asta... A

„Anieii literare”

portat-o greu, și s-au dedat la acte de terorism. Les chouans și Balzac erau teroriști. Rezistența franceză au fost teroriști, nu meu și nemții. Rezistența rusească antinazistă, a fost și tot ce este reacție spontană a sentimentului național, se cheamă terorism, că n-are altă cale de acțiune decât smul.

L.G.: Dar deja americanii au început să înțeleagă lucrul ăsta...

A.P.: Cum?

L.G.: Deja americanii au început să înțeleagă lucrul ăsta. Stează...

A.P.: Unii au început să înțeleagă. Nu vreau să examinez sunt nordiști sau sudiști... (rîde) Dar ei au crescut acolo, cu că America este... Ideea asta îngrozitoare și periculoasă trugi o forță invincibilă. Să nu uităm în istoria lumii care t forțele invincibile. În Vechiul Testament e vorba de mai întâmplări... Și au fost distruși, făcuți praf și uitați. Și n-au storicește vorbind, nici un fel de model. Sunt unii savanți studiază antichitatea iraniană, sau mai știu eu care... Sau, g, cea caldeeană, asiro-babiloniană, nu arată ca model din creația acestor civilizații. Nu au existat ca civilizații. rut că sunt, dar nu erau. Și așa a fost și cu cea americană. re reușită, prosperitate, putere. Care putere? Niciodată ezeu nu tolerează forțe invincibile. Noi am fost contemporani astfel de forțe: invincibila mașină de război germană incibila armată roșie. Am asistat la descompunerea totală elor forțe.

că ne uităm în Vechiul Testament vedem cte s-au întâmplat cu evreii așa. Și cu alții. Dumnezeu nu tolerează pretenția incibilitate și o sancționează mortal. Gîndiți-vă puțin nu știu cîți ani, dar nu sunt mulți. Eram deja oameni adulți, ate la o vîrstă mai avansată decît adulții, nu mai știu minte fost asta... Cînd în același an, au fost năimiți niște killeri să omoare două mari figuri ale lumii: pe Papa Woityła

și pe ăsta, președintele american, cum îl chema...

L.G.: Reagan

A.P.: Reagan. Țștia au fost cei doi oameni care trebuiau suprimați ca să poată să se înlătore primejdia pe care o asumeră agresorii. Care și-au dat seama că Ronald Reagan, care nu se bucură de mare popularitate în Statele Unite, nici măcar nu e considerat mare om de stat în SUA, a fost cel mai mare om de stat din epoca noastră, fiindcă avea imaginație, curaj și îndrăzneală. El a cîștigat singur Războiul Rece, el a adus prăbușirea sistemului sovietic, al a cîștigat fiindcă avea inteligența să înțeleagă că nu e posibil o chestie ca asta, care e o chestie așa de inacceptabilă și neconcordanță cu Sfînta Scriptură. Nu tolerează Dumnezeu lucrul ăsta. N-a tolerat ca să reușească atentatele contra lui Reagan și contra Papei. Mi-am dat seama de atunci, de cînd am văzut chestia asta. Dumnezeu nu dă voie, n-o să reușească. Și la 11 ani de la alegerea Papei... s-au schimbat riscurile și șansele omenirii. Adică nu a mers așa cum au crezut ei. Au crezut și americanii, cum au crezut și nemții, că ei pot să fie invincibili. Au mai crezut ceva, care pentru ei a fost foarte grav. Atentatul de la 11 septembrie 2001 le-a arătat că ei sunt vulnerabili pe propriul lor teritoriu. Au distrus mîtul american. Cumplit. Asta a fost marea dramă.

Au fost și victime, sigur, a fost grozav de mare dezastru cu acele atentate, dar mai cu seamă au demonstrat că nu există invincibilitate și că nu există nici un fel de șansă pentru cei fuduli și proști. Fuduli și proști, ăștia erau. Acuma m-am răcorit. (rîde).

L.G.: Știu că tatăl dvs., cînd erați copil, vă trezea cu Mozart.

A.P.: Da. E adevărat, da.

L.G.: Cum credeți că ar trebui crescute generațiile care urmează ca să fie pregătite pentru lumea în care o să trăiască? Tot cu Mozart?

A.P.: Eu cred că tot cu Mozart. Eu cred că nu există altă muzică decît Mozart. Unii zic, dom'le, mai frumos, mai profund este Bach. O fi, dar divin e numai Mozart. Extraordinar.

L.G.: Băieții dvs. tot așa au crescut, cu Mozart?

A.P.: Eu pe băiatul meu l-am crescut... Aveam în casă mult Mozart și puneam mereu, de dimineață. Puneam și operă și de toate. Mozart este cea mai completă genialitate umană care a fost, eu aș zice că mai mult decît Shakespeare chiar. Aș îndrăzni să pun ipoteza asta, deși este imprudentă.

L.G.: Nu se pot face ierarhii totuși.

A.P.: Nu, nu se pot face, mai ales în genuri... Dar pragurile supreme ale geniului uman sunt Shakespeare, Cervantes, Mozart, și Bach bineînțeles, și Beethoven, și Racine, și Balzac, și Tolstoi mai cu seamă. Dar sunt anumite lucruri mai presus de care nu se poate trece, și care readuc lucrul la un numitor comun și la rațiune și la cumințenie și la înțelegere. De aia mă speriasem adineaurea, și mă sperii și acuma, că nu știu ce se va întâmpla dacă continuă demența

asta care a început cu George Bush...Că și Bush tatăl a fost o mediocritate. Juca golf și a avut această imprudență, cînd era președinte, să țină la Kiev un discurs în care să spună că nu este posibilă despărțirea Ucrainei de Rusia. Și în trei săptămîni era făcut lucrul ăsta! E catastrofal ca un om de stat, șeful statului zis cel mai puternic, cel mai stăpîn al lumii, să spună că nu va fi ceea ce va fi peste trei săptămîni. Asta era greșit, asta de la un prost, bineînțeles.

L.G.: Și prost informat, nu?

A.P.: S-a dovedit că sistemul de informații cel mai slab de pe planetă, din istoria informației, a fost cel american.

L.G.: Ce părere aveți dvs. despre lux?

A.P.: Luxul e o mare plăcere în viață, dacă nu este exagerat. Dacă este exagerat e de prost gust și mîrlănesc. Dar luxul mijlociu, agrementul de a dormi frumos, într-un pat confortabil, printr-un mobilier plăcut la vedere... Țșta e un lux minimal pe care-l doresc tuturor oamenilor cumsecade. Care sunt cîți sunt. Mulți, puțini, nu știu. Dar dacă n-ar fi fost lux pe planeta asta, nu știu dacă s-ar putea vorbi de... totuși marile momente de cultură și civilizație ale pămîntului. Totdeauna acolo unde a fost Montaigne, sau Molière, sau Racine, sau Mozart era și lux. Un lux pe care poate mult mai mulți oameni nici nu-l apreciază și nici nu-l remarcă. Treaba lor.

L.G.: Aveți un personaj literar preferat?

A.P.: Personaj literar preferat... Mă gîndeam exact acum cîteva zile, acum 2-3 zile, dacă am sau n-am. Credeam că n-am și pînă la urmă m-am gîndit că îmi plăcea grozav, dar nu-mi dădeam seama că-mi place cel mai mult D'Artagnan. (rîde) Sigur că D'Artagnan!

L.G.: Și mai aveți pasiunea din tinerețe pentru Proust?

A.P.: Întrebare grea. Mi se întîmplă și acuma să mai scot o vorbă din Proust și să mă încînte și să rămîn cu ea. Totuși cred că Proust a fost o cale care a dus la o fundătură. De ce zic asta? Am citit Filocaliile traduse de Părintele Stăniloae, și am citit acolo, cu mare pasiune, notele lui de subsol. Care ar trebui publicate într-un volum. Notele de subsol ale Părintelui Stăniloae la Filocalii. Și acolo spune el... Cred că acolo spune. Spune undeva Părintele Stăniloae că Părinții răsăriteni ai Bisericii creștine au fost atât de subtili și atît de perspicace, și atît de inteligenți, încît de cele mai multe ori citindu-i parcă-l citești pe Proust. Spune Părintele Stăniloae asta. Nu pot să fac citatul, nu știu unde este! Dar asta m-a frapat așa de tare, chestia asta, m-a scurt circuitat! Părinții Bisericii, Părinții răsăriteni, sunt de talia lui Proust! Cu deosebirea că Proust debușează pe snobismul monden din secolul 19, ăștia debușează ceva mai sus, la ceva mai interesant!

Am mulțumit și am închis reportofonul. Dl. Paleologu obosise, era deja de o oră în salon, după cum ne atenționau pendula. M-am uitat la multele tablouri, la gravurile, acuarelele prezente peste tot. Le-am remarcat și pe pereții scării. Este evident casa unor iubitori de arte plastice, care au combinat arta modernă cu mobilierul vechi, alcătuiind un interior primitor, unde te simți bine, în largul tău. Cum discuția, care continua, era foarte interesantă, am deschis iarăși reportofonul, trecînd peste scrupulele pe care mi le făcusem în legătură cu oboseala pe care i-o provocam domnului Paleologu. Conversația animată îl înviora și se îndrepta în fotoliu argumentînd, susținîndu-și cu pasiune punctele de vedere.

A consemnat
Laura GUȚANU

(continuare în pagina 18)

Musafiri în casa Paleologu

(urmare din pag. 17)

Alexandru Paleologu: Puterea de a plasa informația în total, formidabilă. Noi românii am avut când am fost o țară mică sau două țărișoare și mai mici, oameni formidabili. Și când am ajuns o țară mare, am avut mai puțini. Ce mă frapează e că în Enciclopedia Britanică lipsește totalmente Titulescu, dar nu lipsește Gafencu, cu o fotografie frumoasă. Ei, cum se explică asta? Titulescu avea talent, vorbea foarte bine, superb, un mare orator, dar ce spunea nu era interesant până la urmă. Iar Gafencu a fost o mare figură, mai puțin glorioasă în timpul vieții, mai puțin strălucitoare și care să dea omului un complex de inferioritate, dar temeinic. Întâi și întâi că era, înainte de a fi mare jurnalist și mare om politic, era un bărbat de o mare frumusețe și un bărbat care a trăit plăcut și inteligent. Și a fost autorul a două-trei cărți, nu mai multe, dar excelente toate trei. Până la urmă oamenii aștia care au însemnat ceva în realitate nu se poate să nu rămână niște modele pentru cei câțiva mai deștepți care vin după aia. Eu am avut o admirație colosală pentru Gafencu fiindcă era prieten cu mama mea încă din tinerețe, și cu tata pe de altă parte, și fiindcă era foarte frumos om și era foarte plăcut. Unii spun, a, s-a însurat cu franțuzoaica aia, dansatoarea în Rusia, „la danseuse nue”, pe care a adus-o în România, după Revoluție, generalul Dorșusov, care era amantul ei. Păi a avut gust! Și cine a luat-o de la Dorșusov? Mi se pare că Franasovici. Și după aia Gafencu. Această Nouchetta Gafencu a fost de o remarcabilă inteligență. Când Gafencu fondase și conducea ziarul Timpul, și ea se ocupa mult de Timpul, de pagina a doua în principal, dar și de rest, și știu de la niște gazetari care au murit, dar erau atunci gazetari tineri, că cucoana asta era capabilă să creeze și să stimuleze o emulație profesională pasională în redacția acestui ziar. Care a fost un mare ziar, foarte bun ziar. Mulțumită în mare măsură ei. Și lui bărbatu-su. Că mai e și chestia asta: acest Gafencu a știut să se însoare! S-a însurat cu o persoană cu reputație proastă, dar foarte isteată și plină de farmec. Asta-i principalul lucru!

LAURA GUȚANU: În ultimii ani de viață a fost implicat în tot felul de discuții ale exilului...

A.I.P.: Fatalmente. Mai ales după ce a murit. (rîde)

LG.: Și păcat că s-au pierdut caietele cu jurnalul lui Gafencu. Sau credeți că mai există?

A.I.P.: E greu să cred că un jurnal al cuiva de seamă dispăre pur și simplu.

LG.: Argetoianu?

ALP.: Pentru mine, care eram adolescent la vremea aia...Era cunoscut de toată lumea,

era amic cu toți, vicepreședinte, ca și mine actualmente, vicepreședinte la Jockey Club, și spune undeva dumnealui: culmea, habar n-am de cursele de cai, nu mă duc și nu mă interesează, dar sunt vicepreședinte la Jockey Club...Culmea! Acest Argetoianu, care se știa că e aviator politic și că e cinic...Asta pe mine m-a atras. A! E cinic, deci deștept. Fiindcă cinicii proști se văd imediat că sunt, nu rezistă. Un cinic prost nu poate să fie...Dar un mare cinic, și un mare cunoscător și o mare figură, e cineva! Nu se știa, cît a trăit Argetoianu și era liber, nu se știa că scriel Dom'le omul ăsta e prea deștept, cum poate să nu scrie!

LG.: Dar a făcut și el o alegere proastă. Că a rămas în țară.

A.I.P.: N-a rămas, s-a întors.

LG.: Da, s-a întors din Elveția.

A.I.P.: Eu l-am înțeles. Era bătrîn și știa că o să moară. A fost păcălit. Adică au reușit să-l facă să creadă că va juca un rol politic și... Poate, nu știu, nu iese că un om deștept poate să creadă o așa prostie. Da' poți să știi! Fapt e că a venit, la o vîrstă avansată, a făcut un partid, Muncă și Refacere, sau cum se chema... Două parale nu făcea un astfel de partid cînd era cu comuniștii care se întăreau și rușii care... Și e cel mai teribil lucru să vezi o figură ca a ăstuia, un om așa de inteligent, un om care a avut o viață așa de frumoasă, care a trăit splendid, bogat, admirat, formidabil...

LG.: Puternic.

ALP.: Puternic...Reputat ca om de spirit...Îmi aduc aminte o singură vorbă de duh care am citit-o în ziar atunci cînd eram puști. În Parlament un deputat de Gorj care spunea „Pe mine se sprijină tot județul Gorj”. Și el, da, are dreptate, dumneata ești un veritabil *soutien-gorge*. Adică vine așa de electric o replică de genul ăsta, nu e chiar de color. Poate să-i vie și unui prost, da' nu cred! În volumele lui Argetoianu, publicate, are o fotografie la pușcărie cu haine de pușcăriaș în bună stare, corecte, bine călcate...E știșietor! Are un surfs de o melancolie infinită, care spune: uită-te ăsta am ajuns, cu tot ce am fost eu și se credea că o să mai fiu, uite, ăsta am ajuns! E de o tristețe nemaipomenită să vezi cum acest om superb...Era un bărbat foarte frumos fiindcă avea figura lui de cinic și de genial! Nu că era frumos ca trăsături, era frumos ca spectacol!

LG.: L-ați cunoscut?

A.I.P.: Foarte puțin. Mă și intimidam să mă apropiu de el. Dar l-am cunoscut. L-am văzut mai des, cînd am intrat la rîndul meu, fiind tînăr, la Jockey Club, și o vreme mîncam acolo la dejun și seara, și vedeam pe Argetoianu, pleca, venea, pleca, juca ce joc o fi jucat, bridge sau altceva...Îl vedeam, îl auzeam, nu îndrăzneam să mă bag fiindcă mă intimidă

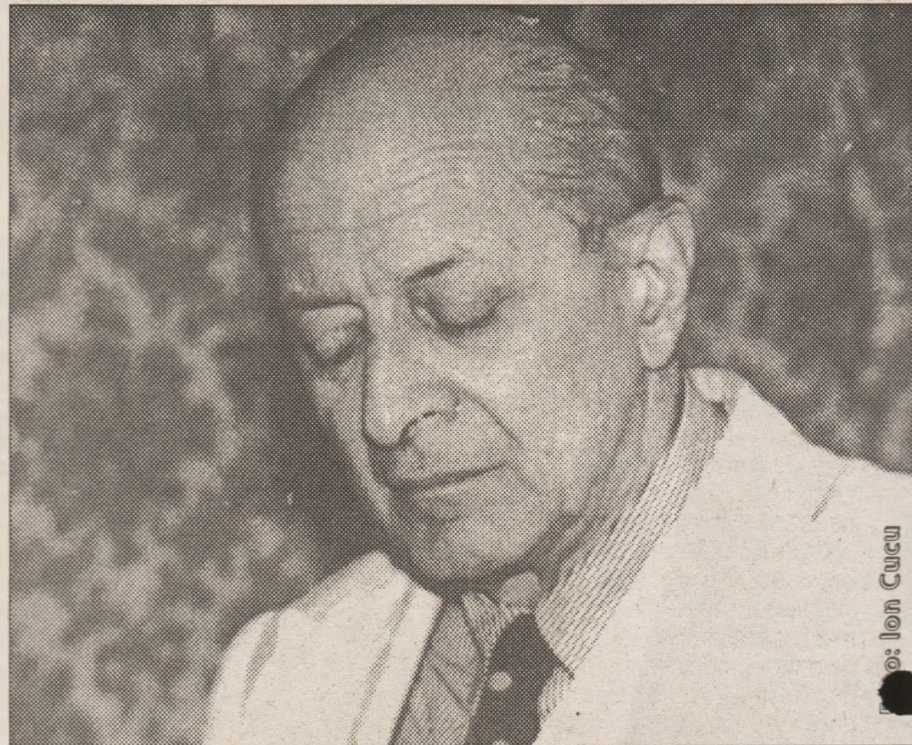

Foto: Ion Ciucu

foarte tare. Era o figură colosală!

LG.: Tot acolo l-ați cunoscut și pe Pallady, nu?

A.I.P.: A, da! Da, sigur. Țăla nu mă intimidă. El umbla să intimideze lumea, dar nu reușea. (rîde)

LG.: Dar reușea cu foarte mulți...

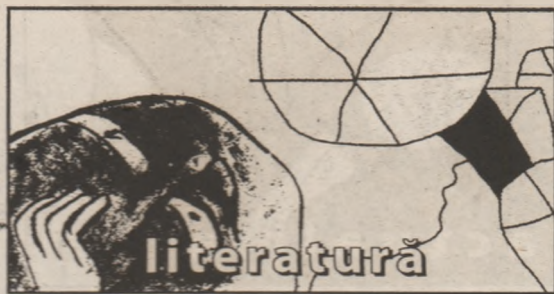
A.I.P.: Poate, cu mulți reușea...Pe mine nu reușea, pentru că eu aveam un unchi care era foarte prieten cu el, pe care Pallady îl domina, bineînțeles, fiindcă ăsta era un domn distins care nu știa decât să joace cărți, și Pallady îl domina. Am primit cadou de la această rudă a mea...Adică cînd a murit mi-a lăsat, bastonul lui Pallady, care acum e la Paris, lăsat de fiul meu la cineva și s-a dus să îl ia, să îl aducă în țară, un baston frumos, dar incomod, al lui Pallady, și cîteva desene. Atîta. A, și mai era un tablou care l-am vîndut din păcate, constrîns de împrejurări, acum cîteva ani. Dar Pallady era un om care putea fi abordat cu ușurință, fiindcă, în ciuda faptului că era ciuful, și avea replici necuțătoare, era un om foarte sociabil și foarte plăcut. Și un om în realitate foarte amabil și politicos și bine crescut. Avea replici de astea, tăioase, care erau vorbe de spirit luate de lume drept rîutăți. Nu erau rîutăți, erau vorbe de spirit. Era personaj formidabil! Mai întîi este unicitatea aspectului lui, că avea totdeauna o haină ori de culoare cărămizie și cam prea lungă, dintr-o stofă cam prea groasă, cu pantalon pepit, ori o haină gri, mai subțire. Era așa de elegant în costumul ăsta al lui improvizat, de el inventat, care nu corespundea cu nici o modă... Așa de fermecător și de boier... Într-adevăr cîteva oameni am cunoscut care se vedea din prima clipă și din fiecare gest, din cel mai neînsemnat gest reflex, cît de mari boieri erau. Fenomenul ăsta nu e așa de frecvent. Sunt mai mulți decât credem, dar nu așa de mulți cum s-ar putea crede, fiindcă ar putea să pară că nu e greu să ai această aparență. Nu e greu, dar nici nu e posibil. Numai dacă o ai. Iar el era foarte plăcut. Eu am avut la 26 de ani... 27 de ani aveam..

Împrejurarea a făcut că mi s-a propus

să țin o conferință la Fundația Carol, într-un cidu despre pictura română modernă, despre Pallady. Și am acceptat. Adică Eugen Crăciun, care era cronicar plastic al ziarului Adevărul, mi-a trecut mie această rubrică. Eu n-am apucat s-o umplu fiindcă, pînă să dau primul articol, a desființat guvernul Goga-Cuza ziarul, că era jidovit. (rîde) Dar conferința am ținut-o. El a fost foarte alarmat, că un tînăr care n-avea atunci nici un fel de faimă, de nici o natură, decât o oarecare influență mondenă, abordează o astfel de subiect, care el îl credea foarte greu. Și, am aflat astăzi prin socrul meu de atunci, și m-a convocat să stăm de vorbă, la Automobil Club. M-am dus și luasem cu mine...Eu conferința o scrisesem pe o hîrtie, deși am vorbit-o liber, dar ca să am textul. Și m-am dus la această întîlnire: maestre, asta e scris pe hîrtie, vezi dacă vă convine. Dar am și stat de vorbă cu el, de ce îmi place pictura lui, ce văd eu în ea, ce înțeleg dintr-însa...Și a acceptat conversația și i-a făcut plăcere. Chiar i-a spus unui prieten comun, în aceeași seară, la Automobil Club, „Cet jeune homme n'est pas un con!” (rîde) Și cînd am ținut conferința, el și-a trimis niște emisari în sală, care după conferință au plecat imediat la Jockey Club care era aproape. „Ca c'est très bien.” Conferința a fost un succes, într-adevăr. Și din clipa aia am cîștigat credit la Pallady și stătea de vorbă cu mine despre pictură, ceea ce nu accepta cu nimeni. Și era foarte drăguț, un bătrîn generos față de tineri, și un bătrîn foarte naiv! El avea aceeași pasiune extraordinară pentru Mallarmé și pentru pictura franceză și pentru Baudelaire, cum o aveam și eu la vîrsta aia, adică la vîrsta mea de-atunci, și el la a lui de atunci, care avea 70 de ani...

Au trecut două ore de cînd am intrat în casa Paleologu. Cîțit de amabile au fost gazdele, bunăcuviință ne spune că trebuie să ne retragem. Ne despărțim de soții Paleologu gîndind că ar mai fi fost multe alte întrebări de pus.

A consemnat
Laura GUȚANU

Lecturi

România. Manual de utilizare

Bucureștiul a fost un oraș comunist sărac ce-și respinge și detestă astăzi sărăcia." "Bucureștiul nu este un "mic Paris". (...) poate că prin această extraordinară agitație de astăzi

Bucureștiul a încetat să-și mai pună întrebări."

Istoric familiarizat îndeaproape cu lumea românească pre- și post-decembriștă, autoare a unor foarte respectate studii despre trecutul și prezentul românilor, avînd putermice legături, stîrnise în timp, în societatea bucureșteană, franțuzoica Catherine Durandin știe ce spune scriînd astfel despre o capitală pe care-o cunoaște în același timp personal și profesional. O face într-o carte apărută acum cîțiva ani la editura pariziană Hesse, tradusă la începutul lui 2004 de Horia Mihail Vasilescu și publicată de Paralela 45, sub îngrijirea Magdei Cărneci, intitulată *București. Amintiri și plimbări*, cea mai recentă dintr-o serie, independentă, de volume analitic-memorialistice dedicate Bucureștiului, scrise, traduse ori editate după 1990. Jurnaliști și analiști politici (Robert Kaplan), funcționari ai ambasadelor străine în România ceaușistă, membri ai unor delegații internaționale în trecere mai mult sau mai puțin de scurtă durată prin București și-au publicat impresiile despre un oraș emblematic pentru țara a cărei capitală e, pentru istoria și poziția ei geostrategică.

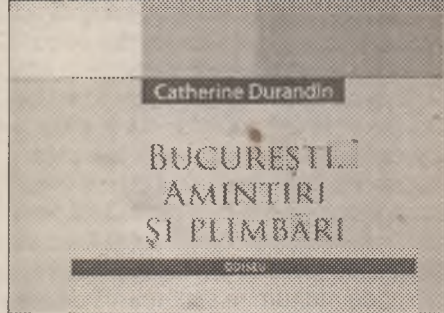
Spre deosebire însă de ei, Durandin, istoric fiind, nu face din cartea sa (în ciuda titlului oarecum impresionist) doar

oglindea unui exercițiu de privire, al unui occidental pus dintr-odată față-n față cu melanjul de civilizații și influențe numit Bucarest, Bucharest sau București. *Amintiri și plimbări* e construit ca un triptic, o scară de acces în spiritul dimbovițean avînd trei trepte ca tot atîtea vârste (prezentul, trecutul comunist, copilăria de centru politic al României Mari), într-o ordine inversată cronologic. Pentru Catherine Durandin, Bucureștiul e o Românie în mic, chipul ei dinamic, aluvionar, fascinant și reprimabil, colorat (pînă și griul tern e o culoare "tare" în acest oraș de blocuri prost construite), fără formă, dar nu diform. Vocea autoarei glisează de la tonul implicat (totuși rece) al experienței directe (deși a refuzat un număr de ani să mai vină aici) – cunoaște prea bine schimbările în înfățișarea orașului și-n starea de spirit a locuitorilor lui, aduse de anii comunismului stalinist – la cel trecut prin filtrul cărților, al documentelor de epocă și analizelor istorice. Arhitectură, politică, moravuri, zvonistică, literatură (Durandin ia perfect justificat printre "surse" *Concert din muzică de Bach* ca roman (și) al Bucureștiului), cîte puțin din fiecare

structurează portretul Orașului, văzut în același timp "de la firul ierbii" și cu distanța specialistului în date și fapte.

București. Amintiri și plimbări își găsește două genuri total diferite de cititori, cel străin, pentru care Bucureștiul și România sînt puncte (greu de identificat) pe hartă, ușor de prins într-o poveste despre aventura în timp a unui peisaj necunoscut, și cel român, pentru care un capitol ca *Unde de șoc: orașul din care se pleacă, orașul deplîns* (prăbușirea din anii '80, urțenia, sentimentul vieții într-o închisoare) nu e unul de carte, ci de viață. Apropierea schimbă perspectiva, uneori deformează; pusă în cuvinte *din afară*, e posibil ca cititorul român să nu-și regăsească propria experiență – spre meritul ei, cartea nu e o lamentație asupra istoriei ingrate (căci, la urma urmei, ceea ce face Catherine Durandin e o tăietură diagonală printr-o existență privată și publică extrem de bogată).

Pentru Catherine Durandin, istoria Bucureștiului (și a României chintesențiale) e una a perpetuei căutări identitare într-o sinteză (haotică în final) de tradiționalism și modernitate, de Occident și Orient care,

Catherine Durandin, *București. Amintiri și plimbări*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, 168 pag., f.p.

vînd să nu fie nici una, nici alta, a sfîrșit prin a fi și una, și alta. Doar pentru a o lua acum, încă o dată, de la capăt.

Iulia POPOVICI

De la interdicția...

(urmare din pag. 3)

Niciodată literatura nu s-a simțit mai stînjinită de singurătate și de tristețe, cel puțin ca teme literare. A etala în general un sentiment a devenit cea mai mare impudorie. Un nou tip de perifrază barocă și-a făcut apariția: perifrăza ce trebuie să disimuleze sensibilitatea. A fi singur, trist, fragil, stîngaci, bătrîn, bolnav și urt e un cocteil ce-ți asigură astăzi un loc printre nevertebrate. Dimpotrivă, monstruos, crud, tembel, insensibil și cît se poate de dislexic este „cool”. Sigur că fiecare epocă își modifică paradigma literară pentru a regăsi, de obicei, tîrziu, vechile valori, în momentul în care sapietatea de nou se instalează. Ficțiunea a avut întotdeauna probleme cu asaltul intempestiv al sentimentului, iar poezii sînt cei dintîi care au constatat cît de dificilă e postura confesivă; cel puțin după ce li s-a luat posibilitatea să se mai adreseze muzelor sau să recurgă la călăuze pentru pretextul unui discurs liric direct (ca în cazul perechii Dante-Vergiliu). Dar nicicînd nu a fost mai simplu (și mai recomandabil) să descrii un coit, decît nebulosa psihică a unui personaj. Nicicînd nu a fost mai valorizantă negativitatea ce se străduiește să demonstreze că nu există nimic complex. Sau dacă există, că nu merită nici o atenție din partea cuiva care știe cum să-și trăiască viața. De mai bine de un deceniu impudice sînt considerate numai sentimentele, nicidecum funcțiunile fiziologice. Formidabila gamă a erotismului cu care s-au răsfățat atîtea „revoluții” estetice, de la Ovidiu la Picasso și de la Sade la Batalles a eșuat într-o competiție a performanțelor sexuale dictate de publicitate. Cassanova și Don Juan jucau pe coarda fragilității lor lirice ce lua, uneori, tenta unei ironice teatralități. Noul Cassanova se bizuie doar pe jogging și se ferește de sida melancoliei mai mult decît de cea adevărată.

Doar că se vede sfîrșitul acelei paranteze euforice care clama că îngropase modernismul și temele lui solemne, „umaniste”. Iată că și frivolitatea ambientă începe să cunoască anxietatea, iar euforia vulnerabilitate. Atîtea motive tragice apar din spatele decorului, pe vasta scenă a spectacolului ludic. Vidul ideologic rezultat din prăbușirea marilor blocuri, mondializarea economiei însoțită de slăbirea sistemelor statale, apariția unei mulțimi de conflicte regionale și locale, deseori religioase, vorbesc despre traversarea unei noi crize de conștiință. Să nu-i plîngem de milă singurătății. Își va reocupa cartierul general. După care va subînchiria una din aripile locuibile ale reședinței sale onestești științe, cea care, între timp, a învățat că știe și mai puțin decît ceea ce știa. Și că nu prea poate, cu ceea ce știe, să facă omenirea mult mai fericită.

Dinu FLĂMÂND

Umbra soarelui-răsare

(urmare din pag. 13)

Despre figura cuceritorului de civilizații și despre „ciudații” cucerii, așa cum apar în sursele grecești, scrie Dan Tudor Ionescu, într-un articol care cîntărește critic reprezentări diferite ale acelorași evenimente și studiază felul cum, din zvonuri întărite de alte zvonuri, apar legende, importante pentru istoria mentalităților. La început, Dan Tudor Ionescu procedează ca un „orientalist” (în sensul dat de Said – cel care și-i reprezintă pe cei ce nu se pot reprezenta ei înșiși), scriind despre o Indie văzută de greci. Arrian va fi procedat pînă la un punct la fel, însă, pe măsură ce înaintează în lucru, dovedește o atentă selecție a surselor, încercînd să rămînă cît mai aproape de realitatea indiană a timpului. Precum autorul de care se ocupă, Dan Tudor Ionescu desprinde harta descrisă exact, cu multe elemente de strategie militară, utile, ca, bunăoară, *De bello gallico*, altor cezari, de mirajul Indiei-mame, care hrănește Europa cu povești.

Întregul volum se divide, de altfel, în două: pe de-o parte, acea „centralité manquée”, pomenită în eseul Luminiței Munteanu, obligă și Estul, și Vestul să-și regîndească strategiile de coabitare, și studiile pe această problemă verifică validitatea interferențelor, pe de altă parte, autorii trag în fire (de legătură) basmele nepuse la îndoială ale unei lumi ce, pieziș, își reflectă lumina pe Europa. Puse cap la cap, articolele alcătuiesc o „stratigrafie culturală” (expresia îi aparține lui Ugo Bianchi), un studiu aplicat al felului în care, prin „depuneri” succesive, o civilizație prinde crustă. În „epiderma” unei culturi rămîn înscrise toate prefacerile de adîncime, toate atingerile întîmplătoare, toate grefele, așa încît, mult după ultimele invazii barbare, peste Europa încă plutește aburul parfumat al Orientului. „Cealaltă Europă” a lui Philip Roth, care încerca să recupereze tocmai centrul, are în acest volum un început de replică. „Celălalt Orient”, nu marginal, nicidecum marginalizat, ci privit ca un posibil „nod” în care se prind drumuri, istorii, destine își trăiește „romanul” european. Rămîne, întotdeauna, o ambiguitate, o rezervă, între esticii nomazi și Europa sedentară, care primește, prin sîta mentalităților ei, umbrele migrațiilor succesive. S-a spus, despre o parte a civilizației europene cel puțin, *lux Balcanica est umbra Orientis*, iar volumul Institutului de Studii Orientale adeverește ispita vieții printre istorii grandioase și povești diafane, în umbra destrămată a frunzelor de tuia.

Simona VASILACHE

Târgul Meșteșugarilor

La Muzeul Satului, duminică 19 septembrie, Târgul Meșteșugarilor a fost în toi și asta încă de dimineață. Nu m-aș fi așteptat să văd atâta lume, să nu ai loc să te strecoari, să aștepti răbdător în spatele ciorchinilor de oameni pentru a face câțiva pași înainte spre exponatele rustice preferate. Am văzut ceea ce văzusem și de 1 Mai, cu unele excepții și într-o atmosferă de o anvergură, așa zice, clasică. Spațiul liber, liniștea, romantismul agale al mersului lejer s-au cam dus pe copcă. Impresia unei zile de vacanță, în altă parte decât a Bucureștiului, într-un oraș de provincie era tot mai evidentă. În muzica reprezentativă a Armatei (și mai târziu muzica populară) am colindat printre șirurile de negustori și artiști încercând să-mi revin din uimire: oamenii cumpărau, se foiau, se fotografiau (ceea ce am făcut și eu), într-un soi de mulțumire sufletească de zile mari. Există o frenezie a mulțumirii, tăcută, mocrind moale în spatele ochilor și a gesturilor, diferită de mulțumirea sufletească evidentă arborată ca un steag de paie în ochii concetanilor. Cu explicația asta în gând am survolat cu privirea obiectele expuse, mai ceva ca la maraton. Obişnuitele, de-acum, obiecte de ceramică, din lemn, de diferite mărimi și culori, soiuri de vinuri, carpete. Dintre obiectele de ceramică se detașează ceramica figurativă înfățișând țărani și animale (trăsături împietrite în lut) premiate la festivaluri internaționale. Ce m-a impresionat la toate aceste figurine a fost expresia generală, necăjită a țaranului român. Nici unul nu zâmbea. Contrastau puternic cu tablourile caricaturale ale altui autor, o colecție de picturi rurale, caricatura figurii blajine a tradiției gen "Păcală în satul

lui" sau un Moromete răsturnat unde natura când nu este în armonie cu omul, domină schimbând locul cu acesta la fel cum se dau copiii huța în balansoar: când o parte se ridică, coboară cealaltă și tot așa, împlinindu-se reciproc. Un desen animat rural, expresiile candidă și grozave de poveste, de lemn aprins în sobă, de stihie a naturii (Ioan Măric, Bacău și Gheorghe Ciobanu, Iași). Astfel, m-am plimbat printre costume populare, păpuși și coșulețe din foi de porumb (pănușă) - Balint Iulia, Odorheiul Secuiesc. Un instrument muzical care înlocuiește cimpoiul intitulat tâlv, meșterit dintr-un fruct numit tot tâlv și folosit anterior la tras vin din butoi este prezentat de Toader Busnea. Are și de ce să fie mândru, fructele se mănâncă de obicei, mai rar vezi să se facă din ele instrumente muzicale. Ocarinele sunt oferite de alt meșteșugar împreună cu "metoda de învățare", alfabet muzical pe care nu l-am putut desluși nefiind în domeniu. La toate aceste prezentări au predominat expozițiile de icoane. Figurile religioase pictate pe lemn sau pe sticlă, picturi "naive" sau ancorate în curentele tradiției, la prețuri destul de mari pentru un buzunar modest. Ce înseamnă să cumperi un obiect de cult religios și mai înainte de asta ce înseamnă actul de a cumpăra? Împrejurul obiectului dorit stă întotdeauna într-o formă mai mult sau mai puțin conștientă dispoziția, atmosfera locului sau efectiv gândul că îți place așa de mult încât l-ai cumpăra tremurând de frig, în ploaie. Spre deosebire de alte obiecte artisanale, simbolistica figurilor religioase nu poate avea, în perspectiva curentului tradițional,

prea multe determinări pentru că forma exteriorizată a credinței este susținută de artă, nu substituită acesteia. De aici și "plafonarea", cantonarea într-un suport unde expresiile variază în cerc închis, strâns deși măiestria prelucrării lemnului sau a sticlei în care este făcută pictura poate fi dusă pe anumite coordonate care să salveze întregul. Nu pot înțelege actul de a cumpăra un obiect religios cum este pictura religioasă, s-ar putea să nu văd aici mai mult decât pictură și nu o pictură de calitate sau chiar dacă ar fi, nu mă atrage. L-am privit însă pe ceilalți vizitatori pipăind lemnul, mirându-se de forme, accentuând discuția pe stilul clasic sau bizantin și m-am gândit că baza motivației actului de a cumpăra aceste obiecte stă în credință mai mult decât în estetică. Și n-am vrut să mă mai gândesc la caricaturile țaranilor, la cele din ceramică sau la cele pictate pentru a nu confunda motivația artei cu arta motivată, care nu înseamnă întotdeauna același lucru.

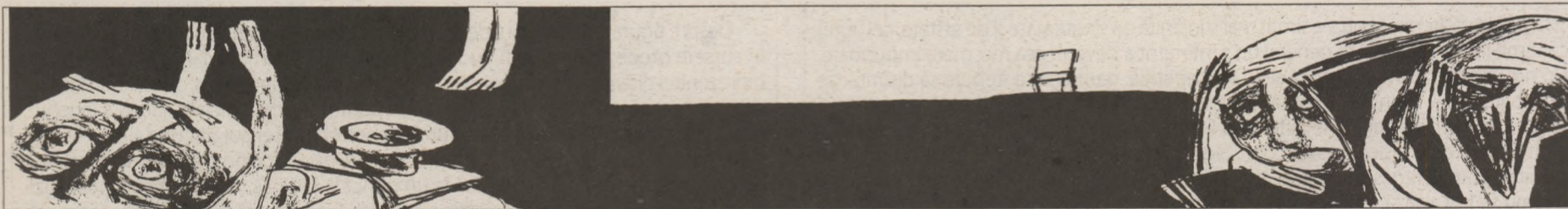
Expoziție de fotografie

Expoziția de fotografie a lui Eugen Rădescu din incinta MLR este reprezentativă în "concertul de deschidere" ca un show mai degrabă country - amprenta uriașă a corpului ca panou publicitar cu stelute și bandă de film fotografic. Pe *hard-discul* unei fotografii găsești invitația de a accesa fără să te împiedice, ba chiar să-ți folosească grămada de formule *fără carte de credit*. Un elev de liceu în vânzoleala panoramică a stilului tare, inocent dar cu febra propagării

a ceea ce este nu ascuns vederii, ci dublat de amprenta mesajului corporal și nu în ultimul rând mesajul de atitudine. El poate fi în interiorul unei sticle sau într-un contur tremurat al mâinii, poate sta în fața aparatului cu aceeași expresie: prelungirea privirii pe linia mediană a fascicolului, prelungirea fascicolului pe retină (A film about his life, Dial 4 cocks 05, Condom, Same).

Șira AND (DNA) aplicată ca mesaj fotografic nu surprinde personajul în mod simetric, îl dublează adăugând la stilul major atmosfera de concert foto, în afișul mediocru al unui spectacol vechi. Modernism - Nostalgie. Generația în blugi printr-un reprezentant tributar stilului unei epoci, prinsă în geometria actuală prin asimetria interioară: cap și cadru, bust neimportant ca detaliu, căci ceea ce contează aici este expresia candidă, formula, rezervarea proprie a spațiului, narcisismul adolescentin gătit în savoarea compasului din aparat (Geometrical bullshit). Măinile prinse la spate și dolarii de pe piept merg în amprenta dusă până la tulburare a imaginii de mare forță care este realismul contemporan. Dăra de sânge de la nas și cea de la gură nu mai prezintă importanță căci ochii sunt de-acum flashuri, iar flashurile strălucesc amintind de spectacolul anunțat, un film care nu a dezamăgit pentru că linia estetică propusă este, cred, cea a deriziunii: autorul nu prea se ia în serios și nu face asta pentru că personajul - este o poză, poză în poză, și pentru că aparatul de filmat e atât de performant încât conturul tremurat mai dă și o altă perspectivă decât cea a unei fantome - paralel cu linia marcată a străzii dar nu paralel cu propria viziune clasică și (post) modernă (Traffic Situation)

Violeta ION

Comunicat

Centrul PEN Român condamnă orice formă de îngrădire a libertății de expresie, drept fundamental recâștigat o dată cu ieșirea din dictatură. Presiunile exercitate asupra liniei editoriale a două dintre cele mai importante cotidiane naționale, „Evenimentul Zilei” și „România liberă” de către trustul de presă elvețian **Ringier** și, respectiv, trustul german de presă **WAZ**, reprezintă o încălcare a libertății presei și a dreptului la liberă informație a cetățeanului. Acest fapt este cu atât mai grav cu cât se petrece într-o perioadă electorală și poate astfel aduce prejudicii serioase calității democrației românești.

Întrucât libertatea de expresie și dreptul la libera circulație a informației sunt principii statuate în Carta PEN, Centrul PEN Român consideră de datoria sa să atragă atenția organizației mondiale PEN, din care face parte, asupra dificultăților cu care se confruntă instituții de presă și jurnaliști din România.

Centrul PEN Român
Președinte – Gabriela Adameșteanu
Secretar general – Ioana Ieronim

Întîlnirile "României literare"

Îi anunțăm pe cititorii revistei noastre că *Întîlnirile "României literare"* se reiau în luna octombrie la Clubul Prometheus, Piața Națiunile Unite nr. 3-5, București, în următoarele miercuri de la ora 19:

- 27 octombrie 2004
- 17 noiembrie 2004
- 15 decembrie 2004 (Decernarea Premiului pentru Cartea Anului)
- 2 februarie 2005
- 2 martie 2005
- 30 martie 2005
- 27 aprilie 2005
- 4 mai 2005 (Decernarea Premiilor de Debut)

Îți trebuie mult timp pînă să descoperi la un om, fie el și persoană publică, trăsătura distinctivă, *la qualité maitresse*. În genere îi judecăm cu mare ușurință pe cei care scriu în ziare, care apar la televizor, care sînt arătați cu degetul pe stradă. Rareori avem răbdarea să privim dincolo de eticheta pe care le-a lipit-o reductibilul personaj care este gura lumii și în care, vrînd-nevrînd, intră și vocea noastră. Cel mai bun remediu împotriva ideilor de-a gata despre omul public este, ca întotdeauna, cartea. M-am convins încă o dată de acest adevăr banal citind, în timpul Olimpiadei de anul acesta, cartea lui Cristian Tudor Popescu, *Sportul minții* (Humanitas, 2004).

Pe Cristian Tudor Popescu l-am cunoscut, în anii '80, la *Junimea*, adică la "cenaclul de marți", al prozatorilor, unde venea din cînd în cînd. Nu era prea vorbăreț, nici prea vesel, își exprima tranșant și rapid criticile, iar de citit, citea proze științifico-fantastice. Prima "etichetă" lipită de numele lui a fost, așadar, aceea de prozator S.F. Dacă mă gîndesc bine, pe atunci avea el însuși ceva de personaj dintr-un spațiu, dacă nu fantastic, cel puțin straniu sau poate că impresia asta venea numai din iradierea textelor lui. Cum, în afară de romanele lui Isaac Asimov și de cartea teoretică a lui Florin Manolescu, raftul S.F. din biblioteca și din mintea mea era foarte modest utilat, l-am plasat, virtual, și pe Cristian Tudor Popescu acolo, dar cam pe necitite, cum se întîmplă adeseori.

După 1990 am descoperit, mai mult din auzite, un alt Cristian Tudor Popescu, și anume publicistul. Eticheta de prozator S.F. a pălit, înlocuită la rezezeală cu cea de publicist dur. Îl citeam numai dacă se ivea ocazia, dacă cineva îmi pune sub ochi ziarul *Adevărul*, dar auzeam frecvent comentarii opuse legate de editorialele sale, ceea ce era un semn bun. Scria bine, atrăgea atenția, uneori spunea lucrurilor pe nume așa cum prea puțini îndrăzneau să o facă, iar alteori te contraria. În aparițiile de la televiziune era negru, supărat, defetist sau doar realist, tăios, "rău", în previziunile politice avea ceva de Cassandra, personaj de sacrificiu, cum bine se știe. Toate acestea au adăugat pe "eticheta" lui atributul de intransigent și de pesimist.

Nu mică mi-a fost surpriza așadar cînd, urmărind un meci de tenis omagial, cu Tîriac, Năstase și adversarii lor de odinioară Stan Smith și Tim Gorman, l-am auzit comentînd pe Cristian Tudor Popescu și am aflat că a fost băiat de mingi în acel meci de Cupa Davis pe care, ca toată lumea, îl urmărisem și eu cu mari emoții, în copilărie. Iar anul acesta la meciul cu Roger Federer am dat, la televizor, de o cu totul altă voce a lui Cristian Tudor Popescu, destinsă, aproape fericită, cu ceva bucurios în cuvinte, cum numai cînd ieși din timp, din apăsarea cotidiană, poți avea.

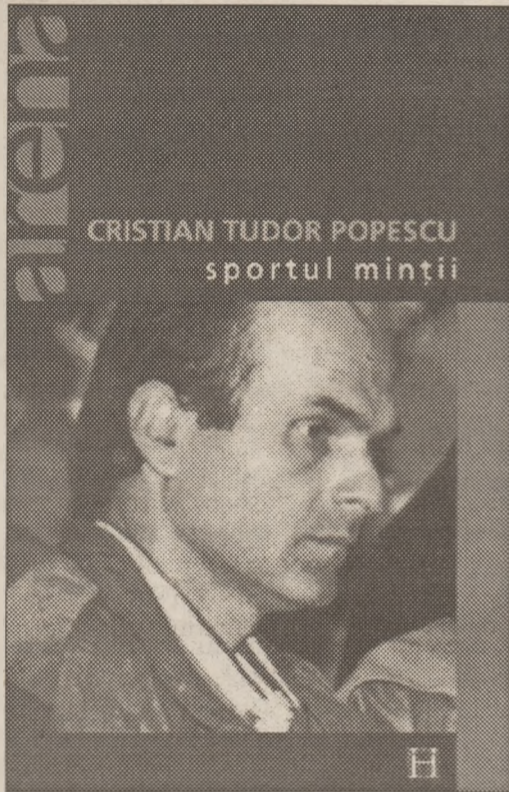
Printr-un concurs de împrejurări, am aflat că, în fiecare an, prozatorul - publicist este prezent *ca jucător* în turneele veteranilor.

Toate aceste imagini schematice succesive s-au transformat în portret și în "dincolo de etichetă", abia cînd am citit, în vara aceasta, cartea lui Cristian Tudor Popescu despre sport, încheată din toate comentariile lui pe marginea evenimentelor sportive ale ultimilor 12 ani. Nu am prejudecata subiectului și știu că, de la Barthes la Siegfried Lenz, de la Nabokov la Traian Ungureanu și Radu Cosașu, mult talent și multă pasiune s-au adunat (și nu: s-au risipit) în pagini care au ca personaj principal sportul. La Cristian Tudor Popescu sportul este însă mai mult decît subiectul unei cărți, este o posibilă opțiune de viață, *cealaltă alegere*, răspunsul la întrebarea "Ce ai face dacă vi s-ar da șansa să luați totul de la început?". Într-un *Cuvînt înainte* confesiv, autorul își spune, cu răspicarea pe care i-o știe oricine i-a citit chiar și un singur articol, marele regret al vieții: "Sînt momente în care aș da tot ce-am făcut în literatură și gazetărie ca să vină Lucifer și să-

**cronica optimistei
de Ioana Pârvulescu**

Viața ca un sport de performanță

mi ofere o viață luată de la capăt ca sportiv de performanță".

Așa se explică de ce tot ce scrie Cristian Tudor Popescu despre sport este mai mult decît un comentariu de spectator sau o judecată superficială, "de pe margine". Ca orice carte bună și care se citește cu plăcere, și acest microman al sportului din ultimul deceniu este scris de un "narrator" implicat, de unul căruia îi pasă de soarta personajelor sale, care le vede din interior calitățile și slăbiciunile. Sportul însuși devine, pe măsură ce admiratorul se apropie de zeii lui, prilej de uimiri mitizante și demitizatoare, la fel și sportivii, favoriții marelui public, Magic Johnson și Lavinia Miloșovici, Arantxa Sanchez și Steffi Graf, "regele" Hagi și "îngerul" Roger Federer, Andreea Răducan și Andrei Pavel etc. Este un "roman frescă", "istoric", pentru că dincolo de aventurile trecătoarei gloriei sportive se află o întreagă lume, cu mizeriile ei, cu istoria ei, cu amintirile ei, cu forfota ei de mici amăgiri și mari dezamăgiri. "Nu mai există modele, nu mai există repere, nu mai există frică de nimic, nici de autorități, nici de Dumnezeu" - așa sună una dintre sentințele din pragul secolului al XXI-lea (17 august 1999) și ea se referă mai mult la viața cotidiană decît la suporterii orbește dezlănțuiți. Nu numai că viața seamănă cu sportul, mai ales cu sportul demitizat, unde nu mai e loc de *fair play*, dar viața este chiar un sport de performanță, care te pune mereu la încercare și în care orice abandon echivalează cu moartea. Și politica își are, desigur, locul, în decorul lumii ca teren de sport: "Stînd și privind peisajul nostru politic în aceste zile olimpice [august 1992, dar s-ar potrivi și cu august 2004 n.m.] singura imagine care îmi vine în minte este cea a unui meci din fosta (o mai exista și acum?) categorie Onoare. [...] Tolăniți pe iarbă, printre sticle de bere, zeci de spectatori își încurajau favoriții pe numele de alint: Colivaru, Labă, Ciombe, Castană, Folositu ș.c.l. Găseai aici toată gama de jucători, de la tineri ieșiți din juniorat, care nu reușiseră să prindă o echipă de divizie, pînă la tătici purtînd tricouri cu burtă, gata oricînd să-ți livreze gratis amintiri de la glorioasele lor meciuri cu Unirea Mîlnăstirea

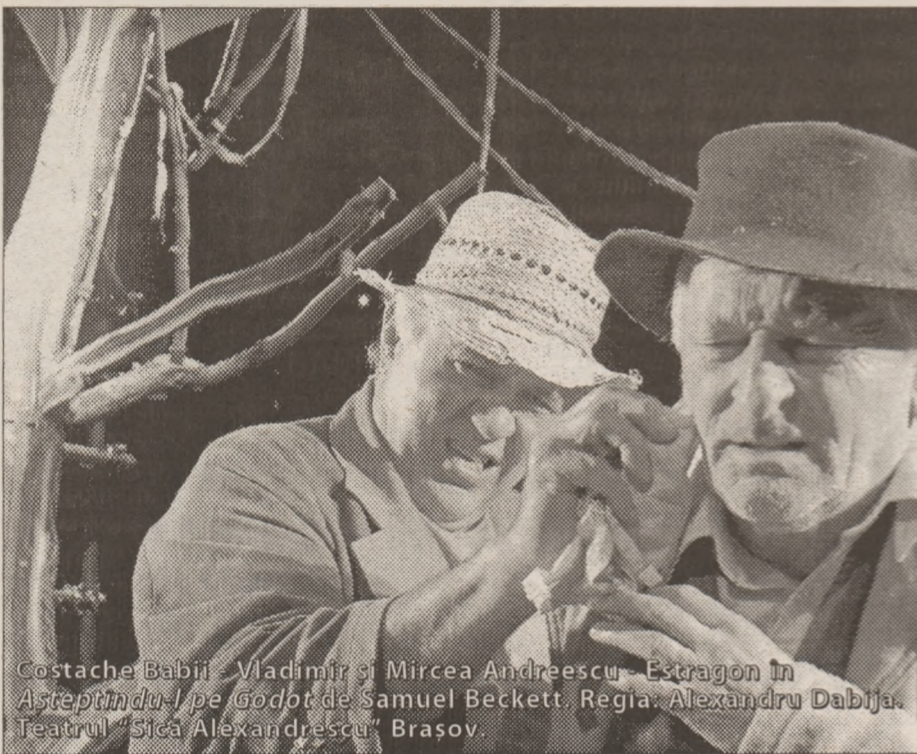
sau Torpedo Zămești". Atît alegoria luptei politice, cît și diagnosticul final sînt perfect credibile: "Șuturi la rinichi cînd nu se uita arbitrul, scuipături între ochi cînd se sare la cap în careu, prăbușiri secerate, cu răcnet de om înjunghiat în clipa în care ești depășit și nici de tricou nu mai poți să-ți apuci adversarul. Un singur lucru cam lipsea: jocul propriu-zis, meseria".

Mih imaginez foarte ușor pe sportivul de performanță Cristian Tudor Popescu în această *altă* viață neîntîmplată, la a doua șansă, iar rolul i se potrivește de minune. L-aș vedea la televizor, cu racheta în mînă și cu o șapcă cu cozoroc NIKE, intrînd concentrat pe teren și luptîndu-se fără să se menajeze, pentru fiecare minge, la fiecare *tie-break*, întinzîndu-i mîna, cu sportivitate, adversarului care l-a învins în cinci seturi. Un dublu al său, în această viață posibilă, un gazetar ale cărui inițiale sînt CTP, ar scrie apoi despre tenismanul nostru: "N-a cedat niciodată vreun meci, n-a pierdut niciodată prin abandon: a rămas pe teren pînă la sfîrșit, cu luxație, cu întindere, după o dislocare de genunchi, după o ruptură de mușchi cu hematom cît palma. Cînd a făcut contractură la piciorul stîng, s-a sprijinit mai mult în dreptul. Cînd a făcut și la dreptul, a sărit pe teren ca un pinguin - dar n-a lăsat niciodată racheta jos". N-am ști ce gîndește Cristian Tudor Popescu, sportivul de performanță, despre chestiunile politice la zi, în schimb, reporterii de televiziune, i-ar smulge, la sfîrșitul unui meci, declarații pe care apoi ziarul *Sportul* le-ar relua pe prima pagină cu litere de-o șchioapă: "Cred că în sport nu ai decît un unic adversar: propriul creier" sau "Tenisul este sportul singurătății" sau "Pentru mine sportul e un fel de religie". În articol, cu litere mai mici, ai putea să citești continuarea "...e un fel de religie. Își are templele, ritualurile, figurile lui sacre. Aceeași luptă disperată cu sinele în căutarea grăuntelui dumnezeiesc din om". Și, ca o concluzie, din tot ce a spus performerul, gazetarii ar sublinia, pentru ceilalți sportivi, această frază din *Bhagavadgîta*: "Aruncă-te în luptă, dar numai cînd Victoria și înfrîngerea îți sînt totuna". ■

**cronică dramatică
de Marina Constantinescu**

Ce să-i spun domnului Godot?

Costache Babil, Vladimir și Mircea Andreescu - Estragon în *Așteptându-l pe Godot* de Samuel Beckett. Regia: Alexandru Dabija. Teatrul "Sică Alexandrescu" Brașov.

Este una dintre întrebările pe care mi le pun de mult, de când am citit piesa lui Beckett. Ce i-aș spune, dacă l-aș întâlni, mereu așteptatului Godot? Această prezență *in absentia*, obsedantă, copleșitoare, un fel de *axis mundi* al unui univers delabrat, de la marginea lumii și a sinelui, de la frontiera insesizabilă a realității și ficțiunii, acest domn Godot, proiecție și dublu, poartă numele iluziei, speranței, morții, al unei întâlniri majore, amânată mereu. Încă o zi, încă o noapte. Încă o zi, încă o noapte. E rău, e bine? Habar n-am. Este, oricum, prilejul de a-i cunoaște pe Estragon și pe Vladimir, Gogo și Didi, doi vagabonzi bătrâni, ciudat dependenți unul de celălalt. Este momentul de a citi o piesă specială – care continuă să rămână așa după multe re-lecturi – pusă în pagină de un domn atipic, taciturn și oarecum retras, un scriitor mare, Samuel Beckett, care a refuzat, într-un fel, gloria și mondenitățile – nu se poate uita gestul de a nu merge să-și primească, la Stockholm, Premiul Nobel – un longeviv care a străbătut secolul cu

aerul unui necunoscut mărginaș din Dublin, stînd, uneori, la taclale cu, de pildă, Peron, Jean Louis Barrault, Cioran, Madeleine Renaud, Peggy Guggenheim, Duchamp, Giacometti, Lucia Joyce, care s-a regăsit spiritual în spațiul cultural francez, care și-a scris piesele în franceză și apoi, mai târziu, și le-a tradus în engleză, care și-a asumat universul propriu, suficient sieși. Samuel Beckett, un destin străbătut temeinic și riguros de scriitor, departe de interviuri, de gălăgia gloriei, în profunzimea cuvintelor și a tăcerilor, a căutărilor. "Cuvintele, cine le-a iubit mai mult ca el? Au fost companiile lui, singura lui susținere.", spunea, cândva, Cioran. Mă gîndesc ce alchimie desăvîrșită este în piesa *Așteptându-l pe Godot*, ce univers adînc și fabulos care își este suficient. Cu toate angoasele, spusele și nespusele, cu fraze rostite pe jumătate, cu fraze scurte, foarte scurte, tăioase, aruncate într-un schimb dur, unu la unu, rapid, epuizant, cu ambiguitatea veridică a unei stări, a unei relații. Foarte greu să joci asemenea personaje. Pricep de ce ani de zile, actorii au refuzat partiturile. Greu au înțeles codul scriiturii, lumea abstractă și, totuși, atât de concretă a lui Beckett. Sau tocmai concretețea altfel formulată a inhibat. Șir de regizori care nu au putut decoda metafora. O teamă culturală și nu numai. *Așteptându-l pe Godot*... Un amestec pe muchie de prăpastie între parodie și dramatism, accente sonore de comic de circ, de filme mute, în alb și negru, de sunete, lumini, cuvinte, tăceri.

Acest amestec a vrut să-l vizualizeze, să-l studieze, să-l analizeze și regizorul Alexandru Dabija. Piesa aceasta a lui

Samuel Beckett, după mode literare și teatrale, apare, din cînd în cînd, în preocuparea unui regizor, în repertoriul unui teatru, dincolo de curente și tendințe. Nu știu cum s-a întîmplat de data asta, la teatrul "Sică Alexandrescu" din Brașov. Nu știu dacă Alexandru Dabija, după *Ultima bandă a lui Krapp* de la Teatrul Act, a dorit să continue investigația asupra acestui personaj fascinant, Beckett, sau cei de la Brașov au visat la acest text, în regia lui Dabija. Oricum ar fi fost, este extraordinară întoarcerea lui Dabija acolo după, cred, zece ani. Și este lăudabilă ideea tînărului manager și regizor, Claudiu Goga, de a-i invita în teatrul pe care îl conduce pe acei directori de scenă de primă linie, care lasă urme solide, dincolo de spectacolul propriu-zis, în conștiința artiștilor cu care au lucrat. Apropo! N-aș trece atît de ușor peste un spectacol, peste care s-a pășit cu grație. Sau fără. Ceea ce am văzut acum s-a născut tot atunci. Este vorba despre *Frații* de Sebastian Barry, făcut în urmă cu zece ani. Regia, Alexandru Dabija, scenografia, Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, protagoniști, Costache Babil și Mircea Andreescu. Această montare a fost revenirea în prim plan, spectaculoasă, după mult timp, a teatrului din Brașov și a celor doi actori, mai sus numiți. După ce au jucat o viață acolo, după zeci și zeci de roluri, întîlnirea cu un regizor mare a fost decisivă. Tipul personajelor și lumea celor doi bătrâni, tipul de limbaj și de dialog, scriitura însăși atît de modernă, tipul de joc, relația pe scenă într-un spațiu nou atunci, cu publicul instalat pe scenă, pe gradene, foarte aproape de actori, toate acestea și fiecare în parte au conturat miza unui pariu teatral major. Prejudecățile sau eu mai știu ce au făcut ca nici unul dintre actori, de pildă, să nu fie nominalizat sau propus pentru un premiu. Virful lor a fost atins în mod sublim, dar mulți am înțeles asta cu întîrziere. Au apărut, după, compensările, supralicitările, în contul unei performanțe trecute cu vederea. *Frații* a fost și maturizarea scenografilor Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, o probă complexă, solidă, o etapă substanțială a ceea ce au devenit.

Reîntîlnirea de acum continuă în modul cel mai firesc performanța de atunci, adăugîndu-i una nouă, emoționantă.

Pusă în pagină cu aceeași modestie și smerenie.

Din punctul meu de vedere, toată discuția asupra acestui studiu teatral cu *Așteptându-l pe Godot* demarează de la opțiunea regizorului pentru integralitatea piesei. Nu s-a tăiat aproape nimic, se joacă aproape trei ore, în traducerea cu chichirez de poet a lui Gellu Naum din limba franceză, cu accentele ludice preluate de regizor din versiunea în limba engleză. Trei ore puse pe umerii lui Costache Babil-Vladimir și ai lui Mircea Andreescu-Estragon.

Un drum de țară. Gogo și Didi vin la întîlnire. Un pom devitalizat. Noi, spectatori, pe scenă. Pe gradene. Stăm cu fața spre sală, acolo unde ne este locul de obicei. O schimbare senzațională s-a produs, care modifică un loc puțin favorabil teatrului, de fapt. Sala de la Brașov, mare, cu scena cocoțată destul de sus în raport cu poziția spectatorilor, cu o acustică destul de proastă, cred că a fost, cândva, cinematograf, a suferit o modificare, la acest spectacol, care a îmbîlnzit-o. Care i-a ameliorat dimensiunile, hăul, care a încălzit-o. Regizorul și scenograful Dragoș Buhagiar au revenit aici împreună. Și au gîndit împreună, pentru montarea lor, nu doar spațiul scenei, strict, ci întreg locul. Ca pe unul adevărat, palpabil, care naște și ține atmosfera dintre cei doi, care îi însoțește, care face parte din povestea lor, din dialogul lor, din relația lor îndelungată. Face parte din ei, din vise, iluzii și dezluzii. Ca bocancii lui Gogo, ca morcovii lui Didi. În virful copacului stă agățat un zmeu. Bleu, mare, frumos. Privesc în sală. Pe fiecare scaun, un zmeu. Bleu, frumos. Un spațiu populat cu vise, cu iluzia zborului, a înălțării. E visul lui Didi, e visul meu? E cer, e apă, e uscat? E tot Beckett. "nu pot continua, continui..." De undeva, de oriunde, pe un culoar abia perceptibil și apoi pe un drum de lemn, ca o podișcă suspendată între lumi, sosesc Vladimir și Estragon. Pașii lor nici nu se aud pe drumul din butuci de lemn. Vin dinspre realitate, ușor ezitant, spre acest loc, într-un fel ireal. Drumul acesta în sine capătă atîtea semnificații. Un drum de țară, cum precizează Beckett, cu un aer medieval, parcă, în spectacol. Aștept ca după ce ajung cei doi pe insula lor, aici, pe scenă, lîngă mine, în urmă să se ridice podețul, calea de acces. Să rămînem izolați, sus-

Teatrul "Sică Alexandrescu": *Așteptându-l pe Godot* de Samuel Beckett. Traducerea: Gellu Naum. Regia: Alexandru Dabija. Scenografia: Dragoș Buhagiar. Muzica originală și interpretarea: Dumitru Dabija. Distribuția: Mircea Andreescu, Costache Babil, Marius Cordoș, Mihai Bica, Sebastian Curta.

muzică

pendați pentru un timp, în povestea lui Didi și Gogo. Cuvinte, mișcări, liniște. Și câteva baloturi cu fîn. Este, cred, vremea amurgului, *entre chien et loup*, cum spune francezul. Timpul perfect al ambiguităților, al luminilor ciudate, al contururilor neclare. Ți așteptăm pe Godot. La fel cum așteptăm să se înalțe și zmeele. Godot nu mai vine azi. Un băiat, care nu-l cunoaște, dar care are un mesaj de la el, spune că vine mâine. Atunci, probabil că mâine se vor ridica și zmeele. Se aude, din când în când, mai tare sau mai încet, un pian. Sunete care se întind la jumătatea intervalului dintre realitate și vis. Pe ușa visării intră Pozzo și Lucky. Ei vorbesc altfel, se mișcă altfel. Aici, totul este altfel. Chiar și luna, când apare... Se aprind felinarele!

Estragon: "Nu mă atinge! Nu mă întreba nimic! Nu-mi vorbi! Stai cu mine."

Un drum de țară. Un copac. Zeci de zmee. Bleu, frumoase. Gogo și Didi. Mircea Andreescu și Costache Babii. O poveste tulburătoare de teatru, o poveste despre noi, despre degradare, despre zbor. O poveste despre performanță. Lui Beckett îi plăceau filmele cu Stan și Bran, Charlie Chaplin, frații Max. Și lui Alexandru Dabija la fel. Se vede asta și în acest spectacol. În gag-ul fin, în contrapunctul poantelor spumoase, în tăietura pe muchie de cuțit dintre parodic și dramatic, dintre gravitate și clovnerie. În pașii învîrțiți în cerc ai lui Vladimir și Estragon când își iau un timp de gândire pentru ceva. În felul în care se ghemuiește Estragon și adoarme. Chiar și în strădaniile, nu mereu reușite, ale lui Marius Cordoș-Pozzo de a ridica ștacheta în propria interpretare. În comicul straniu al lui Lucky-Mihai Bica, o apariție elaborată, pentru mine neașteptată în jocul actorului. Și iarăși pianul. Departe, aproape. Tare, încet. Muzica originală și interpretarea îi aparțin lui Dumitru Dabija, care l-a mai acompaniat, discret, pe regizor de câțiva ani încoace. Un text atât de dificil – numai dacă îl citești – rostit și interpretat minunat de Costache Babii – niciodată nu mi-a plăcut mai mult! – și Mircea Andreescu. Blândețea lui Didi, ciufuțenia lui Gogo.

Vladimir: *Și dacă sîntem mulțumiți, ce facem? Ți așteptăm pe Godot!*

S-ar fi putut tăia destul din text. Desigur. După părerea mea, s-ar fi pierdut ceva esențial tocmai din fragilitatea întregii povești, din vulnerabilitatea replicilor, din sentimentul uman răvășitor. Ca și la Oblomov. (Apropo. Peggy Gugenheim este cea care i-a dat lui Beckett romanul lui Goncharov.) E nevoie fizică și psihică de timp ca să simți și să vezi degradarea, oboseala, să fii martorul ritualurilor verbale și comportamentale dintre cei doi. Totul pe scenă depinde de cei doi. De forma lor sau chiar de indispozițiile firești. Face parte din viață, face parte din teatru. Fragilitatea asta, sîrma suspendată pe care facem mereu echilibristică m-a emoționat în plus.

Nu pot continua, continui... ■

Muzică și vestimentație

1. Muzica e ca o haină. Arareori te dezbraci de ea. O pui pe scaun, pe pat, pe cuier, dar niciodată în cui. Afară de cazul în care e tocită, deteriorată, degradată. Sau prea largă. Ori a intrat la apă. Ca, bunaoară, muzica savantă, care prin înmuieri, spălări, clătiri și uscări repetate s-a ponosit și strâmtorat, devenind aproape inutilizabilă. Din a te face să urli fiindcă o dorești, s-a ajuns la a-i vedea pe alții în vis cum o îmbracă. Și te simți trădat de muzica purtată în altă parte, aidoma femeii ce zâmbește rivalului tău. 2. Muzica savantă și-a croit opusurile din varii stoffe și pânzeturi, care de care mai surfilate și mai apretate: tergalul pentru Evul Mediu, gabardina pentru Renaștere, brocartul pentru Baroc, mătasea și satinul pentru Clasicism, catifeaua pentru Romanticism, melana și celelalte țesături sintetice pentru Modernism. 3. Muzica de tergal a Evului Mediu a avut întotdeauna o ținută austeră, refuzând cutele, faldurile, broderiile, într-un cuvânt, ornamentica de orice sorginte ar fi fost ea. Mai mult, se purta ca o robă ce visa fastuos, dar care trăia fastidios. 4. Muzica de gabardină a Renașterii, cu pronunțate nervuri oblice aplicate și pe față și pe dos, s-a purtat, paradoxal, cu lejeritate, în ciuda buzunarelor cusute cu ață albă, în care se ascundeau cheile centurilor de castitate migălos securizate. 5. Muzica de brocart a Barocului s-a distins prin podoabele și înfloriturile ei, garnisite cu fir

de aur și de argint, ce însăia, pe de o parte, tivul decadenței în care sfârșea Renașterea italiană, dar și întrona, pe de altă parte, dinamismul biruitor cu care era revigorat Goticul german. 6. Muzica de mătase ori de satin a Clasicismului s-a revărsat în valuri de o ateniană simetrie și de o spartană cvadratură, dar și în voaluri iscate din fuziunea particulară a caracterului atavic, primitiv cu cel cult, elevat, a inspirației cu educația, fuziuni ce disimulează sau resorb asociațiile speculative și simplifică urzeala sonoră până la limita ei strict necesară, ca un vrăjmaș al tuturor prisosurilor. 7. Muzica de catifea a Romanticismului, uneori moale, în-văluitoare, cathartică și catehonică, alteori tare, dezvăluitoare, catastatică și catastrofică a fost croită întru idealizarea sufletului și subiectivarea trupului, îmbrăcând, până la înfocare, rațiunea și dezbrăcând, ca-ntr-un strept-tease provocator, elanul și afectivitatea, într-o nestăpânire de sine și o absență a inhibiției prin care sentimentele sunt relevate în curgerea lor naturală, nesilită de nimeni și nedetemată de nimic. 8. Muzica de melană a Modernismului a încercat (și, sporadic, încă mai încearcă) să substituie adevărata lână a argonauților, supunându-se la probe succesive, în principal la răscoiri și, în secundar, la rețușuri delicate ce au schimbat din rărunchi liniile calapodurilor aflate veacuri de-a rândul în grațiile publicului, precum și în fasonul unei mode supusă

caruselului schimbărilor din ce în ce mai accelerate și mai urgente. 9. Inextricabilitatea nevoii de schimbare, împreună cu inamovibilitatea gustului pentru nou, au făcut ca toate aceste stoffe și pânzeturi să fie, nu o dată, întoarse pe dos, cusute și descusute, fățuite și remaiate, călcate și apretate în vederea încropirii unei garderobe muzicale care să țină deopotrivă de cald și de frig și care să contribuie, printr-un recules act de înveșmântare, la redobândirea celui sens pierdut de frumusețe paradisiacă. 10. O dată cu dodecafoniismul și serialismul, muzicile sunt tot mai puțin croite și tot mai mult răscoite. Ca să nu mai vorbim de țesăturile sonore carora li se vede din plin căptușeala (adică, dublura), ca semn că lumea muzicii și muzica lumii sunt (definitiv?) întoarse pe dos. 11. Abia de când se pornește să i se vadă tivul, de când materialul din care este croită începe să se uzeze, rărindu-se, scămoșându-se, zdrențuindu-se, de când își exhibă cu nonșalanță metabolismul, viscerale, arderile ca niște poveri de temut ce ruinează armonia dintre suflet și trup, muzica savantă slujește ceea ce este frivol în existența oamenilor serioși și ceea ce este serios în viața oamenilor frivoli, probând că știe de ce fugă, dar nu mai știe ce caută. 12. Așa cum nu rupi un cârlig pentru ca să îți prinzi la butonieră o floare, tot așa nu-ți achiziționezi o haină doar pentru că ea cade bine pe un manechin. Or, mare parte din vestimentația modernistă (și, uneori, postmodernistă), echipează fel și fel de manechine ce se agită, straniu, suspect, împotriva obiceiurilor consolidate, ca un pseudo-dușman al tuturor mărginirilor. 13. Un proverb arab spune că oricât ar fi de încinsă, apa tot stinge focul dacă este aruncată peste el. Din păcate, oricât de groasă, de matlasată ori de îmblănită, muzica savantă nu mai este în stare să apere trupul și cu atât mai puțin sufletul omului contemporan de gerurile și viscoalele noilor vremuri.

Liviu DĂNCEANU

HUMANITAS

bunul gust al libertății

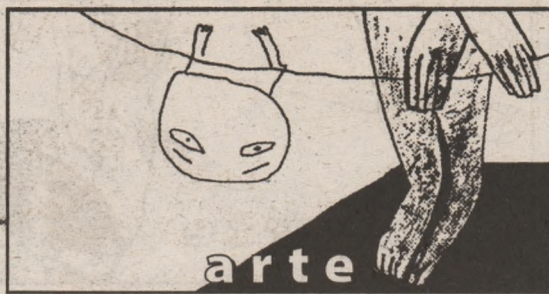
Raftul întâi

GÖRAN TUNSTRÖM
Bărbai celebri care au trecut
prin Sunne

BERNARD WERBER
Arborele scenariilor posibile
și alte povestiri

cinema

HollyKong?

Deja în anii '90 Hollywoodul avea un rival; Hong Kongul, o țară de doar 5 milioane de locuitori, producea mai multe filme. Industria lor cinematografică se baza – financiar – pe generarea de filme kung fu, distribuite la nivel internațional încă din 1980. La început, Hollywoodul s-a mulțumit să împrumute: regizori (John Woo, *Misiune imposibilă*), actori (Jackie Chan) și... instructori de arte marțiale deveniți apoi regizori (ca Sammo Hung sau Yuen Woo-ping, responsabil pentru luptele din *Matrix*). Apoi a venit timpul co-producțiilor, care au amplificat prestigiul și profitul cinematografiei hongkongheze; nu doar cu Statele Unite, ci și cu China, căci astfel se câștiga accesul direct la o enormă "piață de desfacere", iar bugetul filmelor putea crește nestingherit. Rezultatele unei astfel de colaborări sunt *Eroul* (2002) – noutate video – sau *Tigru și dragon* (difuzat la Antena 1); al treilea film pe care-l aduc în discuție, *Odiseea chinezească 2002* (tot noutate video), este o ironie pur hongkongheză la adresa primelor două.

Un episod legendar din istoria Chinei (cele șapte regate sunt unificate de împăratul Qin – numele primei dinastii de împărați – care apoi construiește Marele Zid) suscită atenția celor mai premiați regizori chinezi: Chen Kaige și Zhang Yimou. Filmul primului cineașt e *Împăratul și asasinul*, al doilea este *Eroul*, co-producție Hong Kong – China. Ca gen, filmul e *wu xia*, adică inspirat de legende care au ca protagoniști cavaleri (inițial erau asasini plătiți) pentru care primează un cod al onoarei, legende populare în China secolului IX. Coregrafia ca de balet, acrobatiile și artele marțiale nu lipsesc din acest hibrid cinematografic, care este de altfel prima tentativă a lui Zhang Yimou de a face un "film de gen" (el fiind până acum cunoscut pentru filme de epocă sau pentru drame realiste).

Trama e greu de descifrat, deși începutul e simplu. Împăratul Qin încerca să cucerească celelalte regate și, ca atare, avea mulți asasini pe urme, dintre care cei mai periculoși erau Cer, Fulg de Nea și Sabie frântă. Un funcționar de rang inferior, fără nume, apare la palat cu armele lor, pretinzând că i-a învins pe cei trei, iar împăratul vrea să afle povestea, motiv pentru care funcționarului i se permite să stea la zece pași de maiestatea sa. Înfluența narațiunii din *Rashomon* al lui Kurosawa se vede de departe: flashbackurile

Nenumitului diferă, apărând patru povești – una e spusă de împărat, care pune cap la cap datele sale și ce a dedus din povestirile funcționarului – care sunt filmate cu filtre de culoare diferite. Secret de lectură cinematografică: credeți doar ce vedeți filmat în lumină naturală!

Actorii principali (Li, Yen, Cheung și Leung) sunt nume de marcă ale cinematografiei hongkongheze, iar faptul că au mai lucrat împreună face ca ei să confere veridicitate variatelor relații în care se află (fapt esențial, fiindcă relațiile se schimbă în fiecare povestire). Nu atât mișcările camerei te frapază, ci calitatea picturală a imaginii – Zhang Yimou era oricum faimos pentru acest element, dar îl asistă și operatorul de imagine Chris Doyle (*O iubire imposibilă*), considerat de mulți un caligraf al luminii.

Eroul e un film care vrea să arate adevărata profunzime a *wu xia*; nu face din violență un spectacol gratuit – deși personajele nu mor doar o dată, sângele e aproape invizibil – ci încearcă să arate și culisele „ideatice” ale artelor marțiale (codul de onoare, legăturile cu caligrafia, muzica și șahul). De aceea, melodrama inerentă triumfului amoros Fulg de Nea – Lună – Sabie frântă ajunge pe planul doi. Nu același lucru se poate spune despre *Tigru și dragon*, deși se pare că intenția e aceeași: Michelle Yeoh explică într-un interviu că unul dintre motivele pentru care a acceptat rolul a fost intenția regizorului de a reabilita filmul cu arte marțiale. Deși acest film a luat Oscarul, iar *Eroul* a fost doar nominalizat, ultimul mi se pare net superior ca scenariu și ca relatare formală a poveștii...

Două sunt inovațiile narative din *Tigru și dragon*: prima – dacă e să-l credem pe regizor – constă în plasarea luptelor într-un context dramatic, fapt neobișnuit pentru filmografia chineză de gen (da, și acest film ține tot de *wu xia*). Iar contextul amintește de vechea schemă a tragediei – două forțe, ambele legitime în existența

lor, se înfruntă. A doua inovație e accentul feminist al filmului, în centrul poveștii aflându-se trei protagoniste: războinica Shu Lien (Michelle Yeoh, *Să nu mori azi* din seria filmelor Bond), aristocrata Jen (Zhang Ziyi, care o interpretează pe ucenica lui Sabie frântă în *Eroul*) și cea care pozează drept guvernanta ei, Vulpea de Jad (Cheng Pei Pei). Miza-confruntării e sabia lui Li Mu Bai (Chow Yun-Fat, *Anna și regele*): acesta, asistat de Jen încearcă s-o recupereze din mâinile lui Jen, care o furase. Li Mu Bai vrea și să răzbune viața maestrului său, ucis de amanta lui, nimeni alta decât Vulpea de Jad... Traectoria lui Jen nu e coerentă (ba vrea să se mărite, ba nu, își dorește independența, dar nu și modul de viață pe care aceasta îl presupune) și asta afectează consistența scenariului. În plus, dialogurile, mult prea infuzate cu melodramă (unul dintre scenariști le compara cu replicile din operă), nu se ridică la înălțimea scenelor de acțiune (aici *Eroul* și *Tigru și dragon* sunt pe picior de egalitate din punct de vedere al coregrafiei, deși scenele sunt filmate cu mai multă minuțiozitate și atenție pentru detaliu în primul lungmetraj). Oricum, ambele filme au "ingrediente de excepție": *Tigru și dragon* beneficiază de coregrafia lui Yuen Woo-ping, *Eroul* de costumele create de Emi Wada (care are deja un Oscar pentru cele din filmul lui Kurosawa, *Ran*, 1985). Din punct de vedere al coloanei sonore, la primul film contribuie Yo Yo Ma, iar pentru atmosfera ultimului sunt esențiale solourile de vioară ale lui Itzhak Perlman.

Dacă aceste două filme sunt aproape încrâncenate în încercarea de a portretiza cât mai fidel epoca în care-și situează povestea, *Odiseea chinezească 2002* indică artificialitatea unei astfel de abordări, introducând amănunte contemporane: vezi împăratul Chinei purtând o perucă afro și înzestrându-și curtenii cu servlete și cu pantofi ortopedici a căror modă o prevestește... Altă etichetă decât paro-

die universală nu pot găsi pentru acest film, tocmai pentru că ia în răspăr o varietate de genuri. Dar să începem cu începutul...

Tânărul împărat (Chang Chen, banditul din *Tigru și dragon*) și sora sa (Faye Wong) vor să scape de tirania mamei lor și să cunoască viața din afara Orașului Interzis; ea reușește să evadeze, se deghizează în bărbat și ajunge la hanul Regelui Bătăușilor (Tony Leung) și al surorii sale Phoenix (Zhao Wei). Situația se complică atunci când prințesa este pețită ca soț al lui Phoenix, iscându-se o încurcătură de situații și sexe care amintește de comedii shakespeariene. În primul rând, se parodiază filmul istoric, scornindu-se "surse" imaginare ale relatării: memorii, jumale și nu în ultimul rând, rapoarte ale poliției secrete a enucilor. Ba chiar se dau trei versiuni ale aceluiași eveniment după trei surse diferite. Scenariul, de un umor sec, redundant în ineptia sa voluntară, e contraponderea banalităților vândute îndeobște ca "filozofie chineză" de către lungmetrajele cu arte marțiale. Filmul își bate joc de genul kung fu inventând nume de tehnici de luptă aberante (tehnica "Ochilor luptători": "te uiți la adversar până se înmoaie și lasă garda jos"), de *Tigru și dragon* (lupta prin copaci e compensată prin tehnica "săritului pe iarbă" înaltă de 2 metri) și chiar de cele ale lui Wong Kar-Wai (producătorul acestui film și regizorul lungmetrajului *O iubire imposibilă*). Deși reușit, filmul lui Jeff Lau e foarte eterogen, scenariul o cotește către melodramă în ultima parte; există și un contrast evident – această comedie e filmată ca un film de artă...

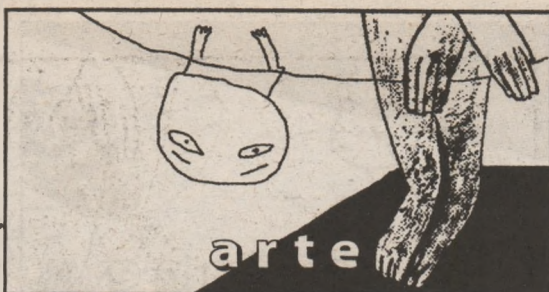
Oricum, contemplați numele de actori ce revin de-a lungul acestui articol și veți vedea că cinematografia hongkongheză începe să aibă aerul unei afaceri de familie...

Alexandra OLIVOTTO

● *Eroul*, 2002. Regia: Zhang Yimou. Cu: Jet Li, Tony Leung, Maggie Cheung, Zhang Ziyi. Distribuit în România de New Films Romania.

● *Tigru și dragon*, 2000. Regia: Ang Lee. Cu: Chow Yun-Fat, Michelle Yeoh, Zhang Ziyi, Chang Chen. Distribuit în România de InterComFilm Romania. Se difuzează vineri, 24 septembrie, ora 23.00, Antena 1.

● *Odiseea chinezească 2002*. Regia: Jeff Lau. Cu: Tony Leung, Chang Chen, Faye Wong, Vicky Zhao. Distribuit pe video de Prooptika Romania.

I. Leonardo Da Vinci

Dacă ar fi să ne luăm după autorecomandările lui Leonardo Da Vinci, el ar fi, cu precădere, inginer, strateg, inventator cu o imaginație prodigioasă, arhitect, sculptor și, în cele din urmă, pictor. Dacă ar fi să ne luăm după selecția pe care au făcut-o cei peste cinci sute de ani, Leonardo ar fi, dincolo de orice îndoială, unul dintre artiștii providențiali ai umanității, un pictor fără egal, dar al cărui stoc enorm de energie s-a mai cheltuit în activități colaterale, cum ar fi: sculptura, arhitectura, balistica, fizica, matematica, poezia, botanica, anatomia, chimia, astronomia etc.etc. În mod cert, și Leonardo, și cele cinci veacuri care ne despart de epoca lui au dreptate. El este Constructor, în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului, și Pictor în sensul cel mai profund al acestuia. Însă în spatele acestor disponibilități infinite, el nu este decât un Cercetător fanatic și abisal. Iar instrumentul său esențial, limbajul absolut și arma invincibilă este Desenul. În mod esențial, Leonardo este Desenator și el poate face orice activitate pe care mintea omenească a iscodit-o sau fi este, în principiu, accesibilă, dacă acea activitate poate fi inițiată prin linie, prin schiță, prin crochiu, prin plan, prin releveu sau prin orice altceva ce are ca element generator *punctul*. Desenul stă la baza cercetărilor sale ingineresti, la temelia invențiilor sale, el constituie fundamentul studiilor de anatomie, de botanică, de fizică, stă la originea sculpturii, a arhitecturii și a picturii. Spectrul atât de larg de activități nu este altceva decât capacitatea desenului de a se manifesta proteiform, de a genera ca lumea însăși, de a edifica sisteme și de a construi universuri. Prin desen Leonardo Da Vinci construiește și deconstruiește pictura, sintetizează trasee, sistematizează etape, susține ritualuri de inițiere pe tot parcursul de la coala albă la opera finită și lasă posterității ușa întredeschisă către viscerele propriei creații, adică ale creației înseși, prefăcându-se că n-a mai apucat să-și termine lucrarea. Non-finitul celor două lucrări ale lui Leonardo, ca de altfel și acela al *Scavilor* lui Michelangelo, este un alt fel de finit, un alt discurs asupra materiei, a limbajului și a gestului, dar unul care nu putea fi oferit explicit contemporanilor, aceluși moment al universurilor închise și al rezoluției perfecte, care nu putea fi transmis altfel decât ca o neîmplinire accidentală. Și tot prin desen Leonardo reface Creația, redescoperă, prin resorbția chipului feminin și a celui masculin într-un model unic, vîrsta edenică, starea de androgin și legătura inseparabilă cu înfățișarea dumnezeiască și cu spațiul paradiziac. La cinci sute cincizeci de ani de la naștere, Leonardo se vede ca un punct în mișcare. Ca unul care separă apele de uscat, întunericul de lumină, apele de sus de apele de jos și care, văzînd că e bine așa, a făcut lumea după chipul și asemănarea lui și a fost inginer, inventator, strateg, chimist, botanist, anatomist, poet, muzician, om de curte, specialist în ignifugarea corăbiilor, constructor de aparate pentru zbor etc. etc. și, după propriile-i mărturisiri, „pe lângă toate acestea” mai era în stare să execute „în arhitectură, în sculptură și în pictură orice lucrare, de orice natură, tot așa de bine ca oricare alt artist din Italia”.

II. Paul Klee

Poate că nici un alt artist, de la Leonardo și pînă astăzi, nu și-a pus atîtea probleme, nu a lansat atîtea întrebări, nu s-a adîncit în duhul creator al naturii și în lumea celulară, infinitezimală, a semnelor primar care fundamentează cele mai elaborate limbaje, așa cum a făcut-o Paul Klee. Cu forța lui senzorială ieșită din comun și cu enorma sa percepție a concretului, care făceau posibile, ca în gîndirea de tip magic sau ca în universul copilăriei, absorbția obiectului determinat în abstracțiunea categoriei și rezumarea metonimică a legității cosmice în anodin și în accidental, dar și cu puterea lui de abstractizare, de a sesiza conexiuni și de a-și teoretiza în mod sistematic observațiile directe, el nu este nici un artist ușor de abordat și nici, mai apoi, o dată abordat, lesne de citit pînă la capăt. Filosofia lui, gîndirea lui teoretică,

cronica plastică de Pavel Șușară

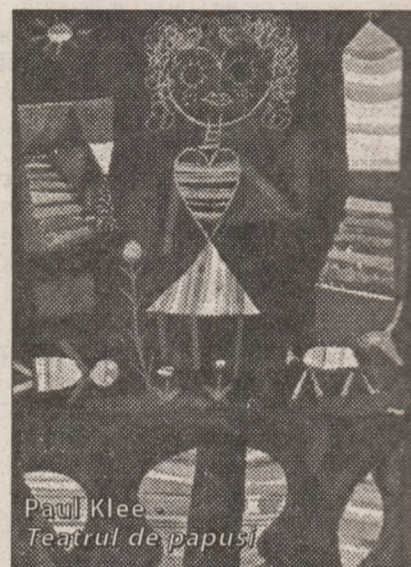
Trei ipostaze ale absolutului

Leonardo Da Vinci
Studiul pentru capul *Ledei*

Constantin Brâncuși
Măiastra

Paul Klee
Teatrul de papusi

cercetarea continuă asupra semnelor, asupra limbajului și a formei plastice, sînt permanent confruntate între ele și determinate să se argumenteze, să se dezvăluie și să se susțină reciproc. Aceste componente ale artistului seamănă perfect, în manifestarea lor vie, cu statutul puterilor într-o societate democratică - simultan separate și interdependente, adică apte mereu de acțiune independentă și neviată, dar în așa fel dozate încît echilibrul este mereu stabil și nu creează premise pentru abuz. Privit dintr-o astfel de perspectivă cumulativă - istorică, filosofică, teoretică și practică - Paul Klee iese permanent divers și unitar, supus valorilor simple și lansat amețitor către marile principii, în interiorul narativismului celui mai genuin și levitînd în abstracțiunea cea mai înaltă. Chipul său interior și mișcarea exterioară a operei compun, cumva, portretul unui tip de artist pe care Klee îl reprezintă maximal, dar în contururile căruia intră multe figuri ale artei moderne. Iar acest portret nu este nicidecum al unui personaj simplu, răzvrătit umoral și demolator din frustrare, crud din neputință și nihilist din oboseală, așa cum nu o dată a fost denunțat artistul ultimului secol, ci al unei mari conștiințe artistice, al unei sensibilități înalte, al unei rigori la limita pozitivismului și al unei puteri de devoțiune aproape mistică. Prezența paradigmatică pentru spiritul și aspirațiile veacului nostru, personalitatea lui Klee este profundă fără a stîmni angoase și exemplară fără să compromită, precum devastatoarele incendii, șansele celorlalți: ale celor mai mult sau mai puțin apropiați în spațiu și în timp.

III. Constantin Brâncuși

Ecorșeul lui Brâncuși este un fel de testament al întregului statuar de pînă la Rodin. Ceea ce urmează este, de fapt, ceea ce anunță insidios și puțin clinic această lucrare: adică o execuție lentă, graduală și polimorfă. Ceea ce la Paciurea reprezentase, prin *Giganți*, o evaziune spre retorica mitologică, spre stratul unor culturi istoricizate, ușor de localizat, la Brâncuși se realizează prin scufundarea în substrat, în protolistorie, în arhaicul de sub orizontul idolatriei și al magiei. Lucrările din categoria *Sărutului* și a *Cumințeniei pămîntului*, monolitice, antiretorice, nepersonalizate și realizate prin cioplire directă, reconectează statuarul la o vîrstă vag neolitică și la reflexele unei umanități izomorfe. Fără a se plasa în descendența spontană a unui model generic, dar și fără a reanima, prin citat cultural, o

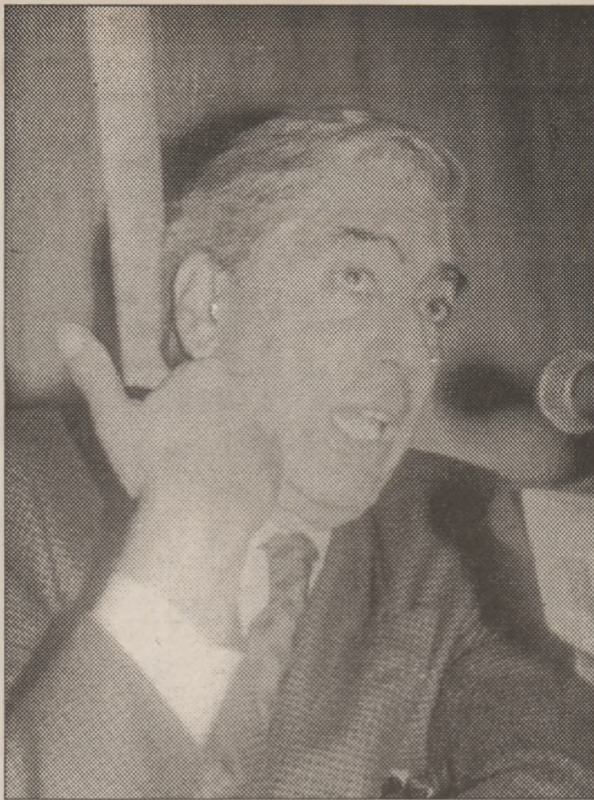
anume formă muzeificată, Brâncuși sugerează, într-o perspectivă eliberată atît de pragmatismul reprezentării cît și de bovarismul construcției imaginare, posibilitatea unei alte lecturi a sculpturii, mult mai apropiată de un anumit spațiu al inocenței. Cel de-al doilea front de luptă deschis împotriva sculpturii tradiționale, cel care ar corespunde aspirației postbizantine din opera lui Paciurea, este, și în concepția lui Brâncuși, tot unul cu sursă bizantină, și anume *Rugăciunea*. Numai că, spre deosebire de Paciurea care s-a oprit la ornamentica bizantină, la exterioritatea previzibilă și mecanică a drapajului, Brâncuși extrage din tipologia bizantină austeritatea lăuntrică și monumentalitatea indescriptibilă a sacralității. Fără cea mai elementară descripție și fără nici o aluzie individualizatoare, hieratica Rugăciunii constă în resorbția substanței în atitudine, în dematerializarea formei sub presiunea unui sentiment energic și imponderabil în același timp. Și, în fine, ultima ipostază a resurrecției nonfigurativului în concepția lui Brâncuși, este momentul purismului, al definițiilor, al axiomelor tridimensionale. Fie că este vorba de *Pește*, de *Focă*, de *Testoasă*, de *Cocoș* sau de oricare alta din aceași categorie, aceste lucrări pot fi percepute ca o acțiune simetrică, abreviată pînă în vecinătatea interjecției, la *Himerele* lui Paciurea. Însă momentul care închide cea mai amplă și mai profundă luptă a sculpturii împotriva ei înseși, este tema *Păsărilor*, începînd cu *Măiastra* cea abia temperată în elanul figurativ și terminînd cu *Pasărea în văzduh*, cu acea flamă care despică spațiul prin propriile-i energii luminoase și calorice. Ceea ce Brâncuși începuse prin *Ecorșeu* se încheie cu *Pasărea în văzduh*, iar intervalul astfel configurat conține nu numai rezumatul unei întregi istorii a statuarului, ci și întreaga dramă și bogăție a unei incompatibilități. Orientalul Brâncuși, aforisticul și nonvizualul (cel care a făcut sculptură pentru orbi), avea toată îndreptățirea, fără a fi cîtuși de puțin insolent, să-l califice pe Michelangelo drept *fabricant de biftecuri* pentru că, de acolo de unde privea Brâncuși, din spațiul de seducție și din rafinamentul art nouveau-lui, de acolo de unde cobora el, din subteranele preistoriei, din inima Vechiului Testament și a Ierusalimului, acolo unde Dumnezeu este unic, invizibil și noncorporal, discursivitatea și frămîntările lui Michelangelo, cel din vîntrele Romei pline de zeități lascive, de spectacole stîngeroase și de ordine geometrică, lucrurile chiar așa se văd: ca o convulsie a cărnii într-o încreștare teribilă cu propriile-i slăbiciuni. ■

Mi s-a întâmplat de multe ori la târgurile de carte sau în librării, ca un domn să se apropie de mine cu o carte de-a mea în mână și să-mi ceară un autograf, precizându-mi: „E pentru soția mea sau pentru fiica mea sau pentru mama; ea sau ele sunt mari cititoare și le place mult literatura”.

Eu întreb imediat: „Și dumneavoastră nu sunteți? Nu vă place să citiți?” Răspunsul e aproape invariabil același: „Ba da, firește, și mie îmi place să citesc, dar eu sunt o persoană ocupată, știți dumneavoastră”. Da, știu foarte bine, fiindcă am auzit explicația asta de zeci de ori: acel domn, acei mii și mii de domni ca și el, au atâtea lucruri importante de făcut, atâtea obligații și responsabilități în viață că nu-și pot pierde timpul prețios petrecând ore în șir cufundați în lectura unui roman, a unei cărți de poezii sau a unui eseu literar. Conform acestei concepții extrem de răspândite, literatura este o activitate la care se poate renunța, o distracție, firește elevată și utilă pentru cultivarea sensibilității și manierelor, un hobby pe care și-l pot permite cei ce dispun de mult timp liber, când au de ales între sport, film, bridge sau șah, sacrificat însă fără scrupule când se stabilește o listă de priorități între activitățile și obligațiile impuse de nevoia de supraviețuire.

E drept că literatura a ajuns să reprezinte din ce în ce mai mult o activitate feminină: în librării, la conferințe sau întâlniri cu scriitori, și, bineînțeles, în secțiile și facultățile de Litere, fustele întrec la scor pantalonii. Explicația oferită este că în sectoarele sociale din clasa de mijloc, femeile citesc mai mult fiindcă lucrează mai puține ore decât bărbații, iar multe dintre ele consideră, spre deosebire de bărbați, că e mai justificat să-și ocupe timpul cu fantezia și iluzia. Sunt cam alergici la asemenea explicații care împart bărbații și femeile în categorii închise, atribuind fiecărui sex calități și defecte colective. Dar, neîndoielnic, există tot mai puțini cititori de literatură, în general, iar dintre ei, prevalează femeile. Asta se întâmplă aproape pretutindeni. În Spania, o anchetă recentă organizată de SGAE (Societatea Generală a Autorilor Spanioli) a evidențiat o situație alarmantă: jumătate din cetățenii acestei țări n-a citit niciodată o carte. Ancheta mai dezvăluie și că din minoritatea cititoare, numărul femeilor care citesc îl depășește pe al bărbaților cu 6,2%, și tendința e ca această diferență să crească. Sunt convins că proporția respectivă se repetă în multe țări, fiind poate chiar mai mare, și tot așa stau lucrurile și în țara mea. Desigur, mă bucur mult pentru femei, dar îmi pare rău de bărbați și de milioanele de oameni care, deși pot, au renunțat să mai citească. Nu numai fiindcă nu știu ce plăcere pierd, ci fiindcă sunt convins (dintr-o perspectivă hedonistă) că o societate fără literatură sau în care literatura a ajuns la marginea vieții sociale - ca un viciu ascuns, devenind un cult sectar - e condamnată să sărăcească din punct de vedere

Un eseu de Mario Vargas Llosa

Literatura și viața

spiritual și să-și piardă libertatea.

Aș vrea să formulez câteva motive ce contravin ideii că literatura este un hobby de lux; ea nu trebuie considerată doar o activitate ce îmbogățește spiritul, fiind necesară în formarea cetățeanului într-o societate modernă și democratică cu indivizi liberi. Literatura ar trebui inculcată în familie din copilărie, iar în programele școlare ea s-ar cuveni să fie o disciplină fundamentală. Știm foarte bine însă că lucrurile stau exact invers, că ea tinde să se restrângă și chiar să dispară din programa școlară, nefiind considerată o materie indispensabilă.

Trăim într-o eră a cunoștințelor specializate prin prodigioasa dezvoltare a științei și tehnicii și împărțirea lor în numeroase domenii și compartimente, ceea ce în cultură se va întâmpla doar peste câțiva ani. Firește că specializarea, ca motor al progresului, atrage după sine uriașe beneficii, permițând aprofundarea în domeniul cercetării și experimentului. Dar există în cazul acesta și o consecință negativă: dispar punctele comune înlesnite de cultură cu ajutorul cărora bărbații și femeile pot conviețui, comunica și se pot simți oarecum solidari. Specializarea duce la izolarea socială, la împărțirea oamenilor în așezări sau ghetouri culturale cu tehnicieni sau specialiști pe care un anumit limbaj, anumite coduri și informații asimilate progresiv îi îngrădesc în acel individualism, despre care ne atrăgea atenția vechiul proverb: nu te concentra prea mult asupra crengii sau frunzei, că o să uiți că ele aparțin unui copac, iar copacul unei păduri. Sentimentul de apartenență ce menține unitatea socială, împiedicând dezintegrarea ei într-o mulțime de individualități solipsiste depinde în mare parte de conștientizarea deplină a existenței pădurii. Iar solipsismul - popoarelor sau indivizilor - generează paranoia sau delirul, desfigurări ale realității ce declanșează adesea ura, războaiele și genocidele. În zilele noastre știința și tehnica nu mai pot îndeplini o funcție culturală integratoare, tocmai datorită numeroaselor cunoștințe și evoluției lor rapide. Aceste cunoștințe au dus la specializări și exprimări ermetice.

Literatura însă, spre deosebire de știință și tehnică este, a fost și va continua să fie, atâta timp cât va exista, un numitor comun al experienței umane grație căruia oamenii se recunosc și dialoghează, indiferent de ocupații și proiecte, țări, destine și chiar epoci istorice. Noi, cititorii lui Cervantes ori Shakespeare, ai lui Dante sau Tolstoi, ne înțelegem și ne simțim membrii aceleiași specii fiindcă în operele lor regăsim ceea ce împărțim ca oameni și ce rămâne în noi, dincolo de diferențele care ne despart. Și nimic nu-l apără pe om de prostia prejudecăților, rasismului, xenofobiei, sectarismelor religioase, politice sau naționalismelor exclusiviste, ca această continuă dovadă regăsită în marea literatură: egalitatea esențială dintre bărbații și femeile din toate țările și nedreptatea instaurată între ei prin discriminare,

supunere sau exploatare. Prin intermediul literaturii observi diferențele etnice și culturale, și bogăția patrimoniului uman, și le prețuiești considerându-le o manifestare a creativității ei multiple. Citind literatură bună te distrezi, dar și înveți direct și intens - experiența trăită prin ficțiuni - ce și cum suntem noi, ca oameni, în acțiunile noastre, în visele și fantezmele noastre, singuri sau în relația cu ceilalți, în aparițiile noastre publice și în conștiința noastră secretă, în acea totalitate complexă de adevăruri contradictorii (cum le numea Isaiah Berlin) ce alcătuiesc condiția umană. Doar în literatură regăsim o asemenea cunoaștere deplină a omului. Nici măcar celelalte ramuri umaniste - filozofia, psihologia, sociologia, istoria ori artele - n-au putut păstra o viziune integratoare și un discurs accesibil profanului, fiindcă sub presiunea irezistibilă a teribilei împărțiri și subîmpărțiri a cunoștințelor, au cedat și ele cerinței specializării, izolându-se în părți tot mai segmentate și mai tehnice, folosind un limbaj și enunțând niște idei care nu sunt pe înțelesul omului obișnuit. Acesta nu este și nici nu poate fi cazul literaturii, deși unii critici și teoreticieni se încapățânează să-o transforme într-o știință. Ficțiunea nu există pentru a cerceta un domeniu anume al experienței, ci pentru a îmbogăți imaginativ viața tuturor, aceea viață ce nu poate fi dezmembrată, dezarticulată, redusă la simple scheme sau formule, fără a dispărea. Iată de ce afirma Marcel Proust: „Literatura este adevărata viață, viața în fine lămurită și descoperită, deci singura viață trăită cu adevărat.” Nu exagera câtuși de puțin, mânat de dragostea lui față de această vocație practică cu trufaș talent; pur și simplu voia să spună că grație literaturii, viața se înțelege și se trăiește mai bine, iar a înțelege și a-ți trăi viața mai bine înseamnă de fapt să trăiești și să-ți împarți cu ceilalți.

Legătura frățască pe care literatura o stabilește între oameni, obligându-i să dialogheze, să fie conștienți de fondul lor comun, să facă parte din aceeași familie spirituală, depășește bariera timpului. Literatura ne readuce în trecut, înfrățindu-ne cu oamenii care, în epoci demult apuse, au creat, au vibrat și au visat acele texte pe care ni le-au lăsat, texte care acum ne fac și pe noi să vibrăm și să visăm. Acest sentiment de apartenență la colectivitatea umană, dincolo de timp și spațiu, reprezintă cea mai mare realizare a culturii, iar literatura contribuie cel mai mult la prelungirea ei cu fiecare nouă generație.

Pe Borges îl irita întrebarea: „La ce servește literatura?”. I se părea o întrebare idioată, la care răspundea: „Nimeni nu se întreabă la ce servește cântecul unui canar sau bulgărele de foc al soarelui la apus!” Într-adevăr, dacă aceste lucruri frumoase există și, grație lor, viața e mai puțin urâtă și mai puțin tristă chiar și pentru o clipă, nu e oare meschin să le căutăm justificări practice? Totuși, spre deosebire de ciripitul

Desen de Ares, Cuba

păsărilor sau de spectacolul soarelui dispărând la orizont, un poem, un roman, nu există pur și simplu, nu sunt creații ale hazardului sau ale Naturii. Sunt o creație omenească și e firesc să te întrebi cum și de ce au apărut și ce au oferit omenirii pentru ca literatura - ale cărei origini îndepărtate se confundă cu cele ale scrisului - să dureze atât de mult. Creațiile literare s-au ivit ca incerte fantasmе în intimitatea unei conștiințe; ele sunt proiecții ale forțelor unite ale inconștientului, sensibilității și emoțiilor ce au creat silueta, trupul, mișcarea, ritmul, armonia, viața, luptând adesea direct cu cuvintele, cu poetul și cu naratorul. O viață artificială, alcătuită din limbaj și imaginație, ce coexistă dintotdeauna cu cealaltă, cu cea reală, o viață la care recurs bărbați și femei - unii adesea, alții în mod sporadic - fiindcă cea pe care o trăiesc nu le e de ajuns, nu le poate oferi tot ce și-ar dori. Literatura nu începe să existe când e creată de un individ; ea există cu adevărat doar atunci când este adoptată de ceilalți și face parte din viața socială, când devine, grație lecturii, experiență împărtășită.

Unul dintre primele efecte benefice se resimte la nivelul limbajului. O comunitate fără literatură scrisă se exprimă mai puțin precis, mai puțin nuanțat și mai puțin clar decât alta al cărei principal instrument de comunicare, cuvântul, a fost cultivat și perfecționat grație textelor literare. O umanitate fără lecturi, necontaminată de literatură, ar semăna foarte mult cu o comunitate de bălbâiți și de afazici, frământată de teribile probleme de comunicare din pricina limbajului ei rudimentar și neelaborat. Firește că acest lucru e valabil și pentru indivizi. O persoană care nu citește, citește puțin sau citește doar prostii, poate vorbi mult dar va spune de fiecare dată foarte puțin, căci dispune de un repertoriu minim și insuficient de cuvinte cu care se exprimă. Și nu e doar o limitare verbală, ci și una intelectuală, o îngrădire a orizontului imaginar, o lipsă de gânduri și cunoștințe, fiindcă ideile și conceptele prin care ne însușim realitatea existentă și secretele condiției noastre nu pot fi disociate de cuvintele prin care conștiința le recunoaște și definește. Învățăm să vorbim corect, să fim profunzi, riguroși și subtili grație literaturii bune, și numai grație ei. Nici o altă disciplină, nici măcar vreuna dintre celelalte arte, nu poate înlocui literatura în formarea limbajului prin care comunică persoanele. Cunoștințele transmise de manualele științifice și de tratatele tehnice sunt fundamentale, dar ele nu ne învață să stăpânim cuvintele, nici să ne exprimăm corect: dimpotrivă, acestea sunt adesea redactate foarte prost, trădând confuzii lingvistice, fiindcă autorii lor, uneori personalități indiscutabile în domeniu, sunt literalmente inculti și nu știu să-și folosească limbajul spre a comunica comorile conceptuale pe care le dețin. Să vorbești bine, să dispui de o limbă bogată și diversă, să găsești expresia adecvată pentru fiecare idee sau emoție pe care dorești s-o comunică, înseamnă să fii mai bine pregătit pentru a gândi, a preda, a învăța, a dialoga, dar și pentru a visa, a simți și a te emoționa. Cuvintele reverberează tainic în toate acțiunile noastre, chiar și cele ce nu par să aibă vreo legătură cu limbajul. Grație literaturii, limbajul a evoluat, atingând un înalt rafinament și admitând diferite nuanțări, și astfel au crescut șansele omului de a se bucura de iubire, dorințele s-au sublimat, iar actul sexual a devenit creație artistică. Fără literatură, n-ar exista erotismul. Dragostea și plăcerea ar fi mai sărace, fiind lipsite de delicatețe, rafinament și intensitate, calități resimțite de cei educați, sensibili și băntuiți de fantezii literare. Nu exagerăm deloc dacă afirmăm că un cuplu care a citit Garcilaso, Petrarca, Góngora și Baudelaire iubește și vibrează mai mult decât un cuplu de analfabeți, tâmpiți de programele de televiziune. Într-o lume fără literatură, iubirea și plăcerea nu s-ar deosebi câtuși de puțin de ceea ce simt animalele, totul s-ar limita la simpla satisfacere a instinctelor: împreunarea și înfulecarea.

Mijloacele audiovizuale nu pot suplini literatura, preluând rolul ei de a deprinde omul să folosească cu încredere și talent bogatele resurse ale limbii. Dimpotrivă, mijloacele audiovizuale tind (după cum e și firesc) să plaseze cuvintele în spatele imaginilor, care reprezintă limbajul lor primordial. Ele se limitează la expresia orală a limbii - strict necesară și cât mai departe de sursa scrisă - care, pe micul sau marele ecran, devine soporifică în gura vorbitorilor. Când afirmi că un film sau un program e „literar” e un mod elegant de a spune că e plictisitor. De aceea marele public e

rareori interesat de programele literare de la radio sau televiziune. Din câte știu, singura excepție de la această regulă a constituit-o emisiunea *Apostrophes* a lui Bernard Pivot. Asta mă face să mă gândesc - deși am oarece îndoieli - că nu numai literatura e indispensabilă cunoașterii și stăpânirii depline a limbii. Soarta literaturii e legată indisolubil de cea a cărții, acest produs industrial considerat de mulți deja desuet.

Ar printre cei ce gândesc astfel se află și o persoană importantă, căreia omenirea îi datorează enorm, dacă ne gândim doar la revoluția din domeniul comunicării: Bill Gates, fondatorul Microsoft. Domnul Gates a fost la Madrid acum câteva luni și a vizitat Academia Regală Spaniolă, cu care Microsoft a inițiat o rodnică colaborare. Printre altele, Bill Gates i-a asigurat pe academicienii că se va ocupa personal ca litera „ñ” să nu fie scoasă niciodată din calculatoare, promisiune care, firește, i-a făcut să respire ușurați pe cei patru sute de milioane de vorbitori de limbă spaniolă de pe cele cinci continente, cărora mutilarea acestei litere esențiale le-ar fi creat probleme îngrozitoare. Dar imediat după această amabilă concesie făcută limbii spaniole, când nu părăsise încă Academia Regală Spaniolă, Bill Gates a afirmat în cadrul unei conferințe de presă că nu va muri până nu-și va îndeplini marele său obiectiv. Care anume? *Eliminarea hârtiei*, deci și a cărților, mărfuri care în opinia domniei sale sunt deja îngrozitor de anacronice. Domnul Gates a explicat că ecranele calculatoarelor sunt capabile să înlocuiască cu succes hârtia, preluându-i acesteia toate rolurile îndeplinite până acum, roluri care, pe lângă faptul că sunt mai puțin oneroase, ocupă și mai puțin loc și sunt mai ușor de transportat. Informațiile și literatura prezentate pe ecrane și înlocuind ziarele și cărțile, vor avea avantajul ecologic de a evita devastarea pădurilor, cataclism generat de industria hârtiei. Firește că oamenii vor continua să citească, a explicat el, dar pe ecrane, și astfel va fi mai multă clorofilă în mediul înconjurător.

Eu nu eram de față - știu aceste detalii din presă - dar dacă aș fi fost, l-aș fi huiduit pe domnul Bill Gates fiindcă și-a expus acolo, cu atâta neobrăzare, dorința de a ne lăsa fără obiectul muncii, pe mine și pe atâția alți colegi de-ai mei, condeieri livrești. Poate oare ecranul înlocui cartea în orice condiții, după cum afirmă creatorul Microsoft? Nu sunt atât de sigur. O spun fără a tăgădui câtuși de puțin uriașa revoluție produsă în domeniul comunicațiilor și al informației prin dezvoltarea noilor tehnici, cum ar fi internetul, care îmi oferă zilnic un ajutor neprețuit în activitatea mea. Dar de aici până la admite că ecranul electronic poate suplini hârtia pentru lecturile literare, e cale lungă. Pur și simplu nu pot să accept că lectura nefuncțională și nepragmatică, aceea care nu necesită o informație sau o comunicare de utilitate imediată, se poate integra ecranului unui calculator, păstrând fărâmiș și bucuria cuvântului și conferind aceeași senzație de intimitate, aceeași concentrare și izolare spirituală ca în cazul cărții. Poate că e o prejudecată, rezultând din lipsa practicii, din deja îndelungata mea identificare, în experiența mea literară, cu cărțile de hârtie, dar, deși navighez cu multă plăcere pe Internet căutând vești din lumea întreagă, nu mi-ar trece prin cap să recur la el ca să citesc poemele lui Góngora, un roman de Onetti sau un eseu de Octavio Paz, fiindcă știu sigur că efectul acestei lecturi n-ar fi niciodată același. Am convingerea, de nejustificat, că o dată cu dispariția cărții, literatura va primi o lovitură serioasă, poate chiar mortală. Numele nu va dispărea, firește, dar va servi probabil pentru a desemna anumite texte la fel de diferite de ceea ce înțelegem azi prin literatură, cum sunt programele de televiziune de scandal și viață mondenă, cu personaje de *jet-set* sau din *Big Brother*, față de tragediile lui Sofocle și ale lui Shakespeare.

Un alt motiv pentru care trebuie să-i acordăm literaturii un loc important în viața națiunilor este acela că, fără ea, spiritul critic - motor al transformărilor istorice și cel mai bun apărător al libertății popoarelor - s-ar diminua iremediabil. Fiindcă literatura bună reprezintă o abordare radicală a lumii în care trăim. Orice mare text literar, uneori chiar și fără voia autorilor, reflectă o predispoziție spre revoltă.

Literatura nu le spune nimic oamenilor mulțumiți cu soarta lor, cărora le ajunge viața pe care o trăiesc. Ea este

Desen reproduș din *La Vanguardia*, Barcelona

hrana spiritelor revoltate, răspândind nonconformismul; este refugiul celui căruia îi prisosește sau îi lipsește ceva în viață, pentru a nu fi nefericit, pentru a nu se simți nelimplit, nerealizat în aspirațiile lui. Să călărim alături de slăbănogul Rocinante și de smintitul lui cavaler pe câmpurile din *La Mancha*, să străbătem mările pe urmele balenei albe împreună cu căpitanul Ahab, să înghițim arsenicul împreună cu Emma Bovary sau să ne preschimbăm într-o insectă cu Gregorio Samsa, e un mod viclean pe care l-am inventat spre a ne revanșa față de ofensele și constrângerile impuse de această viață nedreaptă care ne obligă să fim mereu aceiași când de fapt am vrea să fim mereu altfel, potolindu-ne dorințele pătimase ce ne stăpânesc.

Literatura atenuează doar pe moment insatisfacția vitală, dar în acel răstimp miraculos, în acea întrerupere provizorie a vieții în care ne cufundă iluzia literară - părând a ne smulge din timp și istorie și a ne transforma în cetățenii unei patrii atemporale, nemuritoare - suntem cu totul alții. Mai profunzi, mai bogați, mai complecși, mai fericiți, mai lucizi decât în rutina la care ne constrânge viața noastră reală. Ce decepționați suntem când închidem cartea și părăsim ficțiunea literară și revenim la viața noastră, pe care o comparăm cu splendidul teritoriu abia părăsit! O cumplită evidență ne așteaptă: viața visată din roman este mai bună - mai frumoasă și mai diversă, mai înțelegătoare și mai perfectă - decât cea trăită când suntem treji, o viață umbrată de limitele și serviciile impuse de condiția noastră. În acest sens, literatura bună este întotdeauna - deși nu pretinde și nu semnalează acest lucru - revoltată, nonconformistă, rebelă: o sfidare față de tot ce există în realitate. Literatura ne îngăduie să trăim într-o lume ale cărei legi încalcă legile inflexibile din viața noastră reală, eliberându-ne din carcera timpului și spațiului, nepedepsindu-ne pentru excese și bucurându-ne de deplină suveranitate.

(continuare în pag. 28)

(urmăre din pag. 27)

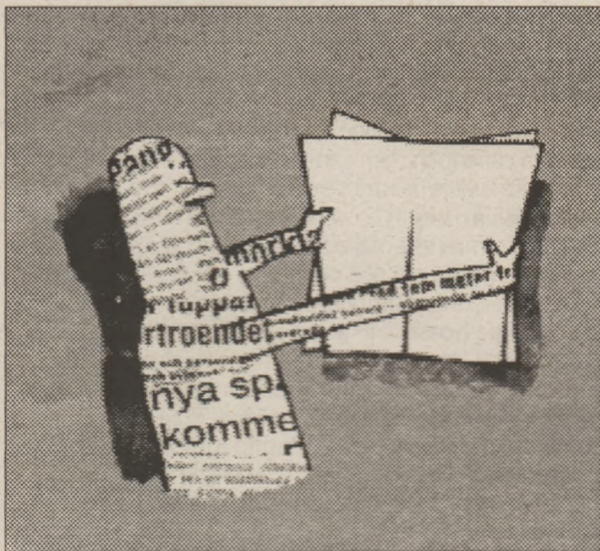

um să nu ne simțim frustrați după ce citim *Război și pace* sau *În căutarea timpului pierdut* și revenim în această lume plină de meschinărie, de opreliști și bariere ivite la tot pasul, ce ne distrug continuu iluziile? Menținerea continuității culturii și îmbogățirea limbajului reprezintă poate cea mai mare contribuție a literaturii la progresul omenirii: ni se reamintește (fără a se dori asta, în majoritatea cazurilor) că lumea este prost alcătuită, că cei ce susțin contrariul mint – de pildă cei ce o conduc – și că ar putea fi o lume mai bună, semănând mai mult cu acelea pe care le putem inventa noi, cu imaginația noastră, cu cuvântul nostru.

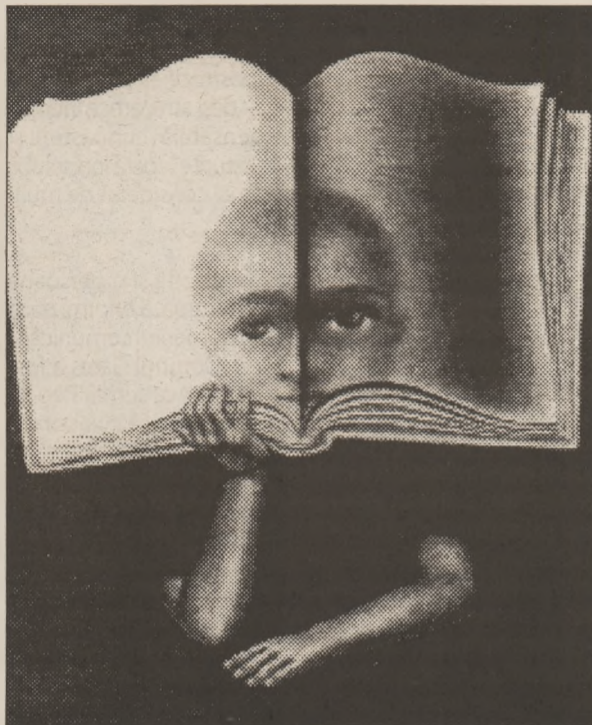
O societate democratică și liberă are nevoie de cetățeni responsabili și critici, conștienți de necesitatea de a studia continuu lumea în care trăim, pentru a încerca s-o apropie – încercare mereu zadarnică – de lumea în care am dori să trăim. Încăpățănarea de a împlini acest vis irealizabil – să împaci realitatea cu dorințele – a stat la baza progresului civilizației, ajutând omul să învingă demonii (nu pe toți, firește) care-l bântuiau. Iar literatura e cea mai bună sămânță de nemulțumire în fața existenței. Nimic nu se compară cu lecturile bune în formarea cetățenilor critici și independenți, greu de manipulat, cu o mobilitate spirituală permanentă și o imaginație nestăvilă.

Nu putem spune însă că literatura e răzvrătită fiindcă frumoasele ficțiuni dezvoltă cititorilor o conștiință atentă la imperfecțiunile lumii reale. Asta cred bisericile și guvernele ce stabilesc cenzuri spre a-i atenua ori anula mesajul subversiv, considerând că textele literare provoacă convulsii sociale imediate sau accelerează revoluțiile. Intrăm aici pe un teren alunecos, subiectiv, pe care e bine să ne mișcăm prudent. Nu pot fi verificate efectele socio-politice ale unui poem, ale unei drame sau ale unui roman, căci ele nu se adresează aproape niciodată unei colectivități, ci unei individualități, deci modul în care sunt receptate variază enorm de la o persoană la alta. De aceea e greu, dacă nu chiar imposibil, de stabilit reguli precise. Pe de altă parte, adesea aceste efecte, evidente într-o colectivitate, pot să nu aibă nimic în comun cu calitatea estetică a textului care le-a generat. De pildă, un roman mediocru, *Coliba unchiului Tom*, de Harriet Elisabeth Beecher Stowe, pare să fi jucat un rol extrem de important în conștiința socială a Statelor Unite în privința ororilor sclaviei. Dar faptul că aceste efecte sunt greu de identificat, nu înseamnă neapărat că ele nu există. Ele se reflectă – indirect și în diferite moduri – în comportamentul și acțiunile cetățenilor a căror personalitate a fost modelată de cărți.

Literatura bună potolește pe moment insatisfacția omului, dar o și sporește și îl dezvoltă o sensibilitate critică, nonconformistă, față de viață, făcându-l mai apt pentru nefericire. Să trăiești nemulțumit, împotriva existenței, înseamnă să te încapățânezi să vrei rezolvi lucruri imposibil de rezolvat,

Desen de Ulf Frödin reproduc din *Dagens Nyheter*, Stockholm

Desen de Ray Barkus reproduc din *The New York Review of Books*, Statele Unite ale Americii

ducând într-un fel acele bătălii duse de colonelul Aureliano Buendía, într-un *Un veac de singurărate*, știind că le va pierde pe toate. Se știe că fără insatisfacția și revolta împotriva mediocrității și mizeriei vieții, am fi și acum într-un stadiu primitiv; istoria s-ar fi împotmolit, individul nu s-ar fi născut, știința și tehnologia n-ar fi luat avânt, drepturile omenești n-ar fi recunoscute, libertatea n-ar exista, căci toate s-au ivit din acte de frondă împotriva unei vieți, socotită insuficientă și intolerabilă. Literatura e un formidabil combustibil pentru spiritul ce nu acceptă viața așa cum e, ci caută cu sminteala unui Alonso Quijano – a cărui nebunie, să ne amintim, a pornit de la lectura romanului cavaleresc – materializarea visului, a imposibilului.

Să facem un efort de reconstrucție istorico-fantastică, imaginându-ne o lume fără literatură, cu oameni care n-au citit nici poezii, nici romane. În acea civilizație agrară cu un lexic sărăcăcios, în care grohăiturile și gesturile maimuțarești ar prevala asupra cuvintelor, n-ar exista anumite adjective inspirate de creațiile literare: quijotesco, kafkian, pantagruelic, rocambollesc, orwellian, sadic și masochist, printre multe altele. Ar fi nebuni, suferinzi de paranoia și de deliruri de persecuție, oameni cu poftă enormă și excese nesăbuite, bipezi care s-ar bucura, desigur, să primească și să provoace durerea. Și n-am putea vedea dincolo de aceste manifestări excesive, ce pun la îndoială așa-zisa normalitate, aspectele esențiale ale condiției umane, ale noastre în fond, revelate doar de talentul creator al lui Cervantes, Kafka, Rabelais, Sade sau Sacher-Mason. Când a apărut *Don Quijote*, primii cititori și-au bătut joc de acel visător extravagant și de celelalte personaje ale romanului. Acum știm că încapățănarea Cavalerului Tristei Figuri de a vedea giganți acolo unde erau mori, și de a face toate nebuniile pe care le face, reprezintă cea mai înaltă formă de generozitate, un mod de a protesta împotriva mizeriilor acestei lumi și o încercare de a o schimba. Chiar noțiunile de *ideal* și *idealism*, atât de impregnate de o valență morală pozitivă, n-ar fi ceea ce sunt astăzi – valori diafane și respectabile – fără a se fi încarnat în acel personaj romanesc, cu forța de convingere pe care i-a conferit-o geniul lui Cervantes. Același lucru s-ar putea spune și despre acel mic *quijote* pragmatic în fustă: Emma Bovary – bovarismul n-ar exista, firește – care și-a dorit și ea cu ardoare să trăiască acea viață splendidă, pătimasă și luxoașă, cunoscută din romane, dar care a ars în focul acestei năzuinți, asemenea fluturului care se apropie prea mult de flăcăr.

Invențiile marilor creatori literari, cum ar fi cele ale lui Cervantes și Flaubert ne scot din închisoarea noastră realistă și ne plimbă prin lumi fantastice, dar ne și înfățișează aspecte necunoscute și secrete ale condiției noastre, pregătindu-ne ca să explorăm și să înțelegem mai bine abisurile umane.

Când spunem „borgesian” ne desprindem imediat de rutina realității raționale, sesizând o construcție mentală fantastică, riguroasă și elegantă, aproape întotdeauna labirintică, impregnată de referințe și aluzii livresce, a cărei singularitate nu ne este totuși străină, fiindcă în ea recunoaștem dorințe tainice și adevăruri intime ale personalității noastre, conturate grație creațiilor literare ale unui Jorge Luis Borges. Adjectivul kafkian ne vine firesc în minte – asemeni luminii orbitoare a unuiu dintre vechile aparate de fotografiat cu burduful de acordeon – ori de câte ori ne simțim amenințați (ca indivizi lipsiți de apărare) de acele mașinării opresive și distrugătoare care au provocat atâta durere, abuzuri și nedreptăți în lumea modernă: regimurile autoritare, partidele verticale, bisericile intolerante, birocratiile esxfixante. Fără povestirile și romanele acestui neliniștit evreu din Praga, care scria în germană și era în permanentă alertă, n-am fi putut înțelege azi cu atâta luciditate sentimentul de neajutorare și neputință a individului izolat, al minorităților discriminate și persecutate de puteri universale care le pot distruge și șterge de pe fața pământului, fără ca ucigașii să-și facă măcar apariția.

Adjectivul „orwellian”, văr primar cu „kafkian”, vizează angoasa opresivă și senzația de absurd extrem, provocate de dictaturile totalitare ale secolului XX, cele mai rafinate și mai crude dictaturi din istorie, ce controlau acțiunile, psihologiile și chiar visele membrilor societății. În romanele lui cele mai cunoscute, *Ferma Animalelor* și *1984*, George Orwell a descris în termeni reci, de coșmar, o umanitate supusă controlului lui Big Brother, un stăpân absolut care, combinând eficient teroarea cu tehnologia modernă, a eliminat libertatea, spontaneitatea și egalitatea – în lumea aceasta unii sunt „mai egali decât alții” – transformând societatea într-un stup cu automate umane, programate să funcționeze ca niște roboți. Nu numai conduita se supune voinței puterii, ci și limbajul: *Newspeak* a fost curățat de orice tentă individualistă, de orice invenție și nuanță subiectivă, transformat în topici și clișee impersonale, legitimând servitutea indivizilor față de sistem. Dar oare are sens să considerăm indivizii ființele fără suveranitate, fără viață proprie, ce fac parte dintr-o turmă manipulată din leagăn până în mormânt de puterea coșmarului orwellian? E drept că sinistra profecție din *1984* nu s-a materializat în istoria reală, și că, aidoma totalitarismului nazist și celui fascist, comunismul a dispărut din URSS, deteriorându-se apoi în China și în sistemele anacronice care mai persistă încă în Cuba și Coreea de Nord. Dar cuvântul „orwellian” e încă valabil, amintindu-ne una dintre cele mai devastatoare experiențe politico-sociale suferite de civilizație, pe care am înțeles-o cu toate mecanismele ei secrete, grație romanului și eseurilor lui George Orwell.

Deci irealitatea și minciunile literaturii reprezintă un important mijloc de cunoaștere a profundelor adevăruri ale realității omenești. Aceste adevăruri nu sunt întotdeauna măgulitoare; uneori romanele și poemele ne înfățișează propriul chip în oglindă, și chipul acesta poate fi al unui monstru. Asta când citim teribilele măceluri sexuale, imaginare de divinul marchiz, ori cumpletele crime și sacrificii din cărțile afurite ale unui Sacher-Masoch sau Bataille. Câteodată spectacolul este atât de dur, încât e insuportabil. Dar nu sângele, umiliința și torturile abjecte sunt lucrurile cele mai rele din aceste pagini fierbinți, ci descoperirea faptului că violența și excesul nu sunt străine de natura omenească, că acești monștri gata să violeze și să chinuie se ascund în intimitatea ființei noastre și că din hăul în care sălășuiesc așteaptă o ocazie prielnică ca să se manifeste, să-și scoată la lumină legea și pofta lor de libertate, marcând astfel sfârșitul rațiunii, al conviețuirii și poate chiar al existenței. Nu știința, ci literatura a fost prima care a sondat adâncurile fenomenului uman, descoperindu-i potențialul distructiv și autodistrugător. Deci o lume fără literatură ar fi oarbă la profunzimele teribile ce ascund adesea motivațiile comportamentelor neobișnuite, ar fi nedreaptă cu tot ce nu e asemenea ei, (așa cum nu demult erau nedrepti cei ce-i credeau posedați de demoni pe stângaci, leproși ori bălbăiți), și ar practica perfecționismul atroce de a îneca nou-născuții cu defecte fizice, la fel ca unele triburi amazonice.

Grosolană, barbară, insensibilă, greoaie, ignorantă și ventrală, lipsită de pasiune și erotism, lumea fără literatură

meridiane

Debut pe cont propriu

● Wang Bing s-a născut în 1967 la Xi'an, capitala provinciei chineze Shaanxi, într-o familie de arhitecți. Când a murit tatăl lui, avea 14 ani. Nu s-a mai dus la școală și a intrat ca băiat de birou la întreprinderea unde lucrase tatăl său. A rămas acolo 10 ani, apoi și-a dat examenul la fără frecvență și a intrat în 1991 la Institutul de Arte din Shenyang, la secția de fotografie, pe care a absolvit-o în 1994. A urmat o specializare de doi ani la Institutul de Cinema din Beijing, iar între 1999 și 2001 a lucrat fără întrerupere la filmul lui de debut, documentarul *Tiexiqu - la vest de calea ferată*, în care descrie viața cotidiană a muncitorilor, funcționarilor și locuitorilor unui cartier industrial din Tiexiqu, un oraș din nord-estul Chinei, falimentat de economia de piață. Filmul în trei părți, cu o durată de nouă ore, a obținut mai multe premii la festivaluri internaționale. Într-un interviu acordat publicației „*Courier international*”, Wang Bing mărturisește că visul lui ar fi fost să facă un lungmetraj de ficțiune, dar proiectul nu a fost realizabil din lipsă de bani. Pentru *Tiexiqu* a filmat el însuși, pe casete cumpărate cu bani împrumutați de la prieteni și familie, dar cel mai scump l-a costat montajul, pentru care e și acum dator vîndut.

O avere pentru poezie

● Ruth Lilly, o foarte bogată moștenitoare americană din domeniul industriei farmaceutice, ea însăși poetă, a donat în 2002 echivalentul în acțiuni a 150 de milioane de dolari, eminenței Modern Poetry Association care editează din 1912 revista „*Poetry*” (aici au văzut prima oară lumina tiparului unele din cele mai valoroase poeme americane din sec. XX). Donația a provocat un adevărat seism în lumea literară de peste Atlantic. Unii au afirmat că o asemenea sumă nu trebuie să servească decât unor cauze umanitare și că gestul e prostesc „e ca și cum ai lăsa o mare moștenire pisicii tale” – a scris sub anonim un poet în „*The New*

Yorker”. Afacerea a ajuns și pe pagina întâi a lui „*Wall Street*”, fiindcă a avut consecințe imprevizibile: Jo Parisi, redactorul-șef al revistei „*Poetry*” și-a dat demisia după 27 de ani de serviciu, nemaifiind în stare să-și asume responsabilitatea gestiunii imense. Noul președinte de la Poetry Foundation, John Barr, în vîrstă de 61 de ani și care a făcut el însuși avere pe Wall Street, publicînd în paralel volume de poeme, e însă optimist și știe cum să folosească banii. Pînă una-alta, revista „*Poetry*” s-a mutat într-un luxos sediu de 800 m², plata colaborărilor s-a triplat (de la doi dolari versul, la șase), vor fi sponsorizate cărți și burse de creație...

Muzica Big Bang-ului

● Ei bine, Big-Bang-ul n-a făcut nici un *bang* – susține cercetătorul Mark Whittle de la Universitatea Charlottesville din Virginia în „*The New Scientist*”. A început într- liniște absolută, urmată de un geamăt surd, care s-a transformat în vuiet și apoi într-un scrîșnet asurzitor. Un „maiestuos” acord de terță majoră a făcut încet loc unui acord de terță minoră, „mai trist”, și aceste sunete au dat naștere primei stele. Reconstituirea acestei muzici cosmice a fost făcută de Mark Whittle pomînd de la datele recoltate în ultimii doi ani de WMAP, o sondă spațială lansată de NASA. Frecvențele observate fiind prea joase pentru a fi percepute de urechea umană, au trebuit transpuse cu 50 de octave mai sus pentru a fi auzite. Acum oricine ascultă muzica Big-Bang-ului, accesînd adresa de internet www.astro.virginia.edu și apoi pagina web a lui Mark Whittle. Sunetele emise în primul milion de ani ai Universului au fost comprimate în cinci secunde (o secundă pentru 200.000 de ani), iar volumul e menținut constant.

Maree avidă

Bangladesh, înainte de a pleca la studii universitare în Anglia și apoi în SUA, unde s-a stabilit la New York. Predă la Universitatea Columbia, iar romanele lui erudite au sedus criticii literari și au obținut prestigioase recompense. Cele mai traduse titluri din bibliografia lui Amitav Ghosh sînt *Focuri bengale*, *Cromozomul Calcutta*, *Palatul oglinzilor* și *Un infidel în Egipt* – toate avînd în comun ideea că Pămîntul e un organism viu și complex, în care ființa umană joacă un rol la fel de important ca și celelalte viețuitoare, ca și oceanele, pădurile, memoria, spiritele și cunoștințele ascunse. În cel mai recent roman al său, *The Hungry Tide (Mareea avidă)*, apărut la Ed. Ravi Dayal din New Delhi, Ghosh creează „o ecologie durabilă a iubirii” – scrie „*The Indian Express*”. Originalitatea constă în faptul că nu emoțiile individuale îl interesează pe autor, personajul principal al cărții nefiind o persoană, ci chiar marea. Acțiunea e situată în Sundarbans, cea mai vastă pădure de mangrove din lume, la granița dintre India și Bangladesh, pe țărmul Golfului Bengal, în „ținutul mareelor”, unde existența oamenilor depinde de flux (*jowar*) și reflux (*bhata*). O maree încărcată de istorie, de emoții, de valurile unei vechi iubiri ce sub-merge convențiile societății umane, înghit concepțiile tradiționale despre dragoste și fac să cedeze ordinii stabilite, inclusiv barierele lingvistice. Divizată în două părți – *Flux* și *Reflux* – cartea „magistral concepută” a lui Amitav Ghosh urmărește nu doar să descrie frumusețea tragică a „ținutului mareelor”, ci să arate cît de fragil e proiectul uman în comparație cu forța primitivă a Pămîntului și că în viața fiecărei ființe omenești fluxul e întotdeauna urmat de reflux.

● Amitav Ghosh (născut în 1956 la Calcutta) e un autor emblematic al noii generații de scriitori indieni de limbă engleză. Fiu de militar de carieră, și-a petrecut copilăria și adolescența în Sri Lanka, India, Iran și

Desen de Cubeiro reprodus din *El Periodico de Catalunya*, Barcelona

din coșmarul pe care încerc să-l descriu acum, s-ar defini mai ales prin conformism și totala supunere a oamenilor în fața regulilor stabilite. Și în acest sens, ar fi o lume animală. Instinctele fundamentale ar decide rutina cotidiană a unei vieți marcate de lupta pentru supraviețuire: teama de necunoscut, satisfacerea nevoilor fizice, fără loc pentru spirit. Iar monotonia apăsătoare a vieții ar fi însoțită, ca o umbră sinistă, de pesimism, de senzația că așa trebuia să fie viața și că așa va fi întotdeauna, fără a putea fi schimbată de nimeni și de nimic.

Când ne imaginăm o asemenea lume, suntem tentați imediat s-o identificăm cu lumea primitivă cu indieni, cu mici comunități magico-religioase ce trăiesc departe de lumea modernă, în America Latină, Oceania și Africa. Adevărul e că formidabila dezvoltare a mijloacelor audiovizuale în epoca noastră, care, pe de o parte, au revoluționat comunicațiile, făcându-i pe toți oamenii de pe planetă copărtași la actualitate, iar pe de altă parte, au monopolizat tot mai mult timpul pe care oamenii și-l dedică relaxării și distracției, în loc să citească, ne permite să ne închipuim un posibil scenariu istoric al viitorului imediat: o societate ultra-modernă, plină de calculatoare, ecrane și prezentatori, fără cărți, sau, mai bine zis, o societate în care cărțile – literatura – devin ceea ce era alchimia în epoca fizicii: o curiozitate anacronică, practică în catacombele civilizației mediatice de minorități nevrotice. Și tare mă tem că această lume cibetică, în ciuda prosperității și forței ei, a înaltului ei nivel de viață și a descoperirilor științifice, va fi extrem de necivilizată, letargică, lipsită de spirit, o umanitate resemnată, alcătuită din roboți care au renunțat la libertate.

Firește că e foarte puțin probabil să se împlinească această perspectivă groaznică. Istoria nu s-a scris, nu există un destin prestabilit care să decidă pentru noi ceea ce vom fi. Depinde doar de viziunea și de voința noastră ca această utopie macabră să se realizeze sau nu. Trebuie să acționăm dacă nu vrem ca, o dată cu literatura, să dispară ori să ajungă în podul cu vechituri și acea sursă a imaginației și insatisfacției ce ne modelează sensibilitatea, ne învață să vorbim elocvent și riguros și ne face mai liberi, cu vieți mai bogate și mai intense. Trebuie să citim cărți bune, să-i incităm și să-i învățăm să citească și pe cei ce vin după noi – în familie, în sălile de curs, în toate împrejurările – arătându-le că lectura este o activitate indispensabilă, care îi marchează și îi îmbogățește pe toți.

Lima, 3 aprilie 2001

(Din *Adevărul minciunilor*,
în curs de apariție la Editura Humanitas)

Traducere de
Luminița VOINA RĂUȚ

post-restant de Constanța Buzea

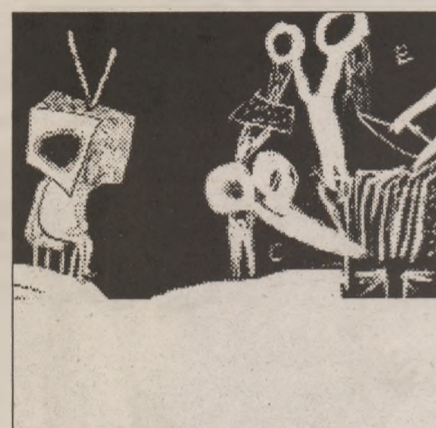
„de-ai ști somnul meu coboară
munții de peste veri/ în nara pădurii
adulmecat străin de tine, doamne//
precum dipocitul lacrimii pe pervaz
dimineața strecori ca/ un înțger trecutul
de spaima/ în dans alungit cu floare de
colț abătută de ploaie scriu/ poeme ca
și acum/ dinspre mine spre tine nasc si-
labe în verde/ salcia coboritoare de
maici rugăciune plantată în unghii de
ceară/ se făcea că zidul desparte de
mine fiirea părinte/ de unde iubire în
pământul dresat de fantome/ părinte/
în biserica de frunze genunchiul
seamănă rădăcini” (caut). Și de data
aceasta, semnul aceleiași uluitoare
grafii m-a făcut să tresar cu bănuială și
înțgrijorare, ca și când un dublu, mani-
fest, vă lua telepatic în puterea lui, scri-
indu-mi câteva rânduri, pe care le
așteptam din altă parte. Vă mulțumesc
pentru senzația trăirii într-un miracol,
pentru pârâul în verde și pentru mag-
nolia plină, distinsă, suverană. (Floren-
țina Tonit, Botoșani) ✉ Adevărul, greu
de îndurat, este că nici acum o jumă-
tate de an, când ați trimis la redacție
aceleși versuri transcrise cu trudă, și
nici acum, ele nu sunt de luat în seamă,
ci au o valoare modestă, strict senti-
mentală, intimă. Un singur vers mai ră-
sărit în sonetele de toamnă: „Un nesfâr-
șit amurg e ziua”, ecolul lui îmi sună însă
foarte cunoscut, lucrul s-a mai spus, s-a
mai scris exact cu aceleași cuvinte, în
împrejurări asemănătoare. Restul este
de-o naivitate deloc îndușoătoare:
„Vântul melancolic bate/ Răscolind
frunzele moarte/ Dar lasă visul să mă
poarte/ Și vin clipe minunate/ Te sărut
cu voluptate/ Tu te lași ușor pe spate...”
(Manea C-tin Gabriel, Jieni-Olt) ✉ Nă-
dăduind că tatăl din parabolă este ier-
tător și cu fiul care se dovedește risipi-
tor de mai multe ori la rând, așa cum
apare el și în poezia dvs., condiția de în-
deplinit fiind, totuși, într-un târziu ca el
să se întoarcă foarte căit și cumișit,
Ultima rugă, poezia pe care ne-o trimi-
teți din Canada, va funcționa în sensul
dorit, adică veți beneficia, cu lacrimi de
recunoștință în priviri, de șansa unei
vieți veșnice. Melancolic faptul că folo-
șiți fără greș apostroful, ceea ce dove-
dește că aveți o vârstă frumoasă, înțe-
lepciunea de a vă ruga în versuri simple,
fără deșertăciunea visului de a fi recu-
noscut poet. (Valeriu Cercel, Ontario)
✉ Fermecătoare epistola, dacă n-ar fi

fost atât de lungă aș fi transcris-o, pen-
tru verva cu care treceți de la una la alta,
de la scrisorile lui Brumar, care vă plac,
la pohemele lui Gellu Naum, care și ele
vă fascinează, apoi la relatarea cu umor
a unei participări fără glorie la un con-
curs buzoian. Stilul dvs. nu se poate
uita, vă asigur, parte din textele de-
acum câțiva ani mi-a făcut plăcere să le
regăsesc, cu replică sau fără: „Am vorbit
mult azi am vorbit cu toată lumea” și
„Am tăcut mult azi am tăcut lăsând
lumea-n vorbe”. Aveți o mulțime de
lucruri de spus, de scris. Nu știu dacă
veți găsi și răbdare pe măsură și devota-
ment într-un semen al dvs. care să vă
susțină, treaz exact din momentul mati-
nal când începeți să vorbiți/scrieți până
seara/noaptea când ostenită suflați în
lumânare. Sunteți ineputabilă și în
tăcere. Și când tăceți aveți nevoie de un
martor, care să primească mădul dulce
pe care-l curățati de coajă, și care să se
uite pe geam dacă ninge, când de fapt
nu ninge. (Julia Corb, Sighișoara) ✉
Poate că ar trebui să evitați o bucată de
vreme să mai scrieți sonet. Vrând, ne-
vrând, vă găsiți într-o fundătură preten-
țioasă, intoxicat abstract parcă definitiv
de rigorile formei fixe. Trăiți într-o uscă-
ciune mentală ce vă distruge lent acel
puls necesar poeziei, acel fluid care lea-
gă între ele versurile, acel firisc al con-
exiunilor care ține în armonie laolaltă
ideile, sentimentele, cuvintele. Nu știu
cu ce speranță orgolioasă v-ați autode-
finit ca un „modest cârpaci de vorbe și
sentințe”. Nu sunteți nici modest, nici
cârpaci de vorbe. Sentințele însă sunt
îngrozitor de reci, aproape insuporta-
bile. Îl iau pe cel mai izbit, sonetul 50,
spre a exemplifica, și arată situația celui
ce umblă ca dezsuflețit, ca descărnat,
cu numai mintea pipăind o existență
imposibilă: „Gust și ating, miros și-aud
venirea/ Atâtor semne în străfund ro-
tite./ Fac și desfac înlăntuiri sortite./ Dar
nu-mi anunț din halta mea pomirea//
Se-ntâmplă tot, dar patimi istovite/
Ademenesc în mine nerodirea./ Încerc
cu scârbă gestul și privirea/ Într-un șuvoi
de spaima răvășite// Când vine ceasul
greu de neputințe/ Mă-ntorc la primul
pas schițat târziu/ Și-l port în cercul
noilor credințe// Dar mi-e străin și nu
știu dacă-s viu./ Robot pierdut în spațiu
și dorințe/ Îmi uit ființa într-un corp
pustiu.” (Mihail Dobrescu, Brașov) ■

cronica tv

Socrate ne-a lăsat în grijă să
ne cunoaștem pe noi înșine
pentru a-i putea cunoaște
pe alții, nefiind în stare să
prevadă la ce grad de inteli-
gență va ajunge homo zile-
lor noastre care, după ce
pune mâna și ochii pe-un laptop, devine
atât de sapiens, și de moderator tv,
încât uită de faber și face înțelepciunea
lumii să scâncească umilită lângă tibia
puiului de broască.

Cam așa s-a întâmplat cu prietenul și
vecinul meu Haralampy...

Dintr-o eroare de nume, firma unde
lenevește ca salariat, l-a dotat cu un lap-
top pe care, de regulă, îl lăsa din mână
doar noaptea când doarme cu el sub
permă. Nu mai credea nici în televiziune,
nici în cea mai mare creștere economică
realizată de România în ultimii 20 de ani,
anunțată de Adrian Năstase și contes-
tată pe loc de opoziție, nici în supli-
mentarea domeniului sănătății cu 2200
de miliarde de lei, nici în scăderea
impozitului pe profit de la 25 la 19%,
nici... Pentru el, jumalele tv deveniseră
insipide, fără cap și fără coadă, prezenta-
torii știrilor făceau greșeli de gramatică,
amestecau zonele geografice, reporterii
se bălbăiau... Pe când laptopul... Ehe,
acolo totul era zeiss!

Obiectul îl umpluse de aroganță și
chiar i-a schimbat foarte mult viața mai
ales după ce soacră-sa, confundând
agregatul cu un prăjitor de pâine și
văzând că nu-și face datoria conectat
fiind la priză, l-a pus pe aragazul încins.
Rezultatul a fost incomparabil superior
celui obținut cu un prăjitor clasic, ba,
până să afle ce s-a petrecut, după ce a
mâncat cu mare poftă pâinea prăjită,
Haralampy a spus chiar că aceasta avea
un gust discret de ananas sau, în orice
caz, de fructe exotice. Una peste alta,
pregătindu-se pentru o nouă zi de servi-
ciu, în timp ce viziona cu coada ochiului
secvențe din meciul PSG – Chelsea ca
să-l vadă pe Mutu titular la rezerve, a
început să fluiera ceva vesel, ceea ce nu
i se mai întâmplase de la participarea la
sărbătorirea de la Tebea când, după ple-
carea distinșilor huiduiți Ion Iliescu și
Adrian Năstase & Comp., Corneliu Vadim
Tudor a ținut marele spici electoral pe
care hălăduiții la grătare, vârșli și mici îl
ascultau cu emoționantă indiferență
patriotică, după cum se poate pricepe
din unele reportaje tv.

Și poate că ar fi fluierat și azi la fel
dacă nu i s-ar fi blocat dispozitivul aflând,
tot de la tv, că pensilele parlamentarilor
“rămași pe drumuri” vor fi de vreo 30 de
milioane pe cap de. A urmat marele
pavoaz cu hainele soacră-si aruncate pe
palier însoțite de întrebările exasperante
adresate femeii:

-De ce, doamna soacră? De ce nu te-
ai făcut parlamentăriță ca altele, care se
dau grande pe la tv? Fi-r-ar a dracului de
urnă să fie! Că era mare lucru să fi făcut și
noi rost de niște voturi... Pesediștii cum
au putut avea la alegerile lor mai multe
voturi decât votanți? Bravo lor! Oameni
care știu ce vor, care acționează croindu-
și viitorul după chipul și asemănarea
baronilor – pardon, cred că altceva am

Laptop-ul ca prăjitor de pâine

vrut să zic... Mă rog. Dar acestea se
întâmplă, doamna soacră în timp ce
dumeatale dormi în papucii statului, de
fapt, în papucii mei, drept care m-am și
inervat de-mi vine să te trimit la Dinescu
al tău, să te țină el... Că pupi televizorul
când îl vezi... Pupă-l, doamnă! Pupă-l pe
toți în cursul zilei, că ai vreme... Da'
răspunde-mi la o singură întrebare: de
ce n-ai luat exemplul de la parlamentă-
rițe? Că aveai acum o pensie faină nu
una de câteva sute ca să te ținem noi în
spate... Așa că, gata, doamnă, s-a termi-
nat parastasul! Nu te mai țin: du-te unde
vezi cu ochii: la Năstase, la Constanti-
nescu, la Stolojan, la Băsescu – unde vrei!
Astea ți-s hăinuțele, salut și drum bun, că
și zestrea fică-ți a fost un curcan rahitic,
hrănit cu concentrate de promisiuni
guvernamentale, opărit și ciugulit pe
jumătate de fiu-to după ce mi-a stricat și
televizorul...

Atunci, soacră-sa a suspinat din
capul scării parafrazându-l – fără să vrea
și fără să știe – pe *Lordul John* al lui
Coșbuc:

- Dă-mi măcar prăjitorul de pâine de
pe aragaz, să pot pleca...

Ce a urmat? Haralampy a intrat în
bucătărie, a văzut pe aragaz laptopul
prăjit și scorjit, a încercat să pună de-un
infarct fără să reușească și de-atunci
încoace, noapte de noapte, iese pe
palier și cântă la tulpină de ceapă
Nocturne chopeniene (auzite/văzute la
TVR Cultural) – le zice el – până când,
cătore ziuă, un vecin cu permanente
dureri de măsele deschide ușa și îl
întreabă:

- Domnu' Haralampy, scuzați-mă, ai
înnebunit?

Dumitru HURUBĂ

Marx, Dumnezeu și Mamona

Printre fenomenele bizare apărute după Revoluție se numără și convertirea religioasă a numeroase persoane care înainte de 1989 au făcut parte din structurile comuniste. Sărbătorirea sfinților, Paștele, Crăciunul și, cu precădere, slujbele televizate sînt ocazii de a-și etala credința. (Chiar și primul liber-cugetător al țării a început să-și facă semnul crucii.) Prih ummare, mulți dintre foștii comuniști au trecut de la materialismul dialectic și istoric la ortodoxism; de la morala proletară la morala creștină; de la marxism-leninismul comunist la mucenicia creștină; de la „evanghelia” după Marx la Evanghelia după Marcu; de la tăcutul din fruntea partidului la Tatăl din ceruri; de la cel mai iubit fiu al poporului la Fiul Omului; de la treimea roșie a marxism-leninismului (Marx, Engels, Lenin) la Sfînta Treime. Dacă în perioada comunistă se plecau înaintea tablourilor cu marii dascăli ai proletariatului, astăzi se închină în fața icoanelor sfinților. În prezent se consideră aleșii Domnului, însă altădată erau convinși că sînt descendenții maimuței lui Engels, cea care s-a transformat în om fiindcă la un moment dat a început să muncească. Azi jură cu mîna pe *Biblie*, dar pe vremuri au predicat lupta de clasă, au spus numele lui Dumnezeu cu

inițială mică, au considerat opera lui Marx și Engels literă de evanghelie, ba chiar au demolat biserici.

Desigur, fiecare om are dreptul de a-și schimba convingerile, însă în cazul de față convertirile foștilor sînt mai mult decît suspecte, deoarece convertirea înseamnă ruptură cu trecutul, modificare a comportamentului, re-mușcări pentru greșelile comise; omul intră în război cu el însuși; în interiorul său se produce o metamorfoză teribilă; între omul de dinainte de convertire și cel de după se deschide o prăpastie.

Nu se poate vorbi, așadar, de o convertire sinceră în absența pocăinței. Or, cum s-au comportat nou-veniții întru credință? S-au pocăit din cauza ticăloșilor săvîrșite în anii terorii comuniste cînd sute de mii de români au fost deportați, arestați, bătuți, mutilați, torturați, uciși? Au avut muștrări de conștiință pentru politica de terorizare și pauperizare a oamenilor? Dimpotrivă, unii dintre ei declară că sînt mîndri de ceea ce au făcut înainte de 1989. Și-au pus cenușă în cap, și-au sfîșiat veșmintele și s-au îmbrăcat în sac? S-au umplut schiturile patriei cu oameni din vechile structuri? S-a retras măcar unul în pustie? Din contră, foștii activiști și securiști ocupă în continuare poziții importante în stat, în prezent deținînd nu numai puterea politică, ci și, mai ales, aproape toată puterea economi-

voci din public

că s-au căit pentru că l-au ridicat în slăvi pe Ceaușescu și au tămiat-o pe savanta de renume mondial? Nici vorbă! În schimb, propagandiștii și cîntăreții epocii de aur apar la televizor și ne vorbesc despre valorile democrației, pe care altădată o condamnau cu mînie proletară. Au renunțat măcar o clipă la încălcarea poruncii a opta, care spune „să nu furi”? Nici pomeneală! Mai rău, duhul necurat al îmbogățirii prin mijloace necinstite îl stăpînește pe toți, iar arghirofilia lor a luat proporții în ultimii ani. În locul unor figuri palide și supte de post, am văzut fețe rubiconde și pîntece bine hrănite; în loc de cumpătare – îmbuibare, în loc de iubire pentru aproapele – iubire de arginți. Fără îndoială, singurul dumnezeu pe care ei îl slujesc și în care cred cu adevărat este Mamona. (În *Demonii* lui Dostoievski, Verhovenski – tatăl face o remarcă valabilă și astăzi: „Cum se face că toți acești socialiști și comuniști sperați sînt totodată venali și niște acaparatori ne-maipomeniți, niște jînduitori de proprietate în așa măsură, încît, cu cît e el mai mare socialist, cu atît mai puternic se simte în el vîna de proprietar.”)

După cum se vede, credința lor este una de fațadă; în realitate, acești tartufi participă la tot felul de manifestări religioase pentru a-și face campanie electorală și pentru a cerși voturile enoriașilor, căci îi interesează mai mult un loc în parlament sau în guvern decît unul în paradis. În concluzie, nu numai că foștii slugoi ai regimului comunist nu s-au căit și nu s-au lepădat de trecutul lor infam, dar au persistat și în vechile nărvuri, întrucît ceea ce a urmat după 1989 este, în mare parte, opera lor: mineriadele, devalizarea băncilor, nepedepsirea crimelor din decembrie, ba chiar avansarea în grad a unora dintre cei care sînt vinovați de împuşcarea revoluționarilor, corupția generalizată, privatizările frauduloase, birocrăția, nababii locali, sărăcirea populației ș.a.m.d.

Carol Gregorian,
Craiova

la microscop

de Cristian Teodorescu

Neverosimila noastră realitate

Un om de afaceri străin a declarat recent că în România ar exista 500 de rechini economici care mușcă de la stat pe săturate. N-a dat nume. Nu știu cum i-a numărat, de i-au ieșit 500 în cap. Dar și dacă ar fi doar 400 de asemenea rechini și tot ar fi mult. Să zicem însă că un scriitor român publică un roman non-ficțional intitulat *Cei 300*, fiindcă mai scade și el, de teamă să nu-l acuze cititorii că fantazează. Cu siguranță că i se va reproșa că a căzut în doaga autorilor de romane foileton din secolul 19. Fiindcă și 300 sunt mulți, iar povestea nu mai miroase a favoritism pentru unul sau altul, ci a treabă organizată. Încît cititorul care întrebîncează argumentele bunului simț poate respinge ideea unui asemenea roman, luînd-o drept prea gogonată. Sau conspiraționistă.

Omul de pe stradă care nu citește romane, dar are mica lui afacere sau a dat faliment, vede peste tot rechini și își spune, cum mi s-a și spus, la auzul cifrei inițiale: „Dacă ar fi numai 500, tot ar fi bine. Dar sunt mai mulți.” Pentru micul întreprinzător, care are o afacere de familie, intră în categoria rechinelor și rechinașii care au cîte o proptea minusculă, la stat.

Un asemenea investitor mărunț care ține un magazin lângă dealul Mitropoliei mi se tot pîngea că de pe el se iau două piel, în contul celor de la care nu se ia nimic. Nefericitul a tot strîns din dinți și a plătit, pînă l-a ajuns un infarct. Cînd a trebuit să mai plătească și la doctori, a mai făcut un infarct. După ce a ieșit din spital, mi-a spus că ar fi preferat să aibă inima mai slabă. Apoi s-a corectat. Nu putea s-o lase pe doamna lui să se descurce și cu magazinul și cu fata lor de 16 ani care e la liceu. La o săptămîină după ce a fost trimis acasă din spital, să se odihnească, își conducea *Dacia combi*, după marfă. Știa că își riscă viața, dar ce putea face?!

În timp ce stăteam de vorbă cu acest nefericit credibil, el m-a întrebat ce cred despre *afacerea Cămătarilor*. Scandalul zilei! I-am răspuns că nu mă preocupă acest subiect. Că ține de fapte diverse Metamorfozat în ziarist *ad-hoc*, omul începe să-mi descrie ceea ce citise în presă. Firele duc sus! O prostituată a spus că l-a recunoscut printre polițiștii și judecătorii care se ocupă de acest caz pe unii dintre foștii ei clienți. De asta ce mai zici?

Dar dacă prostituata e ghidonată, ca să-i bage pe cît mai mulți în scandal? m-am întrebat după aceea. Căci totuși, istorioara cu declarația prostituatei nu prea mi se părea verosimilă. Dar cazul începe să mă intereseze. Aflu de la un post de televiziune că frații Cămătaru aveau instalații de supraveghere în camerele hotelului lor în care roiau prostituate. Adică inventivii frați își înregistrau clienții în vederea unor posibile șantajuri. Oricum, de pe urma descoperirii făcute la hotelul lor, Cămătarii s-au ales cu un nou dosar, de subminare a autorității statului. Dacă n-aș fi văzut cu ochii mei probele, aș fi zis că e greu de crezut ca niște oameni cu scaun la cap să se expună singuri, singurei unei acuzații atît de grave.

Dar cum au reușit frații aflați azi sub anchetă să-și dezvolte afacerile? Fiindcă ei au mai avut de-a face cu Poliția, nu intră în categoria cetățenilor cărora să le dai certificat de onorabilitate, fără să stai pe gînduri. Dar să zicem că n-au existat reclamații împotriva lor. Cu toate astea, România nu-i Statele Unite sau Rusia, unde poți dispărea dacă ai chef. Nici Bucureștiul nu e vreun megalopolis încît să-ți pierzi urmele prin cartierele lui. Încît dacă eu scriu o povestire despre ascensiunea unora ca frații Cămătaru luînd de bune informațiile din presă, îmi rîde cititorul în nas și mă invită să nu-l mai vînd asemenea gogoși.

Am recunoscut, ca prozator, după '90, că la noi realitatea bate ficțiunea, dar nu mi-am imaginat că într-o zi voi fi silit să recunosc că buna noastră realitate ar putea deveni neverosimilă. ■

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA FICȚIUNE FĂRĂ FRONTIERE

Paul Auster
Mr. Vertigo

Traducere de Sorin Gherguț

Charles Dickens
Poveste despre
două orașe

Traducere de Aniceta Rallion

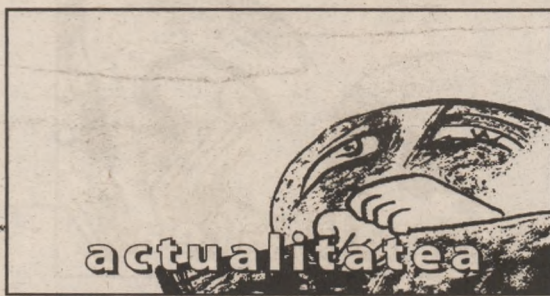
format 10.3 x 19, 308 p., 163.500 lei

format 10.3 x 19, 502 p., 163.500 lei

COMENZI la:
tel./fax: 0248 - 214 533; 0248 - 631 492
e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro
Pentru detalii vizitați:

www.edituraparelela45.ro

Căruțe cu scriitori

În zilele de 7 și 8 septembrie s-a desfășurat a VII-a ediție a Atelierului Național de Poezie "Serile la Brădiceni", organizată de Biblioteca Județeană "Christian Tell", Centrul Județean Gorj al Creației, Teatrul Dramatic "Elvira Godeanu", Școala Populară de Artă Tg.-Jiu, Consiliul Local și Primăria Peștișani, Protoieria Tg.-Jiu, parohia Hobița, Societatea Culturală "Columna", Fundațiile Culturale "Gh. Magheru" și "Tell", Asociația

"Prietenii cărții". Directoarea Bibliotecii Județene, Alexandra Andrei, a deschis, în calitate de amfitrion, programul (inteligent) încărcat al celor două zile, inaugurând salonul editorial "Serile la Brădiceni". Au urmat un recital de muzică și poezie la Teatrul Dramatic, recital coordonat de directorul Școlii Populare de Artă din Tg.-Jiu, Viorel Gârbaciu, un spectacol folcloric La Căminul Cultural din Brădiceni, o vizită la casa din Hobița în care s-a născut Constantin Brâncuși etc. S-a bucurat de succes ideea (simpatcă) a organizatorilor de a-i transporta pe scriitorii de la Peștișani la Hobița cu un convoi de căruțe. În cadrul unei ceremonii organizate la Biserica de Lemn din Hobița au fost decernate Premiile Anuale "Serile de la Brădiceni": pentru poezie - lui Valentin Tașcu și pentru critica poeziei - lui Alex. Ștefănescu.

Scriitorii care au jucat rolul de gazde au fost: Ion Popescu-Brădiceni, Spiridon Popescu, Ion Căpruciu, Romeo Ionescu, Silviu Doinaș Popescu, I. D. Sicore, Vasile Ponea, George Drăghescu, Cristian George Brebenel, Gelu Birău, Lazăr Popescu, Viorel Gârbaciu.

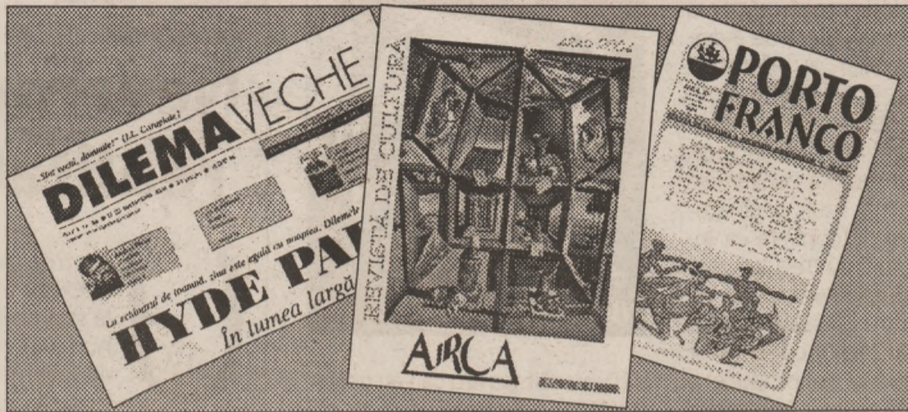
Iată și lista scriitorilor cărora le-a revenit rolul (mult mai convenabil) de musafiri: Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu, Ioana Dinulescu, Valentin Tașcu, Paula Romanescu, Virgil Bulat, Ioan Tepelea, Laurian Stănescu.

În imagine: moara (poreclită "moara de poezie") de la Brădiceni.

C. Th. Ciobanu n-a obosit

La Onești a avut loc între 10-12 septembrie o nouă ediție, a XXXVI-a, a Zilelor G. Călinescu. Cad guverne, cad regimuri politice, se vorbește despre o iminentă moarte a literaturii, dar poetul C. Th. Ciobanu continuă să organizeze

ochiul magic

aceste adevărate sărbători - sobre și de mare ținută - ale literaturii și artei. Ediția recentă a cuprins vernisajul expoziției de pictură a lui Dan Palade (prezentat de Alexandra Titu și Constantin Prut), un panoramic al revistelor de cultură (*Contemporanul, Ateneu, Jurnalul literar, Criterion*) și al editurilor (*Aristarc, Casa Scriitorilor, Editura Fundației "Ideea Europeană"*), o prelegere a lui Nicolae Breban pe tema *Romanul realist în criză* și una susținută de Alexandra Titu, referitoare la *Artele vizuale în secolul XX*, un colocviu de literatură contemporană (*Generațiile literare în dialog*), moderat de Nicolae Breban, Elena Bulai și Al. Dobrescu, un recital de pozie (la Tescani), la care au citit din propriile lor texte C. Th. Ciobanu, Cosmin Gotoș, Alexandru Dumitru, Iancu Grama, Dan Bogdan Hanu, Felix Lupu, Emilia Prisăcaru, Dan Sandu, un concert (tot la Tescani) oferit publicului de pianista Ozana Kalmuski-Zarea.

Eroul Zilelor G. Călinescu din acest an a fost scriitorul Nicolae Breban căruia i s-a decernat Marele Premiu (juriul fiind format din Gabriel Dimisianu, președinte, Alex. Ștefănescu, Mircea Cărtărescu, Al.

Dobrescu, C. Th. Ciobanu, membri) și care, în cadrul salonului literar pe tema *Momente ale romanului românesc post-belic*, a pledat cu binecunoscuta sa ferocitate pentru romanul realist.

În imagine: Nicolae Breban primind Marele Premiu din partea lui C. Th. Ciobanu, președintele Fundației Naționale "G. Călinescu".

Despre prietenii literare

În revista PORTO-FRANCO (nr. 7-8-9/2004), într-un interviu acordat Angelei Baciu, Cezar Ivănescu povestește cu o melancolie senină cum l-a cunoscut pe Marin Preda și Nichita Stănescu:

"Prietenii, abia după ce au trecut sau au dispărut, începi să le descoperi adevăratul gust și adevărata valoare, unicitatea lor chiar.

Recunosc, într-o viață am avut printre colegii mei literați șanse nenumărate, zeci, sute, puteam să am mulți prieteni, până la urmă s-au redus la câteva persoane, cu unele, recunosc, am ratat prietenia, cu altele, am reușit-o, dar numai pe segmente foarte reduse de timp, asta a fost.

Cu Marin Preda consider că am realizat marea prietenie literară a vieții mele și alianța literară a întregii mele cariere, pentru că am avut cinci ani desăvârșiți, adică ultimii ani din viața lui Preda.

Pentru că firile noastre erau foarte puternice și tari, Marin Preda era un adevărat maestru al literaturii române, împus, recunoscut ca atare și a putut să-mi ofere cam ceea ce a oferit Sadoveanu lui Labiș, adică o mare protecție literară și autoritate."

"Cu Nichita, cu tristețe spun, am eșuat, am ratat, nu mi-a ieșit această prietenie literară, dar nu l-am învinovățit niciodată pe el. *Niciodată.*"

"După moartea lui Nichita Stănescu, abia atunci am descoperit unicitatea. Astăzi aș prefera un sfert de oră de conversație cu Nichita, decât săptămâni întregi de coabitare cu un alt coleg antipatic de la care nu ai ce învăța și nu-ți poate oferi nimic.

Nichita avea o generozitate imensă și chiar dacă uneori, să spunem, mai cădea și el în lucrul mărunte, meschine, insignifiante, reușea apoi printr-o vorbă frumoasă, printr-un gest special să-și răscumpere puținele momente de mediocritate."

Spre deosebire de mulți scriitori de azi, Cezar Ivănescu își păstrează luciditatea când vorbește de situația sa în raport cu marii dispăruți.

Contează unde publicii

Într-un posibil succes, instalarea într-o piațetă din Montréal a unei statuii a lui Eminescu (realizată de Vasile Gorduz) s-a transformat într-un mic scandal, cu concursul unor voci din public, strident-negativiste, ca și al unor ziariști care cred că se pricel la orice. Specialiștilor nu li s-a cerut părerea. Unul dintre cei mai cunoscuți critici de artă ai

noștri, Andrei Pleșu, de exemplu, nu a fost consultat. În DILEMA (nr. 36/ 17-23 septembrie), Andrei Pleșu se pronunță, din proprie inițiativă, în această problemă, în binecunoscutul său stil, de o ironie caustică: „Lucrarea a încăput, din fericire, pe mâinile lui Vasile Gorduz, probabil cel mai important sculptor român contemporan. Un gălăgios comando de neisprăviți, din țară, dar mai ales din comunitatea românească a Canadei, motivați de afecte obscure, dar în primul rând de o crasă lipsă de gust și de cuvință, contestă monumentul. «Seamănă cu Elena Ceaușescu», «Ne facem de râs». Ne trebuia un bust convențional, ca în Cișmigiu, ceva banal și dulceag, o făcătură de protocol, pe gustul mâncătorilor de sarmale. Ziarele noastre preiau euforic scandalul...”? La fel de tranșant este, în editorialul său din revista ARCA (nr. 7-8-9/ 2004) redactorul-șef al publicației, poetul Vasile Dan, care atacă altă problemă delicată, de data aceasta de etică a scriitorului: *Ce scriem? Unde publicăm?* Cu franchețea care îl caracterizează, Vasile Dan susține că nu este suficient să ne păstrăm onorabilitatea în perimetrul textelor noastre, că răspundem și pentru contextele în care ne manifestăm. „Inchei - subliniază eseistul - cu precizarea, pentru mine, obligatorie: contează unde publicii! Contează, bineînțeles. Nu poți să-ți afișezi semnătura în publicații imunde pretinzând că scrisul tău e imaculat. Ar fi ca și cum auzind țipetele unui om înjunghiat pe stradă ai închide repede ferestrele și ai asculta muzică de Mozart.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cecuri la dispoziția Fundației "România Literară" pe adresa Fundația "România Literară", București, of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. RO87BRDE445-SV11989444450 (USD) și RO87BRDE445-SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare - Groupe Société Générale, Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.78.88. Tel./Fax: 212.78.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19. Abonamente în 2003: 3 luni - 185.000 lei; 6 luni - 380.000 lei; 1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-8918

Imprimat la S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei La redacție: 10.000 lei

